

Yaşar Kemal
ÇAKIRCALI EFE

YKY'de
14. baskı

YKY

Yapı Kredi Yayınları

Yaşar Kemal

ÇAKIRCALI EFE

ÇAKIRCALI EFE

Yaşar Kemal Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli. Van Gölü'ne yakın Ernis (bugün Ünseli) köyünden olan ailesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali yüzünden uzun bir göç süreci sonunda yerleştiği Osmaniyenin Kadirli ilçesine bağlı Hemite köyünde 1926'da doğdu. Doğum yılı bazı biyografilerde 1923 olarak geçer.

Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu; 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı *Ağıtlar*'ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Hava Gazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951-63 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde Yaşar Kemal imzası ile fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı *Sarı Sıcak*'ı, 1955'te ise bugüne dek kırktan fazla dile çevrilen romanı *İnce Memed*'i yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmayla uğradı. 1967'de haftalık siyasi dergi *Ant*'in kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974-75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin de ilk başkanı oldu. 1995'te *Der Spiegel*'deki bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklandı. Aynı yıl bu kez *Index on Censorship*'teki yazısı nedeniyle 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildiyse de cezası ertelendi.

Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal'in yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir. Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca ödülü, Légion d'Honneur nişanı Commandeur payesi, Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres nişanı, Premi Internacional Catalunya, Fransa Cumhuriyeti tarafından Légion d'Honneur Grand Officier rütbesi, Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün de bulunduğu yirmiyi aşkın ödül, ikisi yurtdışında beşi Türkiye'de olmak üzere, yedi fahri doktorluk payesi aldı. En son, 9 Kasım 2013'te Norveç Edebiyat ve İfade Özgürlüğü Akademisi'nin (Bjørnson Akademi) Norveç'in ünlü milli şairi Bjørnstjerne Bjørnson adına verdiği "Bjørnson Ödülü"nü aldı.

YAŞAR KEMAL

ÇAKIRCALI EFE

Yaşamöyküsü

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1964
Edebiyat - 560

Çakırcalı Efe / Yaşar Kemal

Kitap editörleri: Kaan Özkan - Tamer Erdoğan
Düzeltili: Belgin Sunal

Kapak tasarımı: Yeşim Balaban

Baskı: Mas Matbaacılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 12055

1. baskı: 1972, Ararat Yayınevi
1972-2003, Ararat Yayınevi, Cem Yayınevi, Karacan Yayınları,
Toros Yayınları, Adam Yayınları
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ocak 2004
14. baskı: İstanbul, Nisan 2014
ISBN 978-975-08-0724-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Açıklama

1956 yılında bir arkadaşım bana Çakırcalı Memed Efeyi öldüren müfrezenin kumandanının yaşadığını, anılarını, istersem bana anlatacağını söyledi. İnsan tarihinin bu en büyük eşkıyalarından birinin, belki de birincisinin ölümünü öğrenmek benim için ilginçti. Çakırcalıyı öldüren müfrezenin kumandanı emekli bir candarma albayıydı. Adı Rüştü Kobaşı. Karasunun Kobaşlar köyünde oturuyordu. Kobaşlar köyünde uzun bir süre kaldım. Albay Rüştü Kobaşın bitmez tükenmez anılarını dinledim, yazdım. Albay Rüştü Kobaş hem Çakırcalıyı izlemiş, hem de onun yaşamını derinlemesine öğrenmişti. On iki defterlik bir notu vardı Çakırcalı hakkında. Ben Albay Rüştü Kobaşı dinledikten, anılarını, defterindeki notlarını yazdıktan sonra Çakırcalıyla daha yakından ilgilendim. Çakırcalının gezdiği dağları daha önce gezmiş, yaşadığı yerleri görmüştüm. Bir de Kadirlide arzuhalcilik yaparken ortağım eski bir candarma çavuşu olan Hacı Ali Çavuştan Çakırcalıyı uzun uzun dinlemiş, onun da anılarını yazmıştım. Hacı Ali Çavuşun babası da ünlü bir candarma çavuşuydu. Çakırcalıyı yakından tanımış Kamil Ağa adında bir de Yörük ağası tanıyordum. O da yıllar yılı bana Çakırcalıyı, onun başından geçenleri söylemişti.

Ünlü gazetecilerden Zeynel Besim Sun da Çakırcalı hakkında uzun bir yaşantı kitabı yazmıştı. Gerçekten bu kitap Çakırcalı üstüne yazılmış en ilginç kitaptır.

Çakırcalının yüzünü, boyunu bosunu da bana romancı Yakup Kadri Karaosmanoğlu anlattı. Çocukken, ya da delikanlılık

çağına varırken babasının çiftliğine gelen Çakırcalı Efeyi Karasmanoğlu yakından tanımıştı. O da Çakırcalıyı yazmak istiyordu.

Yukarıda saydığım kişilerden, daha başkalarından Çakırcalının ilginç yaşamını öğrenip yazdım. Efenin yaşamı 1956 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlandı. O gün bugündür bu yaşamı kitap olarak çıkarmadım. Dileğim, Çakırcalı üstüne daha geniş bir araştırma yapmak, bu ilginç kişiliği derinlemesine işlemektir. Çakırcalının on beş yıllık eşkıyalık yaşamında 1081 kişi öldürdüğü söyleniyordu. Her kişiyi öldürüşünde kendisini haklı gördüğü de bu söylentiye ekleniyordu. Yıllar geçtikçe Çakırcalı benden uzaklaştı ve onun son kızanı Koca Mustafa Efe de anılarını kimseye yazdıramadan öldü gitti. Koca Mustafa Efenin anılarını çok istedim. Anıları karşılığında istediği parayı bulamadım ve bu yüzden tarihin en ilginç eşkıyasının yaşamını en yakınlarından birisi olan son kızanının ağzından dinleyemedim. Yazdıklarımı on altı yıl sonra yeniden okuyunca ilginç bulup yayımlamaya karar verdim. Bu kadarlık çalışmam bile Çakırcalı Efenin ilginç kişiliğine bence ışık tutuyordu. Gelecek kuşakların bu ilginç kişiliğe ilgi duyacaklarını, Çakırcalı Efe üstüne geniş araştırmalara girişeceklerini sanıyorum.

Kitabın Arpazın basılışına kadarki kısmını ben, Rüştü Beyden de faydalanarak yazdım. Ordan ötesi Albay Rüştü Kobaşın anılarıdır.

Çakırcalının öldürülüşü üstüne söylentiler çoktur. Albay Rüştü Kobaşın Çakırcalı Efeyi kendi müfrezesinin öldürdüğü üstüne elindeki, bana verdiği belgeler, bu ilginç kişiliğe yeni bir ışık tutmuştur. Ve efenin ölümü aydınlanmıştır. Çakırcalının yaşamına "Çakırcalıyı Biz Öldürdük" kısmını Albay Rüştü Kobaşın ağzından, olduğu gibi ekledim. *Cumhuriyette* de bu kısım böyle çıkmıştı. Başka bir şey eklemedim.

Yaşar Kemal
10 Haziran 1972
Basıncıköy

Hasan Çavuş iriyarı, buğday benizliydi. Uzun bıyıkları kumraldı. Beş atlısıyla birlikte, doludizgin Ayasurat köyüne girdi. Atlar köpüğe batmışlardı. Atların boyunları terden kap-kara kesilmiş, bacakları çamur içinde kalmıştı. Hasan Çavuş, o hızla atının başını Ahmed Efenin evinin kapısında çekti. Soluyordu. Efe kapıda, at ayağı gürültüsü duyup dışarı çıkmıştı. Hasan Çavuşu görür görmez yüzünde bir gülümseme dolaştı. Oldum olası bu Hasan Çavuşu severdi. Yiğit adamdı. Eşkîya iken, onu canını alırcasına takip etmişti. Hasan Çavuşun elinden neler çektiğini bir o bilirdi. Ama yüze indikten sonra, canciğer olmuşlardı. Halk arasında o günlerde dillerden düşmeyen bir laf vardı: "Osmanlıya güven olmaz." Ahmed Efe bunu bilirdi. Bu laf doğru laftı. Gene de kardeş gibi olmuşlardı. Çavuşla Efe yüze indikten sonra, nice eşkîya takibine çıkmış, birlikte nice zorluklarla karşılaşmışlardı. Dosttular, birbirlerine el vermişlerdi.

"Ne hal bu hal böyle Çavuş? İn hele in!"

"Başım darda Efe!"

Hızla atından indi. Kucaklaştılar.

"Başım darda."

"Ne var, ne oldu? Seni böyle telaşlı hiç görmediydim."

Çavuşun yüzü sapsarı kesilmişti. Elleri titrer gibiydi. Sarhoş gibi de sallanıyordu. İçeri geçip oturdular. Hasan Çavuşun kulunçlarından ter fışkırmıştı.

Bu sırada içerden bir çocuk sesi geldi. Hasan Çavuşun yü-

zü biraz ışıdı. Çocuk Çavuşun elini öptü. Hasan Çavuş cebinden bir mecediye çıkarıp çocuğun avucuna koydu. Çocuk almadı.

Efe:

“Çavuş,” dedi, “Memedi görünce yüzün ışıdı. Memedim aslan olacak.”

Çavuş:

“Paramı almaz ama, gene de severim aslanımı.”

Ahmed Efe:

“Memed,” dedi, “al Çavuşun parasını. O senin emmin. Yabancı değil.”

Çocuk bir “cık” yaptı. Almadı. Çavuş onu ellerinden tuttu yanına oturttu. Saçlarını okşamaya başladı. Her gelişinde aynen böyle olurdu.

Bu sırada, atları ahıra yerleştiren zaptiyeler içeri girdiler. Kollarında heybeleri vardı. Bir zaptiye Çavuşun heybesini getirdi yanına koydu. Çavuş yavaş yavaş heybeyi açtı içinden bir çocuk kundurası ile küçük bir kıvrıcık kalpak çıkardı. Kalpağı Memedin başına yerleştirdi. Kundurayı da ayaklarına eli ile geçirdi. Sonra döndü, gülerek Memedi süzdü:

“Paşa olacak Memed oğlum,” dedi. “Ne de yakıştı! Paşa olacak. Maşallah!”

Her gelişinde Memede mutlak hediyeler getirirdi. Çavuş Memedin gözünde, pırıl pırıl çizmeleriyle yiğit, yiğitler yiğidi bir adamdı.

Heybenin öbür gözünden de ev için getirdiği hediyeleri çıkardı. Bir yana koydu. Bir kız gelip heybeyi, hediyeleri aldı götürdü.

Memed Çavuşun eve her gelişinde yanına oturur, babasıyla onun konuşmalarını can kulağıyla dinlerdi. Yalnız Çavuş değil, kim gelirse eve, Memed aralarından eksik olmaz, hiç konuşmadan, sonuna kadar, gece yarısına kadar onları dinlerdi.

Ahmed Efe:

“De bakalım kardaşım neler geldi başına? Çok meraklandırdın beni,” dedi.

Çavuş rahat değildi. Yerinde duramaz bir hali vardı.

“Efem...” dedi, durdu.

Efe gözlerinin içine bakıyordu.

"Hiç başıma gelmediydi. Hasan Çavuş oldum olalı böylesi başıma gelmediydi. Utandırıcı."

Efe:

"Eee?" dedi. "Sonra?"

Çavuş:

"Sabahtan çıktık yola. Niyetim sana. Varayım da Ahmed kardeşimi bir göreyim diyordum. Bir saatlik yol almıştık ki önümüzden bir yaylım ateşi açıldı. Bereket versin tam pusuya düşmemişiz. Geriye döndük kurşunu yemeden. Rum eşkıyaları olsa gerektir. Takip edemedim. Sana geliyordum, niyeti bozmayalım, dedim. Sonra Efeyle onların bir çaresine bakarız, dedim. Yol aldıkça da onların önünden kaçışım bana koydukça koymaya başladı. Utandım kendi kendimden. Hasan, dedim kendi kendime, bu yiğitlik mi? Bu senin yaptığın yiğitlik mi? Yüreğime dert oldu. Şimdi döneyim diyorum, yakınlardadırlar nasıl olsa, şunlara hadlerini bildireyim."

Efe güldü:

"Yeme kendini kardaş, şimdi onların icabına bakarız. Hele sen dinlen. Yemek ye."

Çavuş:

"Yemek falan boğazımdan geçmez Efe. Ben kahrımdan ölüyorum!"

Efe:

"Bir lokma, bir iki lokma... Çocuklar, Çavuşa hemen bir iki şey hazırlayın. Çabuk çabuk!"

Az sonra yemek geldi. Çavuş elini bile sürmedi. Efe ısrar ettikçe o, "Ben kahrımdan ölüyorum," diyordu. "Kahrımdan ölüyorum Efe!"

Zaptiyeler birkaç lokma aldıktan sonra Efe hemen ayağa kalktı:

"Hakkın var kardaşım," dedi. "Hemen takibe çıkalım."

Silahlarını kuşandı. Bir dakika içinde yola çıktılar. Efeyle Hasan Çavuş önde, zaptiyeler arkada, köyün içinden yel gibi geçtiler. Atları öldürürcesine sürüyorlardı. Atları kan tere batmıştı. Körük gibi alıp alıp veriyordu atlar.

Gün yavaş yavaş iniyordu. Gölgeler uzamıştı. Bir suyun

yanına geldiler. Hasan Çavuş Ahmed Efenin suya bakmasından faydalanarak arkada kaldı, bu ara altı silah birden patladı. Ahmed Efe attan yuvarlandı. Kafası dağılmıştı. Yakından üç kurşun yemişti kafasına Efe. Kan içinde, suyun kıyısında cansız uzanıp kalmıştı.

Hasan Çavuş ölüye bakmadan atını doludizgin Ödemiş'e sürdü.

O gün düze inmiş ne kadar eşkıya varsa hepsi tuzağa düşürülerek öldürülmüştü. İzmirde Hükümet Konağında Yörük Osman Efe, Bergamada Hükümet Konağında kızanlarıyla birlikte Bakırlı Efe, Aydın'da Parmaksız Arap... Ahmed Efeyi öldürme işini de yakın ahbabı Hasan Çavuş'a havale etmişlerdi. Bunun sebebi de şu idi: Yüze inen eşkıyalar silahlarını, kızanlarını bırakmıyorlar, istedikleri köylere böylece silahları, kızanlarıyla yerleşiyorlar, vukuat falan yapmıyorlar ama, halkın başına birer derebeyi kesiliyorlardı. Hükümet içinde hükümetlik sürüyorlardı. Öldürülmeleri bunun önüne geçecekti.

Ahmed Efenin kara haberi ikinci günü kuşlukta köyde duyuldu. Karısı Hatçe ağlaya ağlaya, saçlarını yola yola, yaya yapıldak yola düştü. Efesinin bulunduğu yere geldi. Ala kanlı ölünün üstüne atıldı:

"Demedim mi Efem sana! Demedim mi, Osmanlıya inanılmaz. Demedim mi Efem!"

Ölüyü alıp Ayasurat köyüne götürdüler.

Bundan sonra Hatçe iflah olmadı. Her gün saçını yolarak Efesinin ölümüne ağladı.

Memed büyüyordu. Babasına yapılan kancıklığı her Allahın günü duya duya büyüyordu. Yıllar yılı kulağında bir ağıt sesi, anasının sesi: "Demedim mi Efem? Demedim mi Osmanlı'nın dostluğu olmaz. Al ile avlanan Efem! Kötünün eliyle giden Efem!"

Memed iptidai mektebini bitirmiş, bir iki yıl da Ödemiş'teki medresede okuduktan sonra okumayı bırakıvermişti.

Hacı Eşkıya küçücük, kara kuru, avurdu avurduna geçmiş, yaşlı bir adamdı. Ahmed Efenin en yakın dostuydu. Yatağıydı. Bir elin beş parmağı gibiydiler. Ahmed Efe kancıkçasına Hasan Çavuşun kurşunu ile gittikten sonra, Memedi kanatlarının altına almış, ona babasızlığını unutturmuştu. Ahmed Efeye yalnız iki kişi yıllar yılı yanmış, onun yiğitliğini, iyiliğini dilden düşürmemişlerdi. Biri Hatçe, biri de Hacı Eşkıya... Hacı günlerce, bitip tükenmeyen bir türkü tutturur, türküsünde hep Ahmed Efeyi, onun derdini söyler dururdu.

Memed okulu bıraktıktan sonra Hacı Efe bir gün onu dizinin dibine almış:

“Oğlum,” demişti, “sen şu bu değilsin. Sen Çakırcalı Ahmed Efe gibi bir adamın oğlusun. Onun yüreğinden azıcığı sana geçmişse, sen şu çalıkakıcıların topuna bedelsin. Göl yerinde su eksik olmaz. Yiğit yatağı boş kalmaz. De gayrı gün senin günündür.”

Sonra da altına bir at çekip, eline bir mavzer vermişti. Bunun üstüne Memed onun elini öpmüş:

“Sağ ol emmi,” demişti. “Sağ ol. Yıllar yılı babamı aratmadın. Şimdi de... Babam sağ olsaydı gene böyle yapardı, değil mi?”

“Böyle yapardı oğlum. Ta ezelden beri kurt eniği kurt olur.”

Memed atına bindi, mavzerini kucağına aldı. At, güzel bir kır attı. Mavzer kız gibiydi. Memed Ödemiş ovasından atını

delicesine dağlara doğru sürdü. Kendine geldiği zaman gün ikindi olmuştu. Oradaki, ovanın ortasında, yapayalnız kalmış bir çam ağacına beş el kurşun attı. Tüfeğini okşadı. Sonra düşündü: "Babam meteliği vurmuş. Ben koskocaman ağacı vuramayayazdım. Nasıl vururlar meteliği acaba?"

Göz, gez, arpacık. Tüfeğini doğrultup bir serçeye, telgraf direğinin fincanına nişan alıyor, ama sıkılmıyordu. Gene atını doldurdu. Eve geldi. O kapıya gelir gelmez anası kapıya çıkmıştı. Gülümsedi. Oğul anasının boynuna sarıldı. Sonra ana atın dört bir yanını dolaştı.

"Hayırlı olsun yavru," dedi. "Bari ayağı çabuk mu?"

"Yel gibi ana!"

Hatçe tüfeği aldı. Evirdi çevirdi, baktı.

"Güzel," dedi. "Bari alıştın mı? Hiç sıktın mı?"

"Sıktım ana. Bir ağaca sıktım. Beşi de değdi. Alışkın bir tüfek. Çok alışkın. Yatkın..."

Hatçe gülümsedi. Sonra gözleri dumanlanıp mahzunlaştı.

"Baban," dedi, "gökteki kuşu, yerdeki karıncayı vururdu. Babanın sedefli tüfeği o kara dinli Hasanda... Uçan kuşu gözünden vururdu, yavrum. Memedim, baban böyle babaydı. Senin babanın tüfeği kanı ciğeri beş para etmezlerin elinde. Babanın sedefli, som sedef martini..."

Memed atı bağladı eve geldi. Başu önündeydi. Anası babasından bir başladı mıydı bir daha kesmezdi.

"Baban bu dağların kartalıydı. Müfrezeler bir günlük yoldan onun haberini alsalar, yüz geri edip gerisingeri dönerlerdi. Osmanlı tir tir titrerdi karşısında. Ya Memedim, ya yavrum... Baban Arap atın üstünde... Savatlı gümüştendi atının eyeri. Gün altında, baban yoldan gelirken bir top parıltı gelirdi. Ovanın yüzünde, nerde bir top parıltı görürse köylü gelir bana haber verirdi. Hatçe, Efe geliyor! Ödemiş ovası ışığa keserdi o gelirken. Baban dağdan eve indiğinde köy düğün bayram ederdi. Efe geldi deyin. Fıkara kızların çeyizini düzer, delikanlıların başlığını verirdi. Hastalara ilaç, yoksullara ekmek olurdu. Baban işte böyle bir efeydi, Memedim. Efem, derdim. Osmanlıya güvenme. O herkese güvenirdi. Yüreği temizdi. Osmanlı kahpelik etti sonunda. Kahpe Osmanlı."

Sonra da ağladı. Gene ağladı. Dolu dolu ağladı. "Zalim Osmanlı," dedi.

İkinci günün gecesi kapıya beş atlı geldi. Atların beşi de tütün yüklüydü.

Kaçakçının biri:

"Memed," dedi. "Hacı Eşkiya bizi sana gönderdi. Tütünleri Aydına beraber götüreceğiz."

Memed zaten bekliyordu. Hazırdı. Sabırsızdı. Atına atladı.

Anası ardından:

"Uğurlu kademli olsun yavrum," dedi. "Allah kısmetini açık, düşmanlarının gözünü kör etsin. Baban da böyle idi..."

Karanlığa karıştılar.

Yollar kolcu doluydu. Kolcular son günlerde gemi azıya almışlar, yollardan bellerden kuş uçurtmuyorlardı.

Kaçakçılardan biri Deli Osmandı.

"Yollar çok muhataralı. Dağlardan dağlardan gitmeliyiz. Zor ama, dağ yolları daha münasiptir," dedi.

Memed:

"Düz yoldan, şoseden gitsek daha iyi ederiz gibime gelir."

Deli Osman şaşırıldı:

"Şose tutuldu. Kuş uçmaz..."

Memed:

"Yok," dedi. "Kaçakçılar hep dağlardan gittikleri için yol boştur. Varsa da bir iki kolcu. Onların da hakkından geliriz."

Deli Osman:

"Olmaz," dedi, diretti.

Öteden başka bir kaçakçı atıldı:

"Osman Ağa, çocuk doğru söylüyor. Dağlar muhatara. Her taşın dibinde bir pusu var. Eşkiya takibine çıkmış müfrezeler, kolcular, zaptiyeler, hep dağlarda. Çocuk doğru söylüyor."

Deli Osman kızdı:

"Dağlardan," dedi. "Benim dediğim dedik. Dağlardan!"

Sonradan lafa karışan kaçakçının adı Hacı Mustafaydı. Hacı Mustafa üstelemedi. Dağlara sürdüler.

Hacı Mustafa delikanlının yanına yanaştı:

"Osman Ağanın dediği dediktir. Aldırma. Haklısın ama aldırma. Benim adım Hacı Mustafa. Baban dostumdu. Kardeş gi-

biydik. Ne adamdı Efe! Hey gidi günler hey! O ölünce kolum kanadım kırıldı.”

Gece yarıyı geçmişti. Bir yamaca tırmanmışlar, bir dereyi iniyorlardı. Birden yaylım ateşi ortasında kaldılar. Arkadaşlarından biri vuruldu, düştü.

Hacı Mustafa Memedin yanındaydı.

“Atla taşın ardına,” dedi. Kendi de atladı. “Kötü durumdayız. Tam da ortalarına düştük.”

Ateş etmeye başladılar. Memed seviniyordu. Sıkıyor, sıkıyor, sonra:

“Eee Hacı emmi, bunun sonu nolacak?” diye soruyordu. Sonu yoktu. Sabah olunca yakalanacaklardı. Ya da vurulacaklardı.

Hacı:

“Sen ayağına yiğit misin? Gençsin, yiğit olacaksın ayağına herhalde.”

Memed:

“Öyle!”

“Şimdi sürüne sürüne git Osmana. Söyle ki şu güney yerdən, bağlara doğru hep birden bir ateş açalım. Onlar atları alıp gitsinler oradan, biz de buradan müsademe edelim. Onlar kaçıncaya kadar koruyalım onları.”

Memed:

“Olur,” dedi.

Hacı:

“Göster kendini. Ahmed Efenin oğlu.”

Memed bir yılan sessizliğiyle Osmanın oraya süzüldü. Hacı'nın düşüncesini anlattı.

Osman:

“Var git Hacıya söyle. Öyle yapalım,” dedi.

Öyle yaptılar. Güneyden yana aşağı ateş açtılar hep birden. Ötekiler kayalıkların ardındaki atlarına atlayıp, açılan gedikten aşağı uçtular. Memedle Hacı kaldılar. Pusudakiler şaşkınlık içinde kalmışlardı. Hem kaçan vardı, hem de kalan. Demek fedai bırakmışlardı. Onları kaçırınca Memedle Hacı'nın üstüne çullandılar. Müsademe böyle bir yarım saat devam eyledi.

Hacı:

“Bak,” dedi, “şu yukarıdan az kurşun geliyor. Yavaş yavaş oraya kayalım. Dağları tutalım. Başka çare yok.”

Memed kan tere batmıştı. İlkin hem sevinmiş hem korkmuştu. Şimdi korku falan gelmiyordu aklına. Süründüler. Biri ileri gidiyor, öbürü onu koruyordu. Dizleri yırtılmış acıyordu. Sonra ikisi iki yerden bir atılış yapıp pusudan çıktılar. Yardılar daha doğrusu.

Şafağa doğru dağın yamacındaki Yörük çadırlarına geldiler. Yörüklerde karınlarını doyurup, dizlerinin yaralarına yakı yaptırıldı. Kurşunları bitmişti. Yörüklerden bolca kurşun bulup satın aldılar, azıklarını bellerine sarıp dağa doğru yöneldiler.

Memed:

“Hacı Mustafa emmi, böyle nereye?”

Hacı Mustafa:

“Dağa”

Memed:

“Mustafa emmi, eşkıya mı çıkacağız?”

Hacı Mustafa:

“Onun gibi,” diye gülümsedi.

Hacı Mustafa kara kalın kaşlıydı. Gür, uzun bıyıkları, kocaman ela gözleri vardı. Yüzü hafif çiçek bozuğuydu. Çatık kaşları, sert çatılmıştı. Alnı kırışık içindeydi. Orta boylu, güçlü kuvvetliydi. Sakalları diken gibi yüzüne çakılmıştı. Kırkında gösteriyordu. Duluklarında bir iki beyaz kıl vardı.

Memed:

“Anam ne der?” dedi.

Hacı:

“Hiçbir şey demez. Memnun olur. Sevinir. O Çakırcalı Ahmedin karısıdır. Oğlunun eşkıyalığına sevinir.”

Memed:

“Ama hiçbir vukuat işlemedik ki...”

Hacı gene gülümsedi:

“Bak, Memed,” dedi, “şimdi inerse köye belki bizden şüphe ederler. Belki yakalarlar. Birkaç gün izimizi yitirelim. Şu dağlarda dolaşıp döneriz.”

Hacı neden dağa gidiyordu? İsteseler, Yörük çadırlarında birkaç gün kalabilirlerdi. Hacı'nın bir bildiği olmalıydı.

"Baban seni böyle görseydi sevinirdi Memed. Keşki görseydi!"

Akşama doğru dağın doruğuna yakın bir yere vardılar. Çam kokuyordu ortalık. Su, yarpuz, çiçek kokuyordu. Bir pınarın başına oturdular. Su içip, yüzlerini yudular. Biri bir yana, biri bir yana uzandı.

Neden sonra Hacı uzandığı yerden doğruldu. Kalktı, aşağı doğru yürüdü. Bir çamın üstüne beyaz toprakla el aynası büyüklüğünde bir yuvarlak çizdi, geri geldi. Memed de yekinmiş, Hacı'nın ne yaptığına bakıyordu.

"Bak, Memedim," dedi, tüfeğini doğrulttu, ateş etti. Tam yuvarlağın ortasından vurmıştu. Bir daha, bir daha ateş etti. Hepsini de aynı yere isabet ettirdi. Memedin yüzü asılmıştı.

Kendini tutamadı:

"Hacı emmi, sen meteliği de vurur musun?"

Hacı:

"At bakalım bir metelik. Nasıl olacak!"

Memed cebinden bir para çıkarıp havaya fırlattı. Hacı ateş etti. Para yere düşmedi.

Hacı:

"Baban da böyle idi..." dedi.

Memedin içi kan ağlıyordu. Hırsından titriyordu.

Hacı:

"Eşkivalıkta, kaçakçılıkta birinci iş bu," dedi. "Bunsuz ne eşkiya olabilirsin, ne kaçakçı, ne de yiğit."

Sonra gene kalktı, başka bir çama, biraz daha büyük bir yuvarlak çizdi.

"Haydi bakalım aslanım."

Memedin içi ikircikli. İçinde ateş. Tüfeğini yüzüne aldı. İyice gözletti. Tetiğe çöktü. Kurşun yuvarlağın üstüne, çama saplandı.

Hacı:

"Olmadı," dedi.

Memed elindeki tüfeği yere attı. Vardı pınarın başına oturdu. Yüzünü elleri arasına aldı.

Hacı:

"Yiğidim," dedi. "Bir kurşunla olmaz bu iş. Al tüfeğini eline, boyuna sık. Vuruncaya kadar sık."

Memed onun söylediklerini duymuyordu bile. Orada, oturduğu yerde taş kesilip kalmıştı.

“Atıcılık Allah vergisi değildir. El alışkanlığıdır. Bu mereti elinden bir dakika eksik etmeyeceksin. Ben bir ay bile atsam bunu elimden, iş değişir, vuramam. Yüze inip de, yeniden dağa çıkmış eşkıyaların hemencecik avlanmaları sırf bunun yüzündendir. Sen hiç üzülme, canını sıkma. Sen iyi bir nişancı olursun. Nişancılık bir de beden gücüne bakar. Sen çelik gibisin. Sağlamsın. Canını sıkma. Haydi al tüfeğini de ateş et. Ha bire ateş et.”

Hacı söyledi, söyledi, o bir kere olsun başını kaldırıp Hacıya bakmadı. Kıpırdamadı bile...

Akşam oldu, gün battı. İş işten geçtikten sonra Hacı da ısrarlarını kesti. Sustu. Azık çıkını açtı. Memedi çağırdı. Memed ona da aldırmadı.

Hacı yemeğini tek başına yedikten sonra:

“Ben uyuyorum,” dedi. “Sen bekle. Bir gelen olursa...”

Pınarın başına kıvrıldı yattı.

Uyandığında gece yarıyı çoktan geçmişti. Memed elinde tüfeği, oturduğu yerden kıpırdamamış, yumulmuş, öyle durup duruyordu.

“Haydi yat. Beklemek sırası bende...”

Memed tüfeğini kucağına alıp kıvrıldı. Gün doğarken uyandı. Yüzünü yıkadı. Konuşmadan bir parça peynir ekmek yediler.

Hacı akşamki işareti gösterip:

“Haydi bakalım Memedim,” dedi.

Memed gene hiç konuşmadan tüfeğini yüzüne aldı ateş etti. Kurşun bu sefer ağaca bile değmedi.

Hacı:

“Aldırma. Sen boyuna sık. Serbest ol. Vuracak mıyım, vuramayacak mıyım diye korkma. Boyuna sık. Ha bire sık. Bu bir de melekedir. Elin alışsın. Bunu bir yiğitlik meselesi yapma. Elbet birisi değer.”

Memed gene konuşmadı. Bu sefer tüfeğini elinden atmadı. Ardı ardına, gözetlemeden sıkmaya devam etti. Kurşunlar bir türlü işarete değmiyordu. Çamın bedeni delik deşik oldu. Beyaz yere bir türlü değmedi. Memed dişini sıkıyor, ver ediyordu

kurşunu. Yiyordu kendi kendisini. Dünyayı unutmuştu. Baş dönüyordu. Dört yanında dünya, çam ağacı fır dönüyordu. Öğleye doğru Hacı sevinçle bağırdı:

"Tam orta yerinden!"

Memed farkında değildi. Usulca tüfeğini yanına koydu. Çama vardı. Beyaz işarete baktı. Kurşun tam orta yerin azıcık üstüne doğru saplanmıştı. Parmağı ile kurşun yerine dokundu. Sonra Hacı'nın yanına geldi. Hacı gülümsüyordu. Memed de yorgun yorgun gülümsedi.

Pınarın başına oturdular. Memed terlemişti. Elini yüzünü yudu.

Hacı:

"Bir de el çabukluğu gerek. Göz açıp kapayınca kadar sen tetiğe çökmüş, karşındakini devirmiş olacaksın. Vakit kaybettin mi, öldün demektir. Bizim memlekette atıcılıktan çok, çabukluğu hüner sayarlar."

Hacı o yanlara doğudan iskan edilmiş bir Kürt aşiretinden-di.

Memed azıcık dinlendikten sonra gene kalktı ateşe başladı. Hacı bu sefer, şöyle yap böyle yap diye öğütler veriyordu. "Hah bu oldu işte! Bu olmadı. Yok yok öyle değil... Hah şöyle işte. Sallamayacaksın tüfeği. Hiç mi hiç sallamayacaksın. Soluğunu tutacaksın. Oldu. Vuramasan da kıymeti yok."

Akşama kadar, işarete bir isabet daha oldu.

Hacı onun arkasını sıvazladı:

"Oldu işte... Böyle böyle..."

Akşam olurken aşağılardaki Yörük obasına indiler. Gene yemek yiyip, azık, kurşun aldılar. Çekilip dağa gittiler.

Memed:

"İnmeyelim mi gayrı, Hacı emmi?"

Hacı:

"Dağı gezeceğiz. Bu dağ babanın dağı. Babanın siperlerini, kendi eliyle yaptığı siperleri göstereceğim sana."

Bir hafta kadar böyle dağlarda kaldılar. O pınar senin, bu pınar benim dolaştılar. Ahmed Efenin sığındığı yerleri gezdiler. Memed günler günü hep nişan attı. Dağdan indiklerinde Memed biraz olmuş, eli tüfeğe yatmıştı.

Hacı:

“Buraya kadar işte Memed! Bütün zorluk buraya kadar. Sen oldun. Bundan sonrası kolay.”

Anası iki gözü iki çeşme Memedini merak ediyordu. Gelip işi anlatınca hoşuna gitti.

“Babası meteliği vururdu. O da inşallah... Yerini tutar babasının.”

Öteki arkadaşları kurtulmuşlar, Memedin atını getirip teslim etmişlerdi anasına.

Kaçakçılığa devam etti. Kaçakçılar arasında yavaş yavaş sayılmaya başladı. Kurnazdı. Cesurdu. Ele geçmiyordu. Bütün kaçakçılık hayatında bir kere olsun bir pusuya düşmedi. Yalnız birkaç kere zaptiyelerle müsademe etmek zorunda kalmış, onlardan da burnu bile kanamadan, yağdan kıl çekercesine çıkmıştı. Boş kaldığı zamanlar atına atlıyor, doludizgin sürüyor ha sürüyor, boş bir yer bulup, akşama kadar kurşun yakıyordu. Sevinçten deli oluyordu. Artık hemen hemen her attığını vuruyordu.

Efelik Egede, kökü ta ötelere, derine dayanan bir gelenektir. Osmanlıdan, Bizanstan daha eski. Belki de bu dağlar dağ olalı zeybeksiz kalmamıştı. Kaçakçılık bir okuldu. Delikanlıları alıp, eşkıya yetiştiren bir okul. Çok efenin heybesinde, atının eyerinde tütün kokusu vardı.

Hacı Eşkîya, Hacı Eşkîya oldu olalı bir gün olsun yüzü gülmemişti. Hep asık suratla ağlamsı ağlamsı dolaşırdı. Köyde bir çocuk, bir kimse böyle somurtkan olursa, ona hemen Hacı Eşkîya lakabını takıyorlardı. Sebebi vardı bunun. Hacı Eşkîya yüreğinden öyle zehirli bir ok yemişti ki, onulmaz. Bundan yıllar önce genç bir kızla evlenmiş, karısı onunla birkaç yıl yaşadıktan sonra, kapısındaki tutmaya sevdalanmış, tutma da kadını kaçırp onunla evlenmişti. Ödemiş'te oturuyorlardı. Bu tutmayla karısının bir de kızları olmuştu. Bu kızla sonradan Memed evlenmiştir. Hacı Eşkîya yaşlıydı. Tutma genç, yiğit. Hacı kaçan karısıyla tutmayı ne kadar öldürmek için uğraşmışsa başaramamıştı. Köyde falan olsalar, belki haklarından gelirdi. Ama onlar, korkularından Ödemiş'e yerleşmişlerdi. Hacı Eşkîyayı yıllar yılı kahreden işte buydu.

Bir gün Memedi çağırıldı:

"Oğlum Memed," dedi, "büyüdün, adam oldun. Senin için elimden gelen her şeyi yaptım. Senden hiçbir şeyi esirgemedim. Yiğitsin. Elinden uçanla kaçan bile kurtulamaz. Uçan turnayı gözünden vurursun. Bana bu zamanda iyilik etmezsen, ne zaman iyilik edeceksin? Bir ayağım çukurda. Ölürüm de yüreğime dert olur. Sen Ahmed Efenin oğlusun. Gün bugündür yavrum. Benim ahımı yerde koma. Benim senden başka kimim var? Şunların icabına bak gayrı. Yerde koma Hacı emminin ahını. Ben bugünü bekledim. Memedim adam olsun da hayfımı alsın diye. Malım mülküm senin. Şu aşağıdaki bağ, tarla senin."

Memed başını önüne eğdi, hiçbir şey söylemeden yanından ayrıldı. Doğru Hacı Mustafaya gittiler. Meseleyi Hacıya anlattı.

Hacı:

“Olur,” dedi.

Yanlarına bir arkadaş daha alıp Ödemiş gittiler. Karıyla kocayı uykularında boğazladılar. Sessiz, kimse görmeden, evden çıktılar.

Memed Hacı Eşkiyaya geldi:

“Düşmanıyın ömrü bu kadar olsun emmi,” dedi.

Hacı günlerce bir sevinç kasırgası halinde köyü dolaştı. On beş yaşındaki delikanlı gibi olmuştu. Gülüyor, eğleniyor, yerinde duramıyordu. Bu Hacı, o eski somurtkan Hacı Eşkiya değildi sanki.

Kim öldürdü? Öldürenler belli değildi. Bunun tahkikatı da Memedin babasını öldüren Hasan Çavuşa verildi. Hasan Çavuş birkaç aylık bir araştırmadan sonra, sevdalıları Memedin öldürdüğünü buldu. Bir gün, her şeyden habersiz Memedle arkadaşlarını Hasan Çavuş yakalayarak, ellerine kelepçeyi vurdu. İzmir Ağır Cezasına verilmek üzere, İzmir mahpusanesine gönderdi.

Mahpusanede azılı katiller, efeler, yüz bir yıllıklar vardı. Mahpusanenin öteki insanları, az hükümlüleri, onların birer köleleri olmuştu. Hele yeni gelenlerin iflahını kesiyorlardı.

Memed içeri girdiği gün bütün mahpuslar hoş geldine gelmişler, mahpusanenin efelerinden hiçbirisi onun varlığından bile haberdar değilmişler gibi hareket etmişlerdi. Memede bu koymuştu.

Memed içeride sanki on beş yıldır hapisanede yatan, tecrübeli bir mahpusmuş gibi davranıyordu. İlk günler hiç gülmüyor, kimse ile konuşmuyor, yanına konuşmak için gelenlere boşveriyordu. Ağırbaşlı, dimdik, kimseden çekinmeden, kimseye karışmadan, kendi halinde duruyordu.

Üç ay sonra bütün mahpusaneyi, içeride dönen dalavereleleri, grupları, menfaatleri anladı. Sonra Seyid Ağa ile dost oldu. Seyid Ağa zengin bir köy ağası idi. Halim selim bir adamdı. Çok görmüş geçirmişti. Yüz bir yıla mahkumdu. Dört cana kıy-

mişti. Katilliği namus meselesindendi. İyi anlaştılar. Seyid Ağa da Memedin bu genç yaşında böyle ağırbaşlılığını beğeniyordu.

İkide birde:

“Adam çıkarsa böylelerinden çıkar,” diyordu.

Seyid Ağa çok tecrübeli idi. Mahkemeleri iyi biliyordu. Memed mahkemeye çıkmadan önce onu dizinin dibine almış, hakimlere şöyle böyle diyeceksin diye öğütler vermişti. Ceza Kanununu madde madde ezbere biliyordu.

İçerde bir de Deli Yörük diye bir efe vardı. Deli Yörük güçlü kuvvetli iri bir adamdı. On tane mahkum hizmetinde idi. Ağzı kalabalık, gerçekten deli, gözü kanlı biri idi. Her gün hapisanede bir vukuat çıkarıyordu. Hapisanenin haracını alıyordu. Her yeni gelen fakir olsun, zengin olsun ona bir vergi vermek zorundaydı. Geldiği günler Memede de asılmış, bir şey çıkaramamıştı. Memede dış biliyordu. Bir fırsatını bulup, ona bir şeyler yapmak için can atıyordu. Birkaç kere Memed volta vururken, adamlarını göndermiş, adamları kaya gibi bu delikanlıdan ürkmüşler, bir hadise çıkaramamışlardı. Hacı Mustafa da tetikte idi.

Deli Yörük, Memedin Seyid Ağa ile dost olduğunu görünce çileden çıkmıştı. Büyük küçük, hapisanede Seyid Ağayı herkes baba gibi seviyordu.

Bir gün Deli Yörük Seyid Ağaya gelmiş:

“Sen,” demiş, “şu saçından sakalından utanmadan hapisaneye daha dün gelen çocuklarla, kahpe döleriyle ahbaplık kurarsın. Bizim itibarımızı düşürürsün. Bir daha o kahpe dölü senin yanına gelmeyecek.”

Bu Memedin kulağına gitti. Hapisane ne olacak diye çalkalanıyordu. Memed aldırمامış göründü. Seyid Ağanın da yanına bir daha gitmedi. Memedin itibarı sifıra inmişti içeride. Herif kuvvetli idi. Hapisanenin yarısı onun taraftarı idi. Çoğu da dış biliyordu ama korkuyorlardı. İçeride tabancası bıçağı her bir silahu vardı. Tabancalı dolaşıyordu. Adem babalar bile alttan alta Memedle alay ediyorlardı. Memedde bir fikri sabit vardı: Sabrın sonu selamet.

Böylece, hakaretler, küçümsemeler altında bir buçuk ay

geçti. Bu bir buçuk ay içinde Memed Seyid Ağa ile karşılaşsa yolunu değiştiriyordu.

Bu mahpusane neydi? Aslan yatağı derlerdi, tilki yatağı bile değildi. Dışarıda gözlerini kırpmadan adam boğazlamış kanlı katiller, köy basmış, yıllarca hükümete meydan okumuş eşkiyalar bile Deli Yörügün karşısında susta duruyorlar, onun hizmetini görüyorlar, eline su döküyorlar, ibriğini apteshaneye taşıyorlardı. Bu nasıl işti?

Hacı Mustafa harıl harıl, alttan alta hazırlanıyordu. Hacı Mustafa Kürttü. Hapisanede de epey Kürt vardı. Hacı gündüz Kürtler, Deli Yörüğe düşman hapisler arasında çalışıyor, gece Memedle baş başa verip, planlar kuruyorlardı. Tanıştıkları, görüştükleri adamları eliyorlardı.

Memed:

"Tamam Hacı emmi," dedi. "İş tamam. Yarın o volta vururken üstüne çullanıp önce tabancasını alacağız. Sonra icabına bakacağız. Deli Yörüğe tek başıma ben varacağım. Sen öteki arkadaşlarla, onun arkadaşlarının gelmesini önleyeceksin."

Ağzı tutkun on bir arkadaş bulmuşlardı. Hepsi de birinin öl dediği yerde ölecek cinsten.

Sabahtı. Deli Yörük avluda volta vuruyordu. O avluda iken, kimse avluda dolaşamaz, onun yanında volta vuramazdı.

Memed, o değilcikten, bir şey almaya gider gibi kapıya yöneldi. Deli Yörük farkında bile değildi. Memed Yörügün yanından geçerken yıldırım gibi üstüne atıldı. Yere yıktı. Yörük neye uğradığını bilemedi. Elini tabancasına attı, tabancası yerinde yoktu. Memed onun üstüne atılır atılmaz, hemen beline atılmış, tabancasını alıp kapıda duran Hacıya atmıştı.

Korkunç bir boğuşma başladı. Alt alta üst üste. Deli Yörük bütün iriliğine, gücüne rağmen Memedle baş edemiyordu. On yıllık hapis onu bitirmişti. Memedse gençti. Pehlivandı. Yörügün imdada gelen arkadaşları karşılarında on kişiyi görünce sinmişler, kavgacılar varamamışlardı. Öteden bakıyorlardı. Hacinin elindeki tabanca üstlerine çevrilmişti.

Deli Yörük bağırıyordu adamlarına:

"Yetişin! Neredesiniz?"

Kimse gidemiyordu.

Memed eziyordu. Yörük kan içinde kalmış, kımlıdayamayacak hale gelmişti. Yörüğe düşman gardiyanlar da kapıyı açıp ayırmıyorlardı. Zaptiyeler kapıdan bakışıyorlar, dövüşü seyrediyorlardı. Yörük yarı baygın hale gelince, kapılar açıldı, gardiyanlar, zaptiyeler girip kavgayı ayırdılar. Yörüğe, Memede zincir vurdular. Yörük kimsenin yüzüne bakamıyordu.

Bundan sonra Memed hapisanenin sayılılarından oldu. Ama hiç kimseye dokunmuyor, kimseyi incitmiyordu.

Nedense, hapisaneye bir söylenti yayılmıştı. Memed hapisaneden çıkar çıkmaz dağa çıkacak, babasının intikamını alacak. Belki Hacı Mustafanın gevezeliğinden, belki de hapistekilerin ona bunu yakıştırmalarından ileri gelmişti bu söylenti.

İçerde casuslar vardı. Memedin çıkar çıkmaz eşkiya olacağını hükümete ulaştırdılar. Hükümeti, Hasan Çavuşu telaş almıştı. Çünkü Memed, "delil kifayetsizliğinden" ötürü yakında bırakılacaktı.

Hapisanede bir köylü vardı. On beş yıla mahkumdu. Köylülerinden birini vurmuştu. Bir gün köyünden bir haber geldi. Haber fıkaraı deli divane etti. Karısını kardeşi almış.

Mahkum haberi aldıktan sonra koğuşuna kapandı. Bir hafta yemek yemedi, kimse ile konuşmadı. Sonra yavaş yavaş ayıktı ama, artık adamda hayır kalmamıştı. Mecnun gibi, hiç konuşmadan, homurdanarak mahpusanenin içinde dolaşıyor babam dolaşıyordu. Biri ona bir şey soracak, bir şey söyleyecek olsa, çoğu zaman duymuyor, duyduğu zaman da aptal aptal gülüyordu. Adam bir iğne ipliğe dönmüştü. Saç baş karmakarışık. Sonraları bir şey arız oldu adama. Koğuştan çıkar çıkmaz varıyor, avlu kapısının demir parmaklıklarına başını dayıyor, akşama kadar, orada kımldamadan öylece duruyor, gözlerini bir yere dikip, bakıp oturuyordu. Mahpusun derdi herkesin derdi olmuştu. Mahpusla en çok da Memed ilgileniyordu, ilgileniyordu ama, ne yapsın. Elden gelir yoktu. Mahpusun derdinin dermanı yoktu.

Bazı dalıyor:

"Hacı," diyordu, "şu dünyada ne mert, ne izzetinefis sahibi insanlar var. Bak şu adama. Ölmeden öldü gitti. Bir bıraksalar buradan, alimallah, o köyü yerle bir eder. Onları kıyık kıyık keser."

Tahliye edilecekleri gün içeride hazırlık başladı. Vedalaştılar. Seyid akşamdan beri Memede öğüt veriyordu. İnsanları, dünyayı anlatıyordu ona.

Tahliye emirleri geldi. Bir ikindiüstüydü. Yataklarını almış, kapının yanına koymuşlardı. O mahkum parmaklıklardan öylece dışarıya bakıyordu, üfürsen yıkılacak. Çocuk gibi küçülmüştü. Derken kapı açıldı. Çıkarlarken Memed mahkuma, "Allahısmarladık kardaş," dedi. Adam bunu duydu. Boş gözleri Memedin üstüne çevrildi, dikildi kaldı. Sonra birden adam canlandı. Memedin yakasından hızla tuttu. Aylardan beri ilk olarak da konuştu:

"Efem!" dedi. "Efem, sen çıkıyorsun..."

Sonra pişman olmuş gibi, yakasından eli ölücesine yanına düştü. Ayrıldılar.

Hapisten çıkınca yataklarını alıp bir hana geldiler. Bir oda ayırttılar. Öteki arkadaşları Çoban Memeddi.

Yatakların üstüne oturdular, bir zaman ellerini yüzlerine verip düşündüler.

Çakırcalı:

"De bakalım Hacı, şimdi ne iş görelim?"

"Sen bilirsin oğlum."

"Yarın Kamil Ağadan haber gelir mi dersin?"

"Gelir oğlum."

"Ona ne söyleyeyim Hacı emmi?"

"Sen bilirsin."

"Bütün yollar kapandı mı Hacı emmi?"

"Öyle görünüyor."

"Bekleyelim."

Yatağa girdiler. Hacı lambayı söndürdü.

Çakırcalının gözüne uyku girmiyordu. Yatakta dönüp duruyordu. Hacı ile Çoban Memed çoktan uyumuşlardı. Babasını düşünüyordu. Efeliği düşünüyordu. Anasını, Hasan Çavuşu düşünüyordu.

Su testisi su yolunda kırılır... Şimdiye kadar görülmüş müdür ki bir efe başadak yaşasın, uzana uzana yatağında ölsün? Efe ne kadar yiğit olursa olsun, kurşundur sonu. Dağlar, dağlar oldu olalı çok efe görmüştü. Hiçbirisinin sonu son değildi. Büyük Cerit, Küçük Cerit, Parmaksız Arap... Daha yüzlerce efe! Hükümetin eli kolu uzundu. Hükümet bir dev-

di. Sonunda, bir efe ne kadar yiğit olursa olsun onun pençesine düşüyordu.

Olmaz! Başka bir yol bulmalı.

Bir yanda anası, bir yanda Hasan Çavuş, bir yanda da yoksulluk. Kaçakçılık o kadar kazandırmaz. Onun da sonu kurşun... Sonra elalem ne diyecekti? "Bakın şu Çakırcalı Ahmedin oğluna! Babasının katili elini kolunu sallayıp gezer, o da öyle bakar. Tüh erkekliğine! Çakırcalı Ahmedin oğlu olsun da bir adam..." Sonra Hacı Eşkiya... Ne diyecekti? "Ben ona Kamil Ağanın, Halil Beyin yardımını da temin ettim, gene adam olmadı. Ah Ahmed Efe!" diyecekti. "Senden bir oğul kalmadı. Bir tavşan, bir kara taş kaldı," diyecekti.

Anasının yüzüne nasıl bakacaktı? Ona götürecek bir hediyesi bile yoktu. Paraları yoktu. Hana verecek paraları bile yoktu.

Eşkiyanın sonu kurşun...

Sonra, içerde, dışarda, herkes ne diyordu? "Çakırcalı bir çıksın dışarı... Hele bir çıksın, o Hasan Çavuş görür. Hem babasını öldürsün, hem tutsun nahak yere hapislerde süründürsün. O görür. Çakırcalı Çakırcalıysa onda koymaz öcünü."

Dağ bayır, her gün korku... Kaç, öldür. Vur kır...

Birden kalktı, lambayı yaktı. Hacının yanına geldi, oturdu. Uyandırdı.

"Ne var Memed?"

"Hacı emmi, ben bu işten caydım."

"Neden?"

"Efelikten."

"Sebebi ne?"

"Sonu..."

Hacı uykulu uykulu düşündü.

"Senin gibi bir adam efelikten cayamaz. Sen efesin şimdiden. Çıkılmaz içinden. Şimdi gitsek köye, sarılsak sabanın kulpuna, beş paralık haysiyetimiz kalmaz. Rahat bırakmazlar. Bizim elimiz kana bulaştı. Bizi öyle bir hale getirirler ki, gelen vurur giden vurur. Eşkiya vurur, hükümet vurur. Kötü köylü derler. Bizim elimiz bir kere kana bulaştı. Çare yok gayrı."

Hacı bunu dedikten sonra, yeniden yattı. Çakırcalı da yatağına gitti.

Sabah oldu. Sabaha kadar gözünü yummamıştı. Kalktılar.

Hacı:

“Bekleyelim mi Kamil Ağanın haberini?” diye sordu.

Çakırcalı, gözleri kan çanağına dönmüş:

“Hele bir köye gidelim de, sonrasına Allah kerim.”

Hacı bıyık altından güldü:

“Öyle olsun.”

Hacı, Çakırcalının bundan sonra yüzde duramayacağını, mutlaka dağa çıkmak zorunda kalacağını biliyordu. Bugün değilse de yarın.

İstasyona geldiler. Tren akşamüstü hareket edecekti. Geri çarşıya döndüler. Gezip dolaştılar. Bir gün boyunca, efelik meselesini ne Hacı ne de Çakırcalı ağzına aldı. Yanlarındaki Çoban Memed hiç konuşmuyordu. Adeti böyleydi. Hiç konuşmaz, ta kaçakçılığından beri Hacı ne derse onu yapardı.

Trene bindiler.

Bu sırada Ödemiş'te Çakırcalının çıktığını duyan Hasan Çavuş tutuşmuş, onu yeniden tevkif etmek için bahaneler icat etmeye başlamış, bir bahane de bulmuştu. Yıllar önce yapılmış bir hırsızlığı ona yüklemişti. Onu tevkif etmek için de köyüne gelmişti.

Eve geldi ki Çakırcalı evde yok. Anası yün eğiriyor. Hasan Çavuş kızgındı. Çakırcalıyı göremeyince daha da kızdı. Kadına olmadık hakaretler etti. Onu mutlak bulmalıydı.

“Senin o oğlun,” dedi, “bir elime geçerse... Babasından kötü ederim. Nereden çıkardın o kahpe doğurduğunu? Koyun gibi adam boğazlar. Şurandan mı?”

Ve kadının bacakları arasına tüfeğini uzattı.

“Öyle köpek babadan, böyle kahpe anadan, bunun gibi zina meydana gelir. Söyle yerini!”

Sonra Hasan Çavuş, Çakırcalının akrabalarından birkaç kişiyi sopa altına yatırdı, dövdü dövdü. Bir sonuç alamayınca, onu aramak için köyden çıktı gitti.

Hatçe bunca hakaretlere dayanamadı hastalandı. Akraba delikanlılarından birini çağırdı:

“Var git, neredeyse bul Memedimi. Hasan Çavuş, babanı öldüren Hasan Çavuş anana da böyle böyle etti de. O Hasan Çavuşu öldürüp, babasının kanını, benim öcümü almadan köye gelmesin. Sütümü helal etmem. Yapamazsa, anan dedi ki de, köye gelmesin. Elaleme bakacak ne bende yüz var, ne onda...”

Delikanlı varıp Çakırcalıyı buldu. Anasının söylediklerini bire beş katarak anlattı.

Hacının umduğu daha köye varmadan gerçekleşmişti. Çakırcalı kıpkırmızı kesilmiş, gözleri yuvalarından fırlamıştı.

“Hacı emmi, çare yok. Demek çare yok. Doğru bizim Hacı Eşkiya emmiye gidelim. Kamil Ağaya, Halil Beye, Tefvik Beye haberler salalım tedarikimizi görsünler. Onların düşmanı bizim de düşmanımızdır.”

Köye uğramadan Hacı Eşkiyanın köyüne vardılar bir gece. Artık kendilerini eşkiya sayıyor, kolluyorlardı. Hasan Çavuşun arkalarında olduğunu biliyor, ona göre davranıyorlardı.

Hacı Eşkiya onları görür görmez:

“Ben sizleri Beşparmak dağında sanıyordum. Siz daha...”

Çakırcalı:

“Hacı emmi,” dedi, “tedarikimizi gör.”

Hacı:

“Baş üstüne, göz üstüne,” diye sevindi. “Eskiden de kurt eniği kurt olur. Her şey hazır. Halil Beyin adamları sizi bulamamışlar, bana geldiler. Ben de onlara söyleyeceğimi söyledim. Tefvik Beye şimdi haber salarım. Kamil Ağaya da. Ellişer altın gönderirler.”

Hacı Eşkiya sevincinden uçuyordu. Gene köyün padişahı olacaktı. Memed dağıda oldukça, köylü ona kul köle olacaktı. Gene devran döndü. Gene kılıcı keskin. Her birine bir silah, bolca fişek verdi. Memede de bir dürbün. O gece onları uğurladı:

“Varın yolunuz açık, kılıcınız keskin, kısmetiniz bol, Hızır yardımcınız olsun,” dedi.

Sonra tez elden dağıdaki tanıdıkları Yörüklere, Yörük beylerine haber uçurdu: “Bizim uşak varıyor, amanın mukayyet olun.”

Beşparmak dağı tuttular. Yörükler onları karşıladı, hürmette ikramda bulundular. Yörük ağası Veli Memedi bir yana çekip:

"Hacı Eşkiyadan selam geldi. Sen Ahmed Efenin oğluymuşsun. Hiç düşünme. Bu obada senin her bir hacetin görülür. Korkma. Bizim öteki akrabalara da haber saldım. Bak oğul, sen çok gençsin. Seni daha önceden duymuştum. Ahmed Efenin böyle bir oğlu var deydi. Sana bir iki öğüdüm var, iyi dinle. Eşkiya demek yatak demektir. Yatakları eşkiyanın canıdır. Yatağını belli eden eşkiya yaşamaz. Bura senin baş yatağın. Bir daha buraya ayak basmayacaksın."

Çakırcalı anlamadı.

"Ya nereye giderim?"

"Baban öldü gitti, onun dostu kim, yatağı kim, kimse bilmedi. Esas yataklarını kimse, Allahtan başka kimse bilmeyecek. O kadar çok yatağın olacak ki, ikinci, üçüncü, dördüncü derece yatağın esas yatağın kim, herkes, hükümet, birbirine karışacak. Bu oba senin. Başın sıkışınca sana ulaşır. Yüreğine şüphe düşmesin bu obadan. Anladın mı dediğimi?"

Çakırcalı başını kaldırdı, bu yetmiş beşlik, uzun boylu, ak, sivri sakallı, yaprak yeşili gözlü ihtiyarın yüzüne baktı.

"Sağ ol Ağa, anladım," dedi.

Yörük ağası bir koyun kestirdi, iyi bir ziyafet çekti onlara. Orada, o obada dört gün kaldılar. Gündüz dağa çekiliyorlar, gece obaya geliyorlardı. Derken, Kamil Ağadan, Tefik Beyden, Halil Beyden paralar geldi. Halil Bey bir de mektup yazmıştı. Efe, diyordu, biz burada dururken sen hiç çekinme. Bir elin İzmirde, bir elin Ödemiş, bir elin İstanbulda Padişahın sarayında demektir...

Bu Halil Bey eşraftandı. Büyüktü ailesi. Dedesi mütesellimdi. Ailesi kuruldu kurulalı o bölgelere hükmetmişti. Eşkiyayla, parayla, hükümetle hükmetmiş, hükmetmiş oğlu hükmetmiş. Eşrafın yaşamasını gelişmesini sağlayan bir yandan hükümetse, bir yandan da eşkiyaydı.

Çakırcalı yaşlı Yörük ağasının elini öptü.

Yörük ağası:

"Oba oba gez," dedi. "Bizim obaları gez, tanı. Gerek olur." Düşman obaları da söyledi. "Onlara da güvenme," dedi.

Beşparmak dağının doruğuna yakın bir pınarın başına vardılar.

Çakırcalı:

"Hacı," dedi, "biliyor musun Yörük ağası ne dedi?"

Hacı:

"Biliyorum."

Çakırcalı şaşırды:

"Nereden biliyorsun?"

Hacı:

"Bilirim. Dedi ki sana, yatak meselesi eşkiyanın canıdır. Yatağı çürük eşkiya yaşayamaz."

Çakırcalı:

"Sana da mı söyledi?" diye hayretle sordu.

Hacı:

"Yok," dedi. "Baban çıktığında ona söylemiş. Kendisinden olan her eşkiyaya aynı öğüdü verir. Yörüğün dağda eşkiyası olmazsa bir kanadı kırık demektir. Yörük eşkiyasını çok tutar. Biz olmazsak ardında yarın bir çalıkakıcı gelir, soyar, soğana çevirir onu."

Memed:

"Çevirir," diye düşündü.

Memedin eşkiya çıktığını duyan Hasan Çavuş müfrezesini düzmüş, yanında Teğmen Hüsnü Efendi de olduğu halde takibe çıkmıştı.

İkide bir:

"Şu Çakırcalının oğluna bak," diyordu. "Şu kahpe dölüne bak! Adam olmuş da dağa çıkmış! Babasını, unutmuş. Onu şimdi keklik gibi avlarım. Genç. Tecrübesiz... İyi ki şimdi çıktı. Biraz yaşlanıp, ustalaşıp dağa çıksaydı tutmak zor olurdu. Yanındakiler de acemi. Bereket acemi. Bir müsademede tamam. Keklik gibi..."

Köy köy, dağ dağ arıyor, bir türlü izini bulamıyordu. Bir hafta, bir ay... Yok... Ama Hasan Çavuş umudunu kesmiyordu.

Hacı:

"Burada kalacağız bu gece. Hacı Eşkiyaya haber yolladım.

Hasan Çavuştan bir haber getirecek. Bir de başka bir işimiz var.”

Sustu. Epeyi bir zaman düşündü.

Pınar, yosun tutmuş eski bir çam oluktan cıgıl cıgıl akıyor, ta aşağılara kadar bir gümüş çizgi gibi iniyordu. Kıyıları koyu, taze bir çimenle örtülüydü. Yarpuz, salep, arı, çiçek almıştı yazıyı yabancı. Çamların altı pürden döşek gibi olmuştu. Pürlerin arasından yeşil otların uçları fışkırmıştı. Yaz bitti bitecek, güze doğru. Vakit ikindi. İnceden bir yel esiyor. Bir kuş daldan dala konuyor. Başkaca can eseri yok ortada.

Çoban Memed tüfeğini kucağına almış, ağzı aşağı çimenlerin üstüne yatmış akan suya bakıyordu. Ortalıkta insanı deli eden bir koku vardı. Yarpuz, yosun, çam, su, çimen kokusu. Taze, ince... Çoban çok iri, uzun boylu, güzel bedenli, yirmi altısında bir gençti. Hiç mi hiç ağzını açıp konuşmazdı. Sesi güzeldi. Ha bire türkü söylerdi. Ağzını bir, “öyle olsun efem” demek için açardı. Bir de türkü söylemek için. Bir dul karının oğlu idi. Yedi yaşından bu yana, Hacı Eşkuya onu kaçakçılığa alıncaya kadar bir ağanın kapısında boğaz tokluğuna çobanlık etmişti. Bütün kaçakçılığında silahı ile birlikte kavalı da yanındaydı. Babası Yemene askere gitmiş bir daha dönmemişti. Kaval çalar türkü söylerken insanın yüreği ağzına gelirdi. Kötü huyu, konuşmazdı. Bir de kurşun sıkardı ki şaşılır. Meteliği vuranlardandı. Belki bu dağlar onun gibi güzel, sakın, güvenle, hiç orali değilmişçesine kurşun atan bir kızan görmemişti.

Hacı Mustafa başını kaldırdı, Çobana baktı. Çoban uyur gibi kımıldamadan yatıyordu. Gülümsedi. Yüksek sesle:

“Bu köpoğlu da bir pınarbaşı bulmasın, eli ayağı kesilir, ya yatar böyle, ya kaval çalar, ya da türkü söyler.”

Çoban ağır ağır, gülümseyerek doğruldu.

Mustafa:

“Çoban, gel buraya,” dedi. “İşimiz var. Sonra gene gider yatarsın. Ulan kara dinli, uyku senin anan mı?”

Çoban gülümseyerek geldi, başında durdu.

Hacı Mustafa sordu:

“Tüfeğin dolu mu?”

Çoban dolu dercesine başını salladı. Gülümsüyordu.

Hacı da bu sırada tüfeğinden kurşunları boşalttı, geri dolurdu. Çakırcalı hareketlerini merakla kolluyordu.

Hacı durdu, tüfeğini sıvazladı. Götürdü Çakırcalının önüne koydu. Sonra elini aldı öptü, başına götürdü:

“Sen bizim efemizsin. Hızır yardımcın olsun. Düşmanın kör, dostun yeğın olsun.”

Sonra önünden çekildi. Çoban Memede baktı. Çoban da vardı Çakırcalının önüne tüfeğini uzattı. Elini aldı öptü, çekildi. Çakırcalının gözleri dolmuştu. Ayağa kalktı.

“Demek Hacı iş başa düştü.”

Hacı başını salladı.

Çakırcalı:

“Sağ olun, var olun,” dedi. “Allah yüzümüzü kara çıkar-masın, dosta düşmana karşı.”

Bundan sonra artık efelik töresince hareket edeceklerdi. Hacı akıldanelikten vazgeçip kızan oluyordu. Efelik töresince hiçbir kızan efeye hiçbir sual sormaz, ne yapalım, nereye gide-lim, bu oldu, bu olmadı diyemezdi. Efe bir şey soracak olursa, o zaman cevap verilir-di. Efenin sözünden hiçbir kızan çıkamaz, hiçbir hareketine itiraz edemezdi. Törenin dışına çıkan, en kü-çük bir itirazda bulunan kızan haklı da olsa kurşunu yerd-i. Çe-tede tek hakim efeydi. Sözünün üstüne söz, dileğinin üstüne dilek olmazdı.

Hacı tüfeğini doğrulttu:

“Efem, müsaade eder misin?” dedi.

Çakırcalı bir göz işaretiyle “evet” dedi.

Hacı dağların yamacına beş kurşun salladı. Sonra:

“Efem, Çobana da müsaade et.”

Çoban da beş kurşun salladı. Arkalarından Çakırcalı da. Dağlar yankılandı. Dağlar güm güm ötüyordu. Çakırcalının ab-lak suratı kıpkırmızı kesilmişti.

O gece pınarın başında yattılar. Oysa Hacı Mustafa Yörük çadırlarına gitmek istiyordu. Bir türlü teklifini yapamadı. Ya-pamazdı. Artık her şeyi Efe düşünecek, her şeye o karar vere-cek-ti.

Çakırcalı ala şafakta uyandı. Nöbeti Çoban tutuyordu.

“Çoban!”

"Buyur Efem."

"Hacıyı kaldır."

"Baş üstüne Efem."

Hacı kalktı. Pınarın başında sabah kahvaltılarını yaptılar. Hiç konuşmadılar yemeklerini bitirinceye kadar.

Çakırcalı:

"Hacı," dedi. Artık emmi demiyordu. "Biz öteki Yörük çadırlarına gitmeyeceğiz. Çok düşündüm, münasip değil. Neden ki dersen, şimdi biz varacağız obaya, işte biz eşkıya çıktık, tanıyın bizi, görün bizi mi diyeceğiz? Bu olmaz Hacı! Eşkıya dediğin, önce eşkıya olmalı, vukuat işlemeli, sonra yerini yapmalı. Vukuatsız, sanırım ki Hacı kimse bizi adamdan saymaz."

Hacı:

"Haklısın Efem. Yerden göğe kadar hakkın var."

"Hasan Çavuşun fırsatını kollamalıyız Hacı."

Hacı:

"Kollamalıyız."

Bunlar böyle konuşurken bir ıslık sesi geldi.

Efe:

"Bak Hacı," dedi.

Hacı kalktı gitti. Aynı ıslıkla cevap verdi. Az sonra da çoban kılıklı, başında yünden örme terlik, ayağı çarıklı, yırtık pırtık elbiseli biriyle geldi. Çocuk bir deri bir kemikti.

Çakırcalı sordu:

"Ne haber aslan?"

"Sağlığın Efem. Ben Çavuşu kovalıyordum. Nereye giderse ben de oraya gidiyordum. Hep köylüleri dövüyor. Çakırcalı nerede, diye döv babam döv ediyor. Boyuna bizim o köylerde dolaşıyor. Hacı Eşkıya Ağa, var söyle Efeye, dedi, fırsat bu fırsattır."

Çakırcalı:

"Peki oğlum," dedi. "Hacı Eşkıyaya selam söyle benden." Hacı Mustafaya döndü. "Hacı," dedi, "bak çocuğun ne üstünde üst, ne başında baş var. Şuna beş altı mecrediye ver. Oğlum," dedi, "al bu paraları ayağına bir ayakkabı, sırtına esvap al. Ben gene sana veririm."

Hacı çıkardı, çocuğa parayı verdi. O anda yorgun çocuğun gözleri ışıdı. Yüzüne kan yürüdü.

"Düşmanın ölsün Efem," dedi. "Hızır sana yardımcı olsun. Boz atlı Hızır."

Çakırcalı:

"Bana Hasan Çavuştan haber getir. Boyuna getir. Her yaptığını iyice öğren. Hacıya söyle, hiçbir yaptığını kaçırmasin."

Çocuk tekrar yola koyuldu.

Çakırcalı:

"Hacı," dedi, "hemen yer değiştirelim. Şu karşiki sırtın ötesine geçelim. Çoban da çadırlardan azık alsın. Para ver Çobana."

Hacı düşündü. "Bu köpoğlusu efe değil tüccar! Azık satın aldırır. Gelen beş paralık çocuğa, beş mecediye verdirir." Elini yavaş yavaş kuşağına attı, gönülsüz parayı çıkarıp Çobana uzattı. Çakırcalı işi çaktı.

"Ne o Hacı?" dedi. "Ne o? Biz daha eşkiya olmadık. Bir ekmek yüzünden de hır çıkmasın. Biz eşkiya olduktan sonra kimse bize para ile ekmek satmaz. Seve seve verirler. Ama şimdi koğu yaparlar ardımızdan. Bir çalıkakıcı gözüyle bakarlar." Çobana döndü. "Parayı almayacak olurlarsa, zorlan ver. Dersin ki Çakırcalı fakir fıkaranın ekmeğini yemek, parasını çalmak için dağa çıkmadı. Unutma!" Geldi Hacı'nın yanına oturdu. Elini Hacı'nın omuzuna koydu. "Hacı, işler düz gidiyor. Şimdi istesek Hasan Çavuşu keklik gibi avlarız. Ama dursun. Birkaç gün daha halka zulmetsin benim yüzümden... Ama biz bu arada ne yapalım Hacı?"

Hacı:

"Haklısın Efe," dedi. "Zulmetsin. Ondan sonra..."

Çakırcalı:

"Şöyle bir şey düşündüm. Bu yanlarda çok kötü, fakir fıkara zulmeden bir ağa var mı? En çok zulmeden. Fakir fıkaranın elinden elaman dediği..."

Hacı:

"Var," dedi. "Var ama o da kolay kolay yenmez bir adam. Mustafa Ağa var. Büyük Ceridin yatağı. Babanın da düşmanı. Bekçileri, kızanları var kapısında. Katilleri korur. Çamlıcalıyı korur. Fakir fıkara da ta buradan Ödemiş, Ödemişten Aydına kadar ona düşman. Kolay kolay yenmez bir adam. Çiftliği de düzde."

Çakırcalı bir zaman Hacıya dik dik baktı.

"İyi ya Hacı, fırsat bu fırsat. Mustafa Ağayı yiyeceğiz. Evi-
ni basacağız. Parası yoksa, dağa kaldıracağız. Vermezse öldüre-
ceğiz. Sen Çobanla Veli Ağaya bir haber yolla. Mustafa Ağanın
evde olup olmadığını bize salık versin."

Hacı:

"Çobanın ardından yetişeyim de..."

Çakırcalı:

"Bırak Çobanı. Sen git Veli Ağaya. Ben seni Kan Mezarında
beklerim. Beşik Cevizin orada."

Hacı kalktı gitti. Yüzü endişeliydi. Kararmıştı.

Usuldan yağmur çiseliyor. Taş gibi ağır, karanlık bir gece. Göz gözü görmüyor. Ovada, Mustafa Ağanın çiftliğine yarım saatlik bir yerdeler. Boyuna, yavaş yavaş ilerliyorlar. Bir pusudan korkuyorlar. Adamları denenmiş adamlar değil. Kancıkla-nabilirler. Adamlarının söyledikleri yerin tam aksine, başka bir yoldan varıyorlar çiftliğe. Hacı en önde, yüz metre ilerde, Çakırcalı ortada, Çoban Memed en geride. Çiftliğe elli metre kala Hacı durdu. Memed yanına geldi. Çoban da yetişti.

Çakırcalı:

"Siz kapıyı tutun. Ben içeri gireyim. Kapı kapalı ise bir kurşunla açarım. Hasan Çavuş ha dese buraya bir günde yetişemez. Bir müsademe falan olursa aldırma Hacı. Daha iyi olur."

"Olur mu Efem?"

"Daha iyi olur Hacı!"

Duvardan atlayıp içeri girdi. Ağanın nerede, hangi odada oturduğunu, kiminle geceleri yarenlik ettiğini, hatta evde ne kadar parası bulunduğunu kılı kılına öğrenmişti. Oda kapısına vardı. Kapıyı vurdu.

"Kim o?" diye sordular.

"Memed," dedi. "Ağayı görmeye geldim."

Kapı hemen açıldı. Memed içeri girdi. Kapının hemen açılması, kimsin diye sorulmeme, Mustafa Ağanın kimseden korkmadığını gösteriyordu. Memed içeri girer girmez tüfeğini Ağaya doğrulttu.

"Kıpırdama Ağa," dedi. "Kurşunu yersin."

Mustafa Ağa hiç aldırmadı. Şöyle bir yerinden doğruldu. Telaş göstermeden:

“Kimsin? Ne istiyorsun oğlum?” dedi.

“Çakırcalı Memedim. Evindeki bin üç yüz liranın, bin iki yüz ellisini vermezsen canını...”

Ağa güldü.

“Duydum ki sen yeni çıkmışsın. Bir haber gönderecektim sana. Gel de Ağan sana bir iki öğüt verecek diye...”

Memed:

“Yaa!” dedi. “Bırak öyle lafları Ağa. Ya canını, ya parayı.”

Ağa:

“Sen bilmez misin ki oğul, Mustafa Ağa soyulmaz? Duymanın mı hiç?”

“Haydi be, kara dinini... Çok uzun ettin. Para nerede?”

Gözleri döndü. Ağanın yanındakilerin yüzleri sapsarı ke-silmişti.

Memed birden dışarı bağırdı:

“Hacı, bak şu kara dinini... Mustafa Ağa soyulmazmış! Bin üç yüzü, son altınına kadar al.”

Hacı, Ağaya yaklaştı:

“Haydi, koca köpek. Kalkmazsan kendini hemen ölmüş bil.”

Ağa baktı ki iş kötü. Elleri titremeye başladı. Biliyordu ki ağzını açsa kurşunu yiyecekti. Bunca eşkıya görmüştü. Bunlar salt kendini öldürmeye gelmişlerdi. Mahsustan düşünmüşler taşınmışlar, tertibat almışlar, öyle gelmişlerdi. Ağır ağır kalktı. Öteki odaya geçti. Hacı da arkasından. Bir torba aldı Hacıya verdi. Hacı torbayı aldı geldi. Ağa da önünde. Memed gürlledi:

“Hacı, dök ortaya da say.”

Hacı altınları ortaya döktü. Altınlar lamba ışığında donuk donuk parladı. Saydı. Tam beş yüz altındı.

Memed:

“Ağa,” diye gene gürlledi, “uzun etme!”

Ağa tekrar odaya girdi. Hacı da arkasından. İki torba çıkarıp verdi.

Memed:

“Tamam mı?” diye sordu.

Ağa:

"Tamam oğlum."

Hacı tekrar altınları döktü saydı. Bin üç yüz lira tamamdı. Hepsini torbalara doldurdu.

Memed:

"Hacı," dedi, "yüzünü Ağaya geri ver. Belki bugünlerde bir haceti vardır."

Hacı gönülsüz gönülsüz yüz altını yeniden saydı, ortaya koydu. Çıktı gitti.

Memed:

"Ağa," dedi, "senin için çok akıllı adam derlerdi de... Gerçekten akıllıymışsın. Keşki senin gibi dostum olaydı. Kusura kalma para için, biz daha yeni eşkiyayız. Para gerekti."

Ağa taş kesilmiş ağzını açmıyordu.

Çakırcalı:

"Sağlıcakla kal," dedi, çıktı. Hacı kapıda bekliyordu. Avlu duvarını atlayıp, mezarlığa düştüler.

Gün ışığıydı. Dağa varamamışlar, düzde kalmışlardı.

Çakırcalı:

"Yürüyelim. Şu sel yatağına varıp orada kalalım. Çalılıkların içinde. Ne dersin Hacı?"

"Efem bilir."

Sel yatağına vardılar. Yorulmuşlardı. Ağınağaçlarının dalları tüm pembe çiçeklerle dolmuştu. Hayıtların çiçekleri mordu. Binlerce sarı ışıklı kanatlı balarısı çiçeklere çokuşmuştu. Yücelerden, dağlardan ılıman bir yel esiyor, çam kokusu, kurumuş ot, su kokusu, sonbahar kokusu getiriyordu.

"Bugün akşamı burada etmeliyiz."

Hacı:

"Başka çare yok."

Sel yatağının çakıl taşları parıltı içindeydi. Güneş yatağı apaydınlık doldurmuş, şavkıyor. Sel yatağının öteye geçtiler, çalılıkları yarararak bir yanını büyük bir top ağınağacına vermiş kalın dalları gür bir ağacın dibine geldiler. Oturdular.

Çakırcalı:

"Acıktık mı Hacı?" diye sordu.

Hacı:

“Acıktık.”

Azıklarını çıkarıp ağır ağır yediler. Yemekten sonra Çoban sırtını ağaca verip kavalını çıkardı, başladı çalmaya. Oralı bile değildi. Dört bir yanındaki dünya yıkılıp gitmişti. Memedle Hacı ne dinliyor, ne de dinlemiyor gibiydiler. Ne de kaval sesinden bir korkuları vardı. Memed kucağında tüfeği, ha bire kundağı sıvazlıyordu. Hacı sigara içiyordu.

Çoban gün ikindi oluncaya kadar çaldı. Onlar öylece düşündüler. Üstlerinden bir bölük kuş geçti. Biribirine girmiş, kapkara. Memed bir ara ayağa kalktı. Yüzü ışıyordu. Her bir yerinden bir sevinç dalgası yayılıyordu ortalığa.

Gülerek:

“Hacı,” dedi. “Hacı...”

Hacı başını kaldırdı. Gözleri soru doluydu.

“Hacı. Bin iki yüz altın...”

Hacı:

“Var.”

“Çok para, bir servet...”

“Öyle Efem.”

“Hacı, eteklere yakın köylerden onuna, on beşine...”

“Ne dediğini anlamadım Efem.”

“Büyük bir düşman kazandık Hacı! Büyük bir dost tutmalıyız. Daha büyük. Hasan Çavuşu haklamadan önce...”

“Anladım Efem.”

“Öyleyse Hacı, şu yukarıki köyün yolunu tutalım gün batınca. Ne köyü o, Hacı?”

“Bilmem Efem. Hiç gitmedim.”

“Bundan sonra bu köyler bizim at oynatığımız olacak Hacı!”

Gün batarken ayağa kalktılar, kuşandılar, yola düştüler. Köye girerken karşılarından yaşlı bir adam geldi. Durdular.

Çakırcalı:

“Ben Çakırcalı Ahmed Efenin oğlu, Çakırcalı Memed Efeyim,” dedi. “Kahyanın evini göster.”

Adam “Çakırcalı” adını duyunca irkildi. Önlerine düştü, Muhtarın evine götürdü. Muhtar şaşırarak onları karşıladı.

“Ben Çakırcalıyım.”

Muhtar telaşla:

"Buyur Efem! Hoş geldin Efem, Ahmed Efemizin oğlu... Efemiz öldükten sonra, ağalar, beyler, efeler, çalıkakıcılar kan kusturdu bize. Seni duyunca sevindik..."

Bir yandan onlara döşek, kilim, yastık düzeltirken, bir yandan konuşuyordu. Oturdular. Karşlarına geçti.

"Gazan mübarek olsun. O gavura ettiğini duyduk. Tüm köylü bayram etti. Ahmed Efemiz gitti ama, yeri boş kalmadı, dedik."

Kahveler yemekler geldi. Sonra gene kahveler geldi.

Muhtar:

"Efemin bir emri mi var? Bir haceti mi var? Köyün dışına bizim uşakları gözcü gönderdim. Yüreğinize bir şey gelmesin. Bir çıtırtı olsa gelir haber verirler. Efemin bir emri mi var?"

Çakırcalı konuştu.

"Ağa," dedi, "köyde ne kadar nişanlı, ne kadar gelinlik fı-kara kız var? Ne kadar nişanlı delikanlı var fıkarağıktan evlene-memiş? Onları isterim senden."

Muhtarın etekleri zil çalıyordu.

"Baş üstüne Efem, baş üstüne. Sağ ol Efem! Ahmed Efem de böyleydi."

Köylülerden birisiyle kendi karısını çağırıldı:

"Mahmud gel. Hatçe, sen de gel. Sarı Alinin kızı bir, Osman-ın iki... Ayşenin Veli bir, Yemenli Durmuşun oğlu iki..."

"Delice Efenin oğlunu unuttun. Onun neyi var ki?"

Muhtar:

"Yaa," dedi. "Unuttum. Efem, on dört fı-kara kız yedi de fı-kara delikanlı. Yokluktan bekler dururlar. Muratlarını bekler dururlar. Elin yeşillenecek..."

Çakırcalı:

"Gelsinler."

Yarım saat içinde on dört kız tamam oldu. Yedi de delikan-lı. Efe Hacının kulağına eğildi. Fısıldadı:

"Önce kızlara, onar altın..."

Hacının elleri titredi. Ayağa kalktı. Efe başını kaldırıp da bir kere olsun karşısında dikilip kalmış kızlara bakmadı. Hacı torbalardan birini kuburundan çekti, ağzını açtı.

"Bu sizin çeyizliğiniz kızlarım. Efem böyle münasip görmüş. Efe demek baba demek..."

On dört kızın avucuna teker teker saydı. Bir, iki, üç, dört... Bir zaman ortalıkta yalnız altın sesi duyuldu. Sonra kızlar çıktılar.

Efe, Hacıya:

"Söyle de delikanlılar otursunlar. Kusura kalmasınlar. He diyemiz onlara layık değil ya, kusura kalmasınlar."

Hacı:

"Efe oturmanızı istiyor."

Efe gene Hacının kulağına eğildi:

"Oturduktan, sohbet ettikten sonra, on beşer, on beşer dışarda ceplerine koyarsın. Olur mu?"

"Anladım Efem."

Sohbet başladı. Şikayetler başladı. Hükümetten, tahsildardan, zaptiyeden çektiklerini bir bir anlatmaya başladılar. Memed susmuş, taş gibi kıpırdamadan dinliyordu. Köylüler geldiler. Başka köylüler... Söylediler.

Sonra Hacı bir işaret yaptı. Delikanlılar dışarı çıktılar. Hacı her birinin cebine usulca paraları koydu.

"Haydi, uğurlu kademli olsun!"

Köy canlanmıştı. Köy bir inip, bir kalkıyordu. Her evden bir gülüş, bir ses geliyordu. Evden eve gidip gelmeler, Efe üstüne konuşmalar. Görenler görmeyenlere Efeyi tarif ediyorlar, çok meraklılar, görmek için Muhtarın evine girmeye can atıyorlardı.

Efe:

"Tamam mı Hacı?"

"Tamam Efem."

"Bir aptes alıp, namaz kılmalıyım."

Hacı şaşırды. Şimdiye kadar Çakırcalının ağzından namaz niyaz lafı bir kere olsun işitilmemişti. Sonra düşündü. "Vay yezit vay!" geçti içinden. "Bu oğlan altüst edecek ortalığı."

Seslendi:

"Efeme bir ibrik getirin. Namazı kazaya kaldı."

Çakırcalı aptes aldı, namaza durdu. Hacı inceden inceye onun namaz kılışını seyrediyordu. Memed namazı erkanınca,

yolunca kılıyordu. Vay anasını! Herifçioğlu kırk yıllık imam sanki. Sağına soluna selam verdikten sonra birden ayağa kalkıp kuşanmaya başladı.

Hacının kulağına eğildi:

“Hacı,” dedi, “bir kılavuz al buradan öteki köylere. Beş altı gün içinde bitirmeliyiz işimizi.”

Gece yarısından bir saat önce yola düştüler.

Beş altı gün içinde on iki kadar köy dolaştılar. Genç kızları donattılar. Delikanlılara başlık verdiler. Hastalara ilaç parası, yoksullara ekmek.

Yedinci günün akşamı Beşparmak dağının Aydın bakan yamacındaydılar. Efe sordu:

“Ne kadar kaldı, Hacı?”

“Yetmiş sarı, Efem. Bir şey kalmadı. Ne yapacağız şimdi? Bu kadar az para ile dolaşılır mı?”

“Aldırma Hacı, bir Mustafa Ağa daha bulunur.”

“Bulunur mu Efem?”

“Dünya Mustafa Ağalarla dolu.

“Ama zor, belalı iş. Bir Mustafa Ağa, iki Mustafa, on Mustafa Ağa... Altından zor kalkarız. Düşman zor gelir.”

Çakırcalı gülümsedi:

“Ama bir Mustafa Ağaya on köy... El mi yaman, bey mi?”

Hacı:

“El...” diye ağzını açarken, Memed öyle bir hışımla baktı ki sözü ağzında kaldı. Çok ileri gittiğini anladı. “Efem bilir,” diye kesti attı.

Çakırcalının nişanlı fıkara kızlara çeyiz, yoksullara yardım yapışı on iki köyden taşmış, bir sevinç yeli gibi eteklerden Aydın ovasına, Ödemiş, Karıncalının Yörüklerine, ta İzmir kadar ulaşmıştı. Son yıllarda böyle davranan ilk efeydi Çakırcalı. Namaz kıldığı, bir evliya olduğu, ona kurşun geçmediği de bununla birlikte ortalığa yayıldı. Bundan sonra, Çakırcalı adına eşkıyalık yapan dokuz Arnavutu diri diri yakışı da ortalığı allak bullak etmiş, dört bir yana korku salmıştı.

Çakırcalı çeyiz meselesinin, dokuz Arnavutun, namazın, halk arasında yaptığı tepkiyi günü gününe haber alıyor, kendini, etrafını yokluyordu.

Bir gün:

"Hacı," dedi, "beğendin mi olanı biteni?"

Hacı kıs kıs gülüyordu:

"Senin üstüne efe gelmedi bu dağlara. Hızır yardımcın olsun."

"Tamam mı Hacı?"

"Tamam Efem."

"Sıra Hasan Çavuşa gelmedi mi dersin?"

"Geldi Efem."

"Bırakalım halka biraz daha zulmetsin mi?"

"Efem bilir..."

"Tamam! Başlayalım işe. Yıllar yılı ettiği zulüm yeter de artar bile. Millet ellerinden zar ağlamış zaten."

"Bir gün bile fazla yaşaması haram, Efem."

Ödemiş, Kaymakçı arası. Mezarlık. Çakırcalı pusuda. Dün gece, bir köyde Hasan Çavuşla Çakırcalı aynı çatı altında kalmışlar. Şöyle rivayet ediyorlar: Çakırcalı günler günü Hasan Çavuşun takibinde, tabii Hasan Çavuş da onun. Kahyanın evinde Çakırcalı istirahat ederken bir haber gelir:

"Hasan Çavuş köye geldi."

Çakırcalı ev sahibine:

"Ağa," der, "git Hasan Çavuşu eve davet et. Bu gece burada kalsınlar."

Kahya şaşırır. Bu nasıl iş? Bir evde hem Efe, hem Hasan Çavuş! Can düşmanı... Efenin eline ayağına sarılır:

"Etme Efem! Evim kana bulaşmasın."

Çakırcalı:

"Ağa, sen git çağır onu. Bir şey yapacak değilim. Ben alt kata iner orada sabahlarım. Rehin olarak da evdeki çoluk çocuğu alt kata gönderirsin yanıma. Bir şey çıkarsa..."

Ağa anlar.

Çakırcalı:

"Sabahleyin de ben erken kalkıp evden çıkar, Kaymakçı yolundaki mezarlığa giderim. Sen ona Çakırcalı Kaymakçıya gitti dersin. O da ardıma düşer. Anladın mı?"

Anlamayıp da ne yapsın? Gider Hasan Çavuşu eve davet eder. Hasan Çavuş eve gelir. Alt katta Çakırcalı, üstte Hasan Çavuş geceyi böyle geçirirler. Bir şey çıkacak diye Kahyanın yüreği alır verir, ama hiçbir şey çıkmaz. Çakırcalı ala şafakta evden çıkar, gelir mezarlığa pususunu kurar.

Hasan Çavuşun yanında genç bir zabıt vardır, mülazım Hüsni Efendi. Yiğit, gözü pek bir gençtir. Eşkıya ardında do-laşmış, başarılar kazanmıştır. Gene bir rivayete göre de, iptidai mektebinden Çakırcalının sınıf arkadaşıdır.

Her şey Çakırcalının kurduğu gibi olur. Hüsni Efendi, Ha-san Çavuş önde, candarmalar arkada... İki de atlı. Tam silahu-nun altına gelir girerler.

Pusudaki Çakırcalı bağıır:

"Hasan Çavuş! Hasan Çavuş, aradığın Çakırcalı işte be-nim. Buyur babamın kanı... Anama ettiğin... Ulan kahpe karılı, kara dinli!"

Ardından bir ateş. Hasan Çavuş olduğu gibi atının tırnağı dibine düşer. Bu sefer Hüsni Efendi ateşe başlar. Atını da Çakırcalının üstüne sürer.

Çakırcalı:

"Gelme Hüsni Efendi. Yazık olur sana. Aramızda tuz ek-mek var. Gelme!"

Hüsni Efendi dinlemez.

Efe:

"Çoban, bacağından..." der.

Çoban bacağına nişan alır, sıkar. Bacaktan giren kurşun gö-bekten çıkar. Hüsni Efendi de düşer.

Hasan Çavuşta Memedin babası Ahmed Efenin sedefli tü-feği vardır. Öldürdüğü zaman almıştır. Memedin derdi o tüfeği Hasan Çavuştan almak, anasına götürmektir. Tüfek bir yanda, Hasan Çavuş bir yanda yatmaktadır. Çakırcalı nedense varıp yola, babasının tüfeğini alamaz. Bu ölünceye kadar içinde dert olur kalır.

İşte bundan sonradır ki artık Çakırcalı Efe, Çakırcalı Efe olur. Bundan sonradır ki hükümet Çakırcalıya büyük bir önem verir, en usta takipçi zabıtlarını üstüne yollar.

Bir gün müfrezeler Çakırcalının Bozdağda olduğunu haber aldılar. Üstüne ne kadar zaptıye varsa o yanlarda, Hafız İlhami kumandasında yolladılar. Çakırcalı Hafız İlhami kuvvetlerini perişan etti. Bu da halk arasına yayıldı. Çakırcalının namı gittik-çe büyüdü. Köylülerde korku, sevgi, zaptiyelerde yalnız korku...

Çakırcalı:

"Hacı!"

"Buyur Efem!"

"Bu böyle olmayacak. Her gün, her gün biz müsademeye tutuşacak olursak böyle... Olmaz. Bir kaza kurşunu..."

"Doğru Efem."

"Müfreze ile hiçbir zaman karşı karşıya gelmemeliyiz."

"Ne yapalım Efem?"

"Bir yolunu bulalım. Düşün Hacı! Bu böyle gitmez."

O gece Yörük çadırında ne Hacı'nın, ne de Efenin gözüne uyku girdi. Sabahleyin erkenden Hacı Efeye geldi.

Efe:

"Söyle Hacı."

Hacı'nın yüzü gülüyordu.

"Efem söylesin."

Efe durgun, ablak yüzü donuk.

"Birkaç tane Çakırcalı Memed Efe çetesi gerek. Tamam mı?"

"Benim fikrim de buydu."

Bu sırada çeteye güvenilir birkaç kişi daha girmişti. Bunlar yiğit kişiler. Harmanlıoğlu Ahmed, Koca Memed, Arap Mercan, bir de Kara Ali. Kara Ali Yemenden kaçmış bir asker kaçağıdır. Çete epeyce kalabalık. Çakırcalı düşündüğünü ilk olarak yürürlüğe koydu. Yeni bir çete kurup Kara Aliyi baş tayin etti. Bundan başka da bir muavin çete daha kurdu sonraları. Bunun başında da Çolak Efe diye biri var. Küçük Osman diye genç, çocuk denecek bir kızan da var. Artık Çakırcalı rahat sayılır. Nereye gitsen, ne yapsan Çakırcalı orada gibi bir şey. Muavin çeteler Çakırcalıyı örtüyordu. İsteddiği gibi atını oynatsın artık Çakırcalı.

Bir bela daha var. Bu sıralar hükümetin güçsüzlüğünden faydalanan birtakım başka çeteler türüyor dağlarda. Kamalı Memed, Çamlıcalı Hüseyin... Birkaç küçük çete daha. Bunlar Çakırcalıya düşman. Kimi küçük bir geçmişten dolayı, kimi Çakırcalıyı tutan eşrafın düşmanı, ağaların adamı, kimi de onu başka başka sebepten çekemeyenler.

Bir yandan eşkıyalar, bir yandan müfrezeler... Başlıyor mücadele.

Çakırcalının bütün teşkilatı tamam. Yataklar yerli yerince. Oradan buradan para yağıyor. Bu ağaların, eşrafın dağlardaki menfaat çarpışmasıdır. Dağda kimin çetesi kuvvetli ise, şehirde de o ağa, o eşraf kuvvetli.

Yörük çadırındalar. Artık Çakırcalı kendine gelmiş. Cesareti artmış. Kendinin kim olduğunu biliyor. Ağır taş, batman döver kabilinden, hiç ağzını açmıyor. Olura olmaza konuşmuyor.

"Hacı!"

"Buyur Efem."

"İşler yolunda. Yataklar tamam. Kendimizi gizlemenin sırası."

"Sırası Efem."

"Müfreze ile karşılaşmak yok."

"Yok Efem."

Bunlar böyle konuşurlarken, aşağıdaki gözcü kan tere batmış bir çoban getirdi. Çoban titriyordu:

"Efem, Çolak çetesi Bohça Yakasında müfreze ile müsademeye tutuştu. Sarıldılar. Durumları kötü. Bir kısmı vuruldu herhalde..."

"Hacı, hacetini gör habercinin de gidelim. Yetişelim. Kötü durumda olacaklar. Ne dersin?"

"Efem bilir."

"Yetişmeliyiz."

Çakırcalının, Çakırcalı çetesinin en kuvvetli taraflarından

biri, belki de birincisi, ayak çabukluğudur. Başları dara gelince, bir saatlik bir yere on beş dakikada varmalarıdır. Sarılmış Çolak çetesinin bulunduğu yere daha çarpışma sürüp giderken yetiştiler. Yolda Çakırcalı bütün çetenin vurulduğunu, Küçük Osmanın tek başına, koskoca müfrezeeye karşı koyarak çarpışmayı devam ettirdiğini öğrendi.

Yaklaşınca bağırdı:

“Osman, yetiştim. Teslim olma!”

Müfrezenin arka kanadı açıldı. Birden üstüne yüklendi. Az bir zaman içinde müfrezeden kimse kalmadı, hepsi vuruldu. Müfrezenin kumandanı Mustafa Efendi adında bir mülazımdı. Mustafa Efendi iki neferiyle kaçıp kurtulmak için aşağılara, koşağa doğru indi. Kurtulmuştu. Çakırcalı yukarılarda kalmıştı. Ama birdenbire Küçük Osman karşısına dikildi.

“Teslim!”

Mustafa Efendi çarnaçar teslim oldu. Küçük Osman aldı onları Efeye getirdi. Çakırcalı zaptiyelerin can düşmanı idi. Onlara kızılıyordu. Hacıya emir verdi:

“Öldürün şunları.”

Sonra Mustafa Efendiye döndü:

“Ulan namussuz,” dedi, “nasıl kıydın yiğitlerime? Sende böyleleri var mıydı? Söyle köpoğlusunu! Orospu kucağında yatmış, söyle.”

Mustafa Efendi umulmadık bir cevap verdi:

“Orospu kucağında yatmış sensin.”

Çakırcalı beklemiyordu böyle bir karşılığı. Şaşırdı, afalladı.

“Kim?”

Mustafa Efendi kelimelerin üstüne basa basa:

“Orospu kucağında yatmış sensin Çakırcalı!”

“Vay pezevenk!”

“Ben seni bir adam sanırdım! Ününe, yaptıklarına baktım da seni bir efe sandım. Sen bir çalıkakıcı bile değilmişsin. Adam eline geçmiş esire hakaret etmez. Ya öldürür, ya bırakır. Anladın mı? Seni sütü bozuk...”

Silahına davranmışken, Çakırcalı birden bu laflar üstüne geri indirdi.

“Hacı, Mustafa Efendinin hakkı var. Yiğit bir adam. Zaptiye-

nin böyle yiğidini de hiç görmediydim. Canını bağışlayalım. Tabanlarını yüzün şunun. Yüzün de bir daha takibimize gelmesin.”

Oracığa Mustafa Efendiyi yatırdılar. Keskin hançerlerini çıkarıp tabanlarının derisini yüzmeye başladılar. Mustafa Efendiden çıt çıkmıyordu. Ne bağıyor, ne yalvarıyordu. Ölü gibi... Yüzü sapsarı kesilmişti. Ayaklarından kanlar akıyordu. Kan küçük bir taş çukuruna göllenmişti.

Çakırcalı donmuş kalmıştı. Başını salladı:

“Bırakın,” dedi. “Bırakın Mustafa Efendiyi.” Sonra Hacıya döndü. “İlde de ne yiğit, ne mert adamlar var! Şu Mustafa Efendi gibi adamlar bize gerek. Ne çare ki Osmanlının elinde. Ne çare...”

Çolak çetesi yok oldu. Yerine çete gerek. Osmanlıda da Mustafa Efendi gibi adamlar var. Tetikte durmak gerek.

Dağda ateş yanmıştı. Çamların tepeleri ışık içinde. Ocakta kuzu dönüyor. Çakırcalı yorgun. Düşünceden yorgun.

“Hacı, kim geliyor aklına?”

“Kimse gelmiyor ya...”

“Yası ne, Hacı?”

“Şimdi elde, hapisten yeni çıkmış Posluoğlu Memed var. Kızanlarıyla birlikte köyünde oturuyor.”

“Sonra?”

“Efem ne der?”

“Yiğit adam. Kabul eder mi dersin? Sayar mı bizi?”

“Efem isterse bir bakalım...”

“Bakalım. Öyleyse bu gece hemen düze inelim. İki kızan gönder Posluoğluna.”

Posluoğlu hapse düşmeden önce efeydi. Gençti, yiğitti. Sırf mertliğinden, yaralı arkadaşlarını bırakıp gitmediğinden dolayı zaptiyelere teslim olmak zorunda kalmış, üç yıl yatıp yeni çıkmıştı. Hikaye şuydu: Zaptiyeler tarafından pusuya düşürülmüşler, ilk ağzda Posluoğlunun yanındaki iki kızanı yaralanmış, Posluoğlu bunları sırtlamış, bir yandan da müsademeyi idare etmeye çalışmış. Sonra bir hale gelmiş ki, sıkışmış, arkadaşlarını bırakıp kaçsa, kaçabilecek. Arkadaşları, “ko git başını kurtar, biz nasıl olsa yandık,” demişler. Posluya dokunmuş bu. “Bir efe dar gününde arkadaşlarını koyup gitmez. Yiğitliğe ya-

kışmaz bu. Hep beraber.” Kurşunu bitince zaptiyelere teslim olmuş. İşte o Posluoğlu bu Posluoğludur. Nişancıdır, merttir. Çakırcalı bunların hepsini bilir. Yakında dağa muhakkak çıkacaktır. Elde edip, çeteye almak büyük bir kardır. Yoksa rakip olacaktır. Hem de tehlikeli bir rakip.

Kızanlar Posluoğluna:

“Efe gönderdi bizi sana. İstiyor. Tepede bekliyor,” dediler.

Posluoğlu böyle bir daveti beklemiyordu. Çakırcalı onu sevmezdi. Sebep ne ola ki acep? Gitmese olmazdı. Efelik töresince bu ayıptı, korkaklıktı.

Kızanları:

“Arkadaşlarıyla birlikte gelmeni istiyor Efe.”

Demek ki korkulacak bir şey yoktu. Yalnız istemiyordu. Arkadaşlarına haber yolladı. Konuştular. Gitmeye karar verdiler.

Kızanlara:

“Siz gidip Efeye haber verin. Biz geliyoruz,” dedi.

Kızanları önden gönderip, kendileri ardından gitmeleri, Çakırcalıya hem itimat ettiklerini, hem de meydan okuduklarını gösteriyordu.

Çakırcalı Posluoğlunu güler yüzle, arkadaşça karşıladı. Oturdular. Posluoğlu Çakırcalının soluna düştü. Tüfeğini kucağına almış, ağzını Çakırcalıdan yana çevirmişti. Çakırcalı bunu hemen fark etti:

“Ne o Posluoğlu Efe?” dedi. “Ben sizi buraya dost diye çağırdım. Birlikte görülecek işimiz var diye. Sen tüfeğinin ağzını hemen bana çevirdin. Bunu senden beklemezdim Posluoğlu Efe.”

Posluoğlu bunu bilerek yapmıştı. Efelik töresince bu, “sen sensen, ben de benim,” demektir. “Bir şey yaparsan, bilmiş ol!” demektir.

“Kusura kalma Efe, farkında olmadım.”

Araya bir soğukluk girdi ama Çakırcalı bozmadı. Bozmadı, ancak yüreğine bir kötülük girdi. Çakırcalıyı bir düşüncedir aldı. Keşki çağırmasaydı onu. Şimdi ne yapmalıydı?

“Zarar yok. Olur böyle şeyler. Bizim daha büyük işlerimiz var. Bunlarla uğraşacak değiliz. Halka zulmediliyor Efe. Seni bunun için çağırdım. Arnavutlar, ağalar, eşraf zulmediyor. Rumlar, Osmanlı zulmediyor. Seni bunun için çağırdım.”

Onlar böyle oturmuş konuşurlarken köylüler sökün ettiler. Köylüler dert yanıyorlardı. Her biri bir dert küpü idi. Neler anlatmadılar!

Çakırcalı köylüler gittikten sonra:

“İşte bunun için seninle birleşelim dedim. Ne dersin?”

Çok duygulanan Posluoğlu:

“Birleşmeliyiz Efe,” karşılığında bulundu.

“Ben senden yaşıyım. Kızanım ol.”

“Olur Efe, ama şartım var.”

“Söyle.”

“İstedğim zaman, istediğim yerde kızanlarımı alır giderim.”

“Kabul Efe.”

Posluoğlu Çakırcalının elini öptü. Kızan oldu.

Kalktılar yola düştüler. Bir gecede köylülerin şikayet ettikleri birkaç Arnavut ağasını öldürdüler. Bu olayda rivayet muhtelifdir, karışıktır. Bazıları da derler ki bu Posluoğluyla Çakırcalı bir yürüyüşte, yolda karşılarına çıkan, köylerde buldukları yirmi Arnavutla üç Çerkesi, şivelerine, isimlerine bakarak öldürmüşler.

“Kimsin?”

“Çobanım.”

“Konuş konuş...”

“İşim vardı. Ödemişe gidiyordum. Orada sürü var...”

“Bu Arnavut Efem.”

“Gebertin.”

Böylece kırka yakın suçsuz insan öldürülmüş.

Bir çiftliğe geldiler. Çiftlik sahibi, her çiftlik sahibi gibi Çakırcalıya kul köleydi.

“Ağa,” dedi Çakırcalı, “kızanlar çok iş gördüler yol boyunca. Bunlara bir ziyafet gerek. O kadar bol rakı olacak ki, içmeye kadar.”

Ağa:

“Baş üstüne Efe,” diye mukabelede bulundu.

Geceydi, karanlıktı. Rakı sofrası kuruldu. Zeybekler ha bire içiyorlardı. Zeybek oyunları oynuyorlar, saz çalıp, türküler söylüyorlardı. Çakırcalı içmezdi. Bir ara karışıklıktan faydalanıp dışarıya çıktı. Hacı dışarıdaydı.

“Hacı, Çobana söyle içmesin. Sen, ben, Posluoğlu aynı oda-

da yatacağız. Anladın mı Hacı? Ben kurşunu sıkmadan kimse sıkmayacak.”

“Anladım.”

Sonra içeri girdi. Namazını kıldı.

Posluoğlu, arkadaşları, öteki zeybekler körkütük olmuşlardı.

“Yatalım.”

Posluoğlu sallanarak ayağa kalktı, yatağa gitti, sızdı. Kızanlar da öyle. Çakırcalı, Hacı Mustafa, Çoban Memed de aynı odaya gittiler, soyundular yattılar.

Çakırcalı uyumuyordu. Yüreğinde büyük bir endişe vardı. Posluoğlu öldürülmeli mi? Yiğit, mert adam, insan güzeli, dal gibi... Ama tüfeğin namlusunu çevirişi. Ölmezse öldürecek. Muhakkak öldürecek. Yazık. Posluoğlunun, onun kızanlarının soluğunu dinliyordu. Uyumuşlardı. Her biri kan uykuda. Gönlüsüz kalktı. Hacıyla Çoban da tetikteydi. Onlar da kalktılar. Silahını Posluoğlunun tam kafasına dayadı, tetiğe çöktü. Ötekiler de öyle yaptılar.

Sabaha karşıydı. Çakırcalı, Posluoğlunun ölüsü karşısında sigara üstüne sigara içmiş, sabaha kadar odada dört dönmüştü. Gözleri yaşlı idi.

“Hacı,” dedi, “şu Poslunun boyuna bak, dal gibi... Kıyılır mı böyle yiğide? Ama çare yoktu. O beni öldürecekti.”

Çakırcalı, taş yürekli Çakırcalı Efe oturmuş Posluoğlunun başucunda, ağlıyordu. Bir efe kızanlarının karşısında ağlıyordu. Sonra elini yüzünü yuyup, aptes aldı, namaza durdu. Namazı da doğru dürüst kılamadı. Ağzını bıçak açmıyordu.

Bir ara çiftlik sahibini çağırttı:

“Hacı,” dedi, “yüz altın ver Ağaya.”

Ağa şaşırıldı:

“Posluoğlunu şanlı şöhretli, hocalı Kuranlı gömdürecek, yüz liraya da ona bir mezar yaptıracaksın.”

Çiftlikten ayrıldıktan sonra, uzun zaman yol gittiler, uzun zaman Çakırcalı konuşmadı. Yas içindeydi. Yüzü bembeyazdı. Bir ara başını kaldırdı:

“Hacı,” dedi, “keşki o beni vuraydı.”

Çakırcalı zengin soyuyordu. Fabrika yakıyordu. Önüne geleni öldürüyordu. Artık hükümet ortadan silinmiş gibiydi. Dövüşü, kavgası olan, zulüm gören, yoksulluğa düşen, kız kaçıran, hükümete değil, Çakırcalıya geliyordu. Çakırcalı bir mahkeme, Çakırcalı bir maliye, Çakırcalı doktor, Çakırcalı ilaçtı.

O zamanın İzmir Valisi Kamil Paşa idi. Kamil Paşa işini bilir bir devlet adamı idi. Çakırcalının bu halini, hükümetin ortadan silinmesini görüyor, üzülüyordu. En değerli adamlarını Çakırcalı üstüne takipçi gönderiyor, onlar ya Çakırcalıyla hiç karşılaşmıyor, karşılaşsalar da bu karşılaşma Çakırcalının isteğiyle oluyordu. Karşılaşmayı Çakırcalı hazırlayınca da tabii ki ona göre hazırlanıyor, hükümet kuvvetlerine her zaman galip geliyor, onları perişan ediyordu.

Türlü dalavereler dönüyordu. Binbir türlü rivayet ve iddialar dolaşıyordu. Kamil Paşanın oğlu Sait Paşayla Çakırcalının ilgisi olduğu, Çakırcalıdan para aldığı söyleniyordu. Çakırcalıyla Sait Paşa ne yoldan tanışmışlar, birlik kurmuşlar, bu da ileri sürülüyordu. O zamanlar İzmirde "Vitol" adında bir İngiliz ailesi vardı. Bu Vitol ailesi Türkiyeye ilk yabancı sermayeyi sokanlardandır. Bu aile türlü işleri yanında, bir sümbül soğanı ticareti yapıyordu. Soğanlar dağlardan toplanıyordu. Bu yüzden Vitollerin adamları dağları geziyordu. Bazılarınca Vitollerle Çakırcalı münasebeti bu yüzden başlamıştı.

O devrin gerçeklerinden birisi de Çakırcalının Avrupada, daha çok Londrada tanınmasıdır. Londra gazeteleri, Avam Ka-

marası Çakırcalıyla ilgileniyor, gazeteler maceralarını yazıyordu. Bu yön Osmanlının son devri için olağanüstü bir olay sayılmalıdır. İzmirde Çakırcalının adamı Vitoller, sonra Londra gazeteleri Türkiyedeki bir eşkiyaya karşı bu kadar ilgi gösterebilirler! Bu aydınlanmaya, üzerinde durulmaya değer bir olaydır. Tarihçilerimiz bunu o zamanki İngiliz yayılma, Osmanlı İmparatorluğunu parçalama politikasına belki bağlayabilirler. Çakırcalı ya bizim bildiğimiz gibi bir eşkiya ya da İngiliz İmparatorluğunun yardımını gören bir alettir. Bu da Anadoludaki eşkiyalık, Egedeki efelik tarihi üstüne çok ilgi çekici bir inceleme, bir aydınlatma olabilir. Anadoludaki bütün eşkiyalar ya halkın, ya eşrafın, ya da hükümet adamlarının yüzde yüz adamı olmayabilirler. Bunlara dışarıdan da etkiler olabilir.

Her neyse Kamil Paşa sıkılmıştı. Ne yapmalıydı? Onunla kuvvetle başa çıkılmıyordu. Kabul ederse affolunmalıydı. Bu fikir iyi bir fikirdi. Oraya buraya başvurdu, konuştu danıştı, kararını verdi. Çakırcalı affedilecek. Ama Çakırcalı buna taraftar mı? Onu öğrenmek gerek.

Bütün bunlar, Kamil Paşanın onu affetme çareleri araması günü gününe Çakırcalının kulağına geliyordu. Çakırcalı oldum olası eşkiyalığı sevmemişti. Zorla çıkarılmıştı dağa. Zor itmişlerdi onu bu yola. Af haberini dağda duyduğu ilk gün bir sevindi ki... Hacıyı çağırırdı:

"Hacı," dedi, "ne kadar paramız var?"

"Dört bin Efem."

"Çok, değil mi Hacı?"

Hacı cimriydi. Bir kuruşun boşa harcanmasına, köylülere dağıtılmasına taraftar değildi.

Dudakları titreyerek:

"Çok Efem," dedi.

"Hacı git, iki binini şu aşağı köylülerin fıkarasına dağıt."

Hacı direndi:

"Yakında düze ineceğiz. Beş parasız olur mu? Olur mu Efem?"

Çakırcalı:

"Olur!" diye celallendi. "Sen dağıt, dön gel, bir iki baskın yapar, çoğaltırız parayı..."

Sevincinden dağlarda dört dönüyordu. Çakırcalı Memed Efe olduktan sonra yüze inmek, rahat yaşamak ne kadar da iyiydi. Rahat yaşamak! Ama bu mümkün müydü? Kamil Paşa şartları kabul ederse mümkündü. Ne güzel olacaktı.

Hiçbir duygusunu belli etmeyen Çakırcalının yüzü sevinç içindeydi. Elle tutulacak gibi.

Kızanlar yüze inmek taraftarı değildi. Yüzde onları kim sa-yacak, nasıl geçineceklerdi? Gene çift sürmek, gene vergi, gene bir bela, gene hükümet... Olmadı bu iş. Ama Efe isterse... Başka çare yok. Efesiz dağ onlara zindan olurdu. İtaat etmeyi de Efe vururdu.

Mister Vitol, adamı vasıtasıyla Çakırcalıya yüze inmesi için haber göndermişti. Çakırcalı da yüze inme şartlarını konuşmak için bir heyeti kabul edeceğini söyledi. Hükümet Çakırcalıyla yüze inme şartlarını görüşmek üzere Mister Vitölü, Ödemiş Kaymakamını, bir de eşraftan Arif Ağayı tayin etti.

Çakırcalının şartlarının başında devlete karşı Mister Vito-lün kendisine kefil olması şartı geliyordu. Mister Vitol kefilliği kabul etti. Vitölün vekilliğinde başka şartlar da vardı. Çakırcalı bunu da bildirdi. Bu şartlar dikkate değer. Çakırcalı ve avanesi tamamen affedilecekler. Hiçbir sebepten hiçbir suçları kalma-yacak. Çakırcalı ve adamları silahlarını olduğu gibi muhafaza edecekler. Çete Çine kazasının Akçaova köyünde oturacak, bu köye, köyün yakınına hükümete mensup ne candarma, ne tah-sildar, hiç kimse gelemeyecek. Vergileri Çakırcalı toplayıp hü-kümete verecek. Yüze çıkma Birgide olacak. Affı yalnız Padi-şah yapabilecek, başka hiçbir af şekli kabul edilmeyecek.

Çakırcalı gelen heyetle uzun uzun konuştu. Şartlarını ver-di. Kamil Paşa da İstanbulla konuştu. Çakırcalının affı Padişah-tan çıktı. Bütün şartları kabul edilmiş, üstelik de kırserdarı ta-yin edilmişti. Kırserdarlığı için kendisine ayda beş altın da ay-lık verilecekti. Avanesine de ayda üçer altın verilecekti.

Bir sabah Çakırcalı avanesiyle Birgiye geldi. Efe yollara, hükümet konağının dört bir yanına çetelerini dikip hükümet konağına çıktı. Orada Hasan Paşa afnameyi okudu. Çakırcalı bundan memnun, aşağı indi, çetelerini aldı, Birgiden çıktı.

Neşeliydi. Başta Çakırcalı at üstünde, bütün çete zeybek

türküleri söylüyorlardı. At koşturuyorlardı. Bir gece Ödemiş'te kalıp, sabahleyin yola çıktılar. Yenipazara doğru geliyorlardı. Yenipazarı Çakırcalı çocukluğundan bilirdi. Bir daha da gitmemişti. Neden geliyordu Yenipazara? Şöyle bir görünmek... Coşkunluğu öyleydi ki ihtiyatı elden bıraksa bütün Egeyi şehir şehir dolaşacaktı. İzmir, Aydın, Bergamayı, Manisayı... Atlarının üstünde, gümüş savatlı, işlemeli kundaklı tüfekleri kucaklarında, bir uçtan bir uca İzmir geçecekler... Halk, Çakırcalı geliyor diye, yollara dökülecekti. Caddeler insan almayacaktı, sadrazam geliyor gibi. Ama affa rağmen hükümet sözünde durmayabilir de... İzmirde, Aydın'da, öteki şehirlerde böyle kendini yenemeyen nice efe kancıklanmış, ölüp gitmişlerdi.

Birgide, Ödemiş'te görülmedik şekilde karşılanmış, bütün halk, çoluk çocuk, kadın erkek yollara onu görmek için dökülmüştü. Ta uzak köylerden köylüler gelmişler, dağlardan Yörükler inmişlerdi onu görmeye. Yenipazar yiğitler yatağı idi. Atının oynağı idi üstelik de. En çok Yenipazar köylülerinin kızlarını gelin etmiş, Yenipazar köylülerinin fıkalarını doyurmuştu. En büyük karşılama Yenipazarda olacaktı. Yenipazar düğün bayram edecekti. Efeleri geliyor diye.

Yenipazara yaklaşıyorlardı. Ne karşıcı, ne ses sada var. Çakırcalıda hayret. Buna karşılık Yenipazarda bir telaş bir kıyamet... Yolda Çakırcalının Yenipazara doğru geldiğini gören bir çoban, dağlardan bellerden aşarak, Yenipazara gelmiş:

"Çakırcalıyı gördüm yolda. Hepsini atlıydı. Buraya geliyordu. Niyeti kötü olsa gerek," demiş.

Niyeti kötü olsa gerek de ne demek? Çakırcalı gibi bir efenin dalgündüz, elini kolunu sallaya sallaya bir kasabaya girmesi elbette niyet kötülüğüdür. Şaşırın halk önce meydanda, candarma dairesinin önünde toplanmış. Sonra bakmışlar ki candarmadan umut yok, dağılmışlar. Herkes evine girip kapıyı ardından sürgülemiş. Candarmalar karakola girmişler, memurlar bir odaya dolup kapıyı arkadan kilitlemişler. Meğer İzmir, Çakırcalının yüze indiğini Yenipazara haber vermemiş.

Çakırcalı öğleüstü Yenipazara girdi. Kasabaya yaklaştıkça hayreti artıyordu. Ortada çit yoktu.

"Hacı bu ne? Nolmuş Yenipazara? Göçmüşler mi?"

“Bilmem Efem. Şaştım.”

“Ne ola dersin?”

“Kimse yok Efem. Kasaba tüm ölmüş gibi...”

Kasabaya girdiler. Orta yere geldiler. Orada, meydanda, ıpıssız şehirin ortasında öyle dikilip kaldılar. Bir iki köpek sine sine, yeri koklayarak sokağın bir ucundan bir ucuna gidip geliyordu. Bir kedi, bir avlu duvarından atlayıp bahçeye girdi.

“Ne ola ki?”

“Vallahi aklım ermedi Efe.”

“Candarma dairesine gidelim.”

Gittiler. Çoban Memed attan inip karakolun kapısını çaldı. Çıt yok. Beklediler.

“Kimse yok Efe.”

Hükümet Konağına vardılar, orada da kimse yok. Çakırcalı sinirlenmiş, biraz korkalamıştı. Böyle bir şeyle ne karşılaşmış, ne de duymuştu. Bütün bir kasaba yok olmuştu.

Önde Efe, arkasında çeteleri, bir iki sokağa girip çıktılar. Dolandılar.

“Bir şey söyle Hacı!”

“Ne söyleyim Efe...”

Bir zaman at üstünde ağızlarını bıçak açmadı. Sonra Çakırcalı başını kaldırdı:

“Gidelim mi Hacı?”

“Gidelim ama bu ne demektir Efem?”

Onlar böyle gidelim mi gitmeyelim mi diye konuşurlarken, öteden yataklardan Mustafa Ali göründü. Efenin karanlık yüzü birden ışıdı. Bağırды:

“Gel hele, gel Mustafa Ali. Bu ne hal? Noldu Yenipazara?”

Mustafa Ali geldi Efenin karşısında durdu. Yüzü sapsarı kesilmişti. Konuşmuyordu. Hoş geldiniz bile diyemedi.

“Bir hal mı var Mustafa? Bir kötülük mü?”

“Yok Efem.”

“Ya bu ne?”

“Sen...”

“Söyle, kara dinini...”

“Sen... Sen...”

“Söyle, söyle len...”

"Sen geliyorsun diye... Kaçıp saklandılar."

"Nereye?"

"Çoğu evlerine. Kimi de ovaya kaçtı."

"Ya sen neredeydin?"

"Biz de, memurlar, hep hükümet dairesinin bir odasına dolduk."

"Candarmalar?"

"Onlar da karakola girip içerden sürgülediler."

Bu, Efenin hoşuna gitti.

"Gördün mü Hacı, ettiğimizi!"

Hacı ha bire gülüyordu.

"Mustafa git candarmalara söyle de çıksınlar. Biz misafir geldik. Misafir böyle mi karşılanır sizde?"

Mustafa Ali gitti, candarmalara durumu anlattı. Bu arada İzmirden Çakırcalının durumu hakkında sorduklarına karşılık gelmişti. Memurlar, candarmalar, halk bir anda sokağa döküldü. Büyük korkudan sonra büyük sevinç. Yenipazar bir saat içinde insanla doldu. Kasabanın sokakları adam almıyordu. Taşırıyordu.

Çakırcalı bir gece Yenipazarda kaldıktan sonra köye gitti.

Çakırcalı hem ün salmış, hem babasının öcünü almış, sonra da hiç sevmediği, zorla itildiği eşkıyalıktan yakasını sıyrabilmişti. Hem de nasıl! Padişahın kırserdarı olarak! Avanesi yanında, astığı astık, kestiği kestik.

Çakırcalı düşünen adamdır. İmkanlarına, gücüne böbürlenerek, tek kişinin kılına dokunmuyordu. Yüze indiğinden bu yana kendi halinde, herhangi bir vatandaş gibi yaşıyordu. Bir tek, belki de merak değil, ihtiyacı, ha bire nişan talimleri yapmaktı. Nişancılığını öylesine ilerletmişti ki, gözün gördüğü yerde, en küçük herhangi bir şeyi bir atışta vuruyordu. Bir daha dağa çıkmayı hiç mi hiç istemiyordu. Ama bir gün olur dağa çıkmak zorunda kalırsa... Olmayacak işlerden değildi ve biliyordu ki el alışkanlığını yitirmiş bir efe yüzden dağa çıkınca keklik gibi avlanıyor. Nişancılığını her ne pahasına olursa olsun, dağa çıkmamak kararına rağmen geliştireliyordu. İnsan hali bu. Ne olur ne olmaz...

Evinin önündeki tarlayı almış, bir bahçe yapmaya başlamıştı. Evlenmişti. Karısı kadınların hasıydı, Iraz. O yanlar Iraz için, "efe gibi kadın. Tam Çakırcalı karısı," diyordu. Gerçekten de erkek gibiydi. Efesinin üstüne titriyordu. Bağ bahçeyi, evin her bir işini üstüne almıştı.

Yüzde hiçbir işe karışmak istemeyen Efeyi halk rahat bırakmıyordu. Şikayetçiler her Allahın günü kapıya yağıyordu. Filan ağa tarlamı aldı, falan fıkarayım diye kızını vermiyor, candarma şunu şunu yaptı... Ben fıkara bir adamım Efe, falan bir tek oğlumu öldürdü nahak yere...

Bir zaman bu işlere karışmadı. Kendini yendi. Sonra baktı ki Çakırcılık yavaş yavaş bitiyor...

“Sen efe değil misin, sen? Sen bizim değil misin? Zulüm Efe, zulüm. Bir efe, efe olunca dağda da efedir yüzde de! Sen efesin...”

“Ben bir dul avradım, Efe. Oğlum gitti Yemene, gelmedi. Tarlamızı köyün ağası Kel Halil aldı elimizden. Gelinim, torunlarım aç bilaç kaldık ortalıkta. Hükümete gittim, Efe. Kel Halilin parası var, rüşvet verir. Başa çıkılır mı onunla? Hükümet kapılarında yılın yılın süründüm. Ellerini öptüm, Efe, ayaklarını öptüm. Öksüzlerimin tarlası, dedim, alın verin. Yemen öksüzlerinin. Siz hükümet değil misiniz dedim. Babalarını götürüp çöl Yemende koyup geldiniz, dedim. Yıllar yılı söyledim. Taşa kar eyledi de, Efem, hükümete kar eylemedi. Bir avuç toprak, bir dilim ekmek... Muhtacız Efem. Seni dedim geldim, seni Efem! Derdime merhem olmazsan, ben ne yaparım Efem. Sen de olmazsan, varır boğazıma bir taş bağlarım, atarım suya kendimi. Ölür giderim Efem. Çöl Yemende kalandan sonra, tarlam gittikten, öksüzlerim aç kaldıktan sonra, ben niderim Efem? Sana diyorum Efem, ne deyin efe olmuşsun? Fakir fıkaranın hakkını aramadıktan sonra... Efe demek fakirin hakkı demek. Biz böyle gördük, böyle bildik Efe. Yarın sabah getiririm Efe, Yemen öksüzlerimi atarım kapına. Efe efeliğini bilmeli, hükümet hükümetliğini. Bir martin alıp da, dağda adam öldürmek mi efelik? Kel Halilden tarlamızı al, Efe. Ya da bize bir geçim yolu bul. Ya efesin, efeliğin töresini yerine getir, ya da İrazın başörtüsünü kendi başına al... Anladın mı Efe?”

Ve Çakırcalı, Kel Halilden kadının tarlasını alır.

Efe, gittikçe Osmanlı mahkemeleri yerine geçer. İşten başını alamaz. Hükümet, saray bundan kuşkulu... Ortalıkta, sarayda söylenir bunlar... Bu Çakırcalı çok oluyor. Bir yolunu bulup, işini bitirmeli.

Çakırcalının bu davranışı, bu yüzden zarar gören ağaların, nüfuzlu eşrafın hoşuna gitmez. Hükümet içinde hükümet mi olur? Olmaz ama, ne yapsın hükümet? Çakırcalı dağda kalıp bela kesileceğine, yüzde kalsın da bunları yapsın. Bir yolunu buluncaya kadar. Nasıl olsa bir gün bir yolu bulunacak, Çakır-

calının mahkemesi yok edilecek. Ama eşrafın, zarar gören ağaların sabrı yok. Bıçak ete değiyor. Buna karşı onların da çareleri, alışılmış çareleri var.

Eski efelerden kim var? Çakırcalıyı çekemeyen, ona düşman hangi efe var? Ona kim düşman olabilir? Ondan kim korkmaz? Elde adam mı yok?

Çamlıcalı Hüseyin kışkırtılır. Çamlıcalı, Çakırcalı ile düşmanlığı olan birkaç eşkiyayı da başına toplar, dağa çıkar. İlk iş olarak, Çakırcalının kız kardeşini, oğlunu öldürür. Çakırcalıya da bir haber yollar.

“Biz falan yerdeyiz, yüreğinde azıcık erkeklik varsa, gelsin görüşelim.”

Çamlıcalı Hüseyin bu işle bir taşla iki kuş vurmıştır. Biri Çakırcalının kanından iki kişiyi yok etmiş, öteki de Çakırcalıyı kendi peşine düşürmek zorunda koymuştur. Efelikte en büyük tabiyelerden birisi, belki de birincisi, kaçmak, düşmanı takibe mecbur kılmaktır. Takip edene bir yerde pusu kurup onu yok etmektir.

“Bu işe ne dersin Hacı?”

“Ne denir Efem. Üstüne gitmeyeceğiz Çamlıcalının. İstedini yapmış oluruz gidersek. Göz göre göre tuzağına düşeriz. Bu belli bir şey.”

“Ama kız kardeşim? Öldürülen kız kardeşim?”

“Biz bir şey yaparız ki onu üstümüze çekeriz. Bilirsin ki eşkiyanın üstüne gidilmez. Ne için olursa olsun gidilmez. Hele Çamlıcalı Hüseyinin ne it oğlu it olduğunu bilirsin. Bizi temizleyip, buraların tek efesi olacak. Buna düşemeyiz. İstedini yapsın.”

Çakırcalı ikircikliydi. Ne yapacağını bilemiyordu. Diyecekler ki bakın şu kahpe Çakırcalıya! Kız kardeşini, oğlunu öldürdü, yerini de söyledi, bekledi durdu da üstüne varamadı Çamlıcalının... Üstüne giderse, töreyi, kendisinin sıkı sıkıya bağlandığı töreyi bozacaktı. Belki de vurulacaktı. O gece uyku girmedi gözüne.

Sabahleyin bir haberci daha geldi:

“Beni Çamlıcalı Hüseyin gönderdi, Efe. Söyle, dedi, iki gündür burada onu bekliyorum. Öyle saklanmasın. Efe ise, efe gibi dursun. Efeliği beş paralık etmesin.”

Çakırcalı bu haber üstüne zıvanadan çıktı. Sarhoş gibiydi kızgınlıktan. Ne yaptığını, ne dediğini bilmiyordu. Hacı Mustafayı çağırdı:

“Kızanlar hazırlansınlar Hacı. Daha fazlası, bir saat daha beklemek kahpelik olur.”

“Aman Efem.”

“Fazla söz istemem Hacı. Müfrezelere de haber gönderin, onlar da birlikte gelsinler.”

“Sen bilirsin Efe.”

Bu birincisi... İlk olaraktır ki Çakırcalı duygusu ile iş görüyor. İlk olaraktır ki duygusu kafasını yeniyor. İçinde bir eziklik var. Korku var. Düpedüz ölüme gidiyor. Öyle kabullenmiş...

Kızanlar hazırlandı. Müfreze o yanlarda takipteydi. O da geldi. Bir gece yola düştüler. Çakırcalı bir pusuyu göze almıştı. Pusuya birdenbire düşmemek için müfrezeyi öne sürmüştü, kendi de kızanlarıyla hemen arkadan, müfrezenin bitişiğinden geliyordu. Ama Çamlıcalı pusu falan kurmamıştı. Bir koyağın yamacındaki kayalıklarda hasmını bekliyordu. Koyağa giren Çakırcalı avucunun içine düşecek, kurtulamayacaktı. Çakırcalı bunu sezmiş, koyaktan önce müfrezeyi sürmüştü, kendisi beklemişti. Bu arada Çakırcalının dostu, Çamlıcalının düşmanı bir ağa otuz kişilik gönüllü birliğiyle onlara karışmıştı. Çarpışma başladı.

Alttan müfreze, yandan Çakırcalı... Çamlıcalı biraz sıkıştı. Çamlıcalı müfrezeye kurşun atmıyordu. Öldürmüyordu. Sıkışınca tek tük oyalama kurşunu sıkıyordu onlara. Bütün gücünü Çakırcalıya sınıyor, üstüne kurşun yağdırıyordu. İki çete birbirine çok yaklaşmıştı. İkisi de siperde. Tırnak kadar yerini kim gösterirse, o hapyı yutacak. Birbirlerini tahrik edip hedef almak için ha bire sövüşüyorlardı.

“Ben de Çakırcalıyı bir adam bilirdim. Müfrezeyi önüne katmış da gelmiş. Karını da getirseydin!”

“Orospu, kahpe çocuğu Çamlıcalı da efe olmuş. Adam olmuş! Tırnak kadar yerini göster kahpe doğurduğu. Kayalıklara vermişsin sırtını. De göster.”

Kimin siniri kuvvetli ise o kazanıyor. Bir tanesi kızıp da azıcık açıklık verdi miydi, yiyordu kurşunu.

İkinciye doğru büyük bir zaptiye müfrezesi daha yetişti. Çamlıcalı arkasından sarıldı. Kaçmak kurtulmak umudu yok. Çember daralıyor, sövüşmeler durmuyor.

Bu sırada genç bir kızan olan Küçük Osman sövüşmeye dayanamıyor, ayağa kalkıp öyle ateş ediyor Çamlıcalıya. Çamlıcalı bu. Turnayı gözünden vurur. Kaçırır mı? Bir kurşunda Küçük Osmanı deviriyor.

Hacı:

“Demedim mi Efe?” diyor.

Küçük Osman, Efenin gözbebeği, en yiğit kızanıdır. Efe kırılgın. Bu ölüm üstüne eli ayağı kesiliyor. Şevki kırılıyor. Çamlıcalının üstüne o kadar varamıyor. Gece olunca da Çamlıcalı çekip gidiyor.

Sabahleyin gelen elçi:

“Çakırcalı Efe, Çamlıcalı seni falan yerde bekliyor. Yüreğinde yağ varsa gelsin, diyor. Ama müfreze ile birlikte değil. Yalnız... Hesaplaşalım, diyor.”

Hacı Mustafa:

“Olmaz Efe,” diyor. “Sen yalnız değilsin bu işte. Kızanlar da var.”

Efe susuyor.

“Geri dönelim Hacı,” diyor. “Başka çare yok. Ben hata ettim. O da bize Küçük Osmana mal oldu...”

Çakırcalı dağdan indikten sonra dağlar eşkıyalarla doluyor. Otuz, kırk çete, yüz, yüz elli eşkıya. Ama Çamlıcalı bunların en belalı. Bu çeteler de hep birbirine düşman. Çamlıcalı, Hacı Ali Paşanın oğlu Sadık Beyin adamı. Çakırcalı da Vitolün, Kamil Paşanın oğlu Sait Paşanın. Hacı Ali Paşanın oğulları, öteki eşraf menfaatlerinden dolayı Kamil Paşaya, bundan dolayı da Çakırcalıya düşmanlar.

Yüzdeki Çakırcalıyı dağdaki Çamlıcalı temizleyemez. Öyleyse Çamlıcalıyı yüze indirmek gerek. Bunu saraydan temin ediyorlar. Çamlıcalı da Çakırcalı gibi kırserdarı tayin edilerek yüze indirilecek. Aydın Hükümet Konağında tantanayla karşılanacak.

Çakırcalı günü gününe bundan haberdar. İçine kurt düşmüş. Korktuğu, sevmediği dağlar gene karşısına dikiliyor. Başka çare yok. Hacıyı çağırıyor:

"Hacı!"

"Buyur Efem."

"Hacı, bize gene yol göründü."

Hacı memnun. Boş boş oturmaktan bıkkın kızanlar memnun. Gene adam öldürecek, ev soyacaklar. Gene ağaları, eşrafı, zenginleri korkutacaklar. Kölelik yaptıkları beylere gene kafa tutup, başlarında bir kılıç gibi gezecekler.

"Hacı!"

"Söyle Efem."

"Yarın Çamlıcalı Aydın Hükümet Konağında yüze inecek. Ondan sonra da köyüne gidecek. Yoluna pusu kurarız. Başka

yolu yok. Pusumuza düşer... Temizleriz. Hacı Ali Paşazade de sevinisin!"

Hacı Mustafa güldü.

"Sevinsin Efem," dedi. "Çamlıcalının kellesini de ona hediye yollarız."

Yola düzıldüler. Pusu günü gelip kararlaştırdıkları yere siperlendiler.

"Hacı Mustafa, bu iş en iyisi olacak. Çamlıcalı kahpesi..."

Çoban Memed dağa çıkılacağını duyduğu günden beri almış kavalını durmadan çal babam çal ediyordu. Türküler söylüyordu. Bir sevinç humması içindeydi. Bu koskocaman, dallı budaklı bir ağaç gibi ağır adam, yedi yaşında çocuk gibi olmuştu. Dolup taşıyordu. Konuşmuyor, ama ne dediğini lisanı hal ile anlatıyordu.

Efe:

"Bırakın Çamlıcalıyı Çoban vursun. Çobandan başka kimse kurşun atmayacak Çamlıcalıya."

Hacının yüzü asıldı:

"Olmaz Efem," dedi. "Olmaz böyle bir şey. Çamlıcalıya hep birden ateş etmeliyiz."

Efe kükredi:

"Ne dersem öyle olacak, Hacı!"

"Efem bilir."

Çoban siperde sabırsızlandı. Çocuk gibi yerinde duramıyor, ha bire tüfeğinin kundağıyla oynuyordu.

Çamlıcalı Hüseyin önde, çetesi arkada uzaktan göründü. Atları toz kaldırıyor. Herkes nefesini tutmuş Çobanı bekliyordu. Çamlıcalı tam pusuya düşsün, ondan sonra tetiğe dokunacak, Çamlıcalıyı armut gibi düşürecek.

Çamlıcalı geliyordu, yaklaşıyordu. Çoban dayanamadı. Göz, gez, arpacık. Boşalttı. Kendine güveniyordu Çoban. Fakat olan oldu. Çamlıcalı atın tırnağının dibine yığılacağı yerde, kendisini yıldırım gibi yolun kıyısındaki çalılıklara atmıştı. Ha bire küfrediyordu, pusudakilere kurşun sıkıyordu.

Hacı:

"Gözün kör olsun Çoban," diye bağırdı. "Ne acele ettin öyle?"

Çakırcalıyla ötekiler Çamlıcalının arkadaşlarından üçünü öldürmüşlerdi. Kıyasıya bir çarpışma başladı. Çoban kendini yiyordu. Kendisine bırakılan Çamlıcalıyı ilk ağızda vuramaması, onu öldürüyordu. Dayanamadı, siperinden çıkıp hızla ileri, Çamlıcalıya doğru atıldı. Her şeyi unuttu. Varıp, Çamlıcalıyı tutacak, tepesine çöküp boğuverecekti. Gözü dönmüştü.

“Gitme Çoban! Yat Çoban!”

Çoban koşarken, dallı budaklı bir çınar gibi devriliverdi.

“Vay anam,” dedi. “Vay anam!”

Çarpışma uzun sürdü. Çamlıcalının çetesi ölü, yaralı yok edildi. Ama isteğe erişilemedi. Çamlıcalı gecenin karanlığından faydalanarak kaçmış kurtulmuştu.

Bu iş, Çobanın ölümü, Çakırcalının yüreğine taş gibi oturmuştu. Çakırcalı bu olaydan sonra istemeyerek gene dağa çıkmak zorunda kalmıştı. Bu ikinci dağa çıkışında Çakırcalı artık çekilmez olmuştu. Eşraf, ağalar, elinden zar ağlıyorlardı. İşte bu sırada hükümet onun tenkiline Kara Sait Paşayı göndermişti.

Kara Sait Paşa ordunun gözbebeklerinden biriydi. Sarayın en güvendiği askerdi. Gençti. Nereye göndermişler, ne iş vermişlerse mutlaka başarmıştı. Arnavutlukta çok işler görmüştü. Kara Sait Paşa İzmirde geldikten sonra saray artık Çakırcalıya yok gözüyle bakıyordu. Kara Sait Paşa kendisinden emindi. Ondan çok da hükümet Kara Sait Paşasına güveniyordu. Kara Sait Paşa Selanikten İzmirde tam kadrolu fırkasıyla, bugünkü deyişle tümeniyle gelmişti. Bundan başka da İzmirdeki takip alayı emrine verilmişti. Bir tümen, takip alayı, müfrezeler... Bundan başka da Çakırcalının düşmanı olan eşkıyalar... Bunların hepsi bir araya gelince bir ordu kadar kalabalık oluyordu. Yer gök askere, yani takipçiye kesmişti. Bütün bunlara rağmen Çakırcalı boş durmuyor, şurada on adam öldürüyor, burada beş ev basıyor, ötede zenginleri dağa kaldırıyor.

Kendisine güvenmiş Sait Paşa, Çakırcalının vukuatını haber aldıkça kızıyor, köpürüyor, yerinde duramıyor, dişi dişini yiyordu. Önüne gelene bas bas bağırıyordu:

“Bu melun benim geldiğimi duymamış mı? Bu ne cüret? Yoksa benim kim olduğumu bilmiyor mu? Bilmez olur mu?”

Bilmemesine imkan yok! Bir eşkiya, Çakırcalı gibi bir eşkiya beni bilmesin! Buna imkan yok. Bununkine cüret de denmez. Bu adam düpedüz deli," diyordu. "Düpedüz deli!"

Paşa da öyle ham değil. Tecrübeli, Çakırcalıyı sıkıştırıyor. Kovalıyor. Fakat Çakırcalı bu! Ele, avuca sığar mı? Bugün burada bir vukuat işliyor, Sait Paşa bunu haber alıyor, bütün kuvvetiyle oraya yükleniyor. Çakırcalı ortada yok. Çakırcalının vukuat yaptığı yeri dört koldan kuşatıyor. Çakırcalı kuş olmuş uçmuş. Bir de bakıyor ki Paşa, ikinci gün Çakırcalı iki günlük ötede başka bir vukuat işlemiş. Koca fırkayı, anlı şanlı Sait Paşayı parmağına takmış oynatıyor babam oynatıyor. Sait Paşa da yılmıyor, uyku dünek yok, ha bire takipte... Çakırcalı Sait Paşanın bu bitmez tükenmez takiplerinden bıkmıyor, usanıyor. Bu Sait Paşa dediklerinden de beter bir adam. Övdükleri kadar, sarayın ona güvendiği kadar var. Çakırcalının hilelerini yavaş yavaş keşfediyor, izini buluyor, her gün biraz daha yaklaşıyor ona. İnatçı. Çakırcalı korkmaya başlıyor.

"Bu adamın elinden kurtuluş yok. Bir gün mutlaka beni vuracak bu gidişle. O beni yemeden, ben onun çaresine bakmayım. Ya da düze inmeliyim."

Düze inmek çarelerini araştırıyor, ama bir umut yok. Sait Paşa aman vermiyor. Peşinde...

Sait Paşa uzun, yorucu takiplerinden sonra bir gün haber alıyor ki Çakırcalı İkizdağında. İkizdağı sarp, kayalık. Ama Paşada asker çok. Koca dağı bile kuşatabilir. Orada Çakırcalıyı kısıkrak sarabilir. Çekiyor askerini İkizdağına. Çakırcalı gerçekten İkizdağında. O da Paşanın kendisine doğru geldiğini haber alıyor. Paşa gelinceye kadar, o çoktan İkizdağından çıkıp başka bir yöne gidebilir. Gitmiyor ve orada ömrünün en çetin kararını bir gün sabahtan öğleye kadar düşündükten sonra veriyor.

"Hacı Mustafa!"

"Buyur Efem."

"Bu Sait Paşa çok oldu gayrı. Öyle değil mi?"

"Çok oldu Efem."

"Çok inatçı. Bir gün çok kötü durumlara düşürebilir bizi."

"Düşürebilir Efem."

“Bizi mahvedebilir Hacı.”

“Sıkı geliyor.”

“Anladın mı Hacı?”

“Başka çare yok Efe.”

“Öyleyse... Hazırlanın. Aşağıdaki boğazda pusu kuracağız.”

Pusu kuracakları boğaz kayalık, sarp. Geyik geçemez. Uçurum. Kayaların boğazdan yanı bıçakla kesilmiş gibi dik. İkizdağına gidecek Paşa buradan geçmek zorunda. Başka yol yok.

Efe:

“Beni iyi dinleyin,” diyor. “İlk kurşunu ben atacağım. Ben kurşun atmadan önce hiç kimse kurşun sıkmayacak. Paşa bizi kurşun yağmuruna tutsa, teker teker vurulup ölsek, ben kurşun atmadan hiçbiriniz tetiğe davranmayacaksınız. Hacı, anladın mı?”

“Kimse senden önce kurşun atmayacak Efem.”

Sonra Efe kızanlarını kendi eliyle teker teker kayalıklara yerleştirdi. Öylesine yerleştirdi ki kayalıklarda sarılmalarına, vurulmalarına imkan yok. Bol da cephaneleri var. Sait Paşayı, askerlerini keklik avlar gibi avlayabilirler.

Uzaktan asker görünüyor. Bir ordu kadar. Ardı arkası gözükmüyor askerin. Sait Paşa önde, atının üstünde dimdik. Hiçbir şeyden haberi yok. Sait Paşanın aklına gelir mi ki tam bir aydan beri boyuna kaçan, bir türlü iz göstermeyen Çakırcalı bunca askeriyle birlikte kendisine pusu kursun? Bu Sait Paşa gibi bir adamın hatırından hayalinden geçmez.

İlerliyorlar. Sait Paşa tam Çakırcalının tüfeğinin ağzına geliyor. Çakırcalı tetiğe çökse Paşa atından armut gibi düşecek. Çakırcalının akli başına geliyor. Ya korkuyor, ya da acıyor Paşaya, bir türlü sıkıyor. Paşa boğazdan geçip gidiyor.

Efe sonradan düze indiğinde bu olayı yakınlarına şöyle anlatmış:

“Öteden atının üstünde dimdik Sait Paşa geldi. Güzel bir adam. Ne kadar da genç bir paşa! Yakışıklı, fidan gibi. Bir türlü elim varmadı.”

Belki bu doğru. Ama Çakırcalı gibi bir cin bilmez mi ki Paşayı vurmak kendisine kaç mal olur? Bilir. O anda her şeyi öl-

çüp biçmiş, sonradan vazgeçmiştir. Her neyse Paşa, arkasında askerleri, Çakırcalının önünden akıp gidiyorlar. Çakırcalı yerini değiştirmiyor. Bulduğu yer en güvenli yerdir. Nereye giderse gitsin Sait Paşa avucunun içindedir. Dönüp dolaşıp döneceği yer bu boğazdır.

Sait Paşa haber verdikleri yerde tabii ki Çakırcalıyı bulamıyor, aynı boğazdan Çakırcalının silahının altından ikinci defa gene geçiyor.

Çakırcalı kızanlarına:

"Eğer bu Sait Paşa mert, yiğit bir adamsa bundan sonra benim takibimde gezmez. Ona bir mektup yazıp pusu kurduğumu, iki kere silahımın altından, elli metre ilerimden geçtiği halde onu vurmadığımı söyleyeceğim. Mertse... Yok değilse... Kusura kalmasin, can pazarıdır bu! Sonu neye varırsa varsın düşünmeyeceğim," diyor.

Dediğini yapıyor, Sait Paşaya mektubu yazıyor. Mektupta pusu kurduğu yeri, pusu gününü, Paşanın at üstünde, kaç adım ilerisinden geçtiğini, eğer istese onu öldürebileceğini fakat kıyamadığını, elinin bir türlü tetiğe varmadığını, gene takipten dönerken de aynı yerde aynı şekilde silahının altından ikinci defa geçtiğini söylüyor. Kendisini takip etmemesini istiyor. Eğer bir daha takibine çıkacak olursa onu mutlaka vuracağını da ekliyor.

Mektubu alan Sait Paşa kızıyor, köpürüyor, ama düşünüyor da.

Çakırcalıyı daha bir zaman takip eden Sait Paşa onunla hiçbir zaman karşılaşamıyor. Bir kerecik olsun müsademeye tutuşamıyor. Sonunda Sait Paşa yüreğinde büyük bir acı, bir yenilgiyle takip kumandanlığından istifa ediyor.

Dağlar eşkıyalarla dolu. Yanık Halil İbrahim, Kamalı Efe, daha bir sürü efe. Bir yanda da Rum eşkıyalar. Bunlar da hayli. Rum eşkıyalar dağa adam kaldırıyor, para alıyorlar. Hükümet başa çıkamıyor. Hele bunların dağa kaldırdığı bir Felemenklinin işi bir acayip. Felemenkli dağa kaldırılıyor, beş bin altın isteniyor. Saray telaşta. İzmir telaşta... Dağa kaldırılan adam Felemenkli olduğu için bu beş bin altını eşkıyaya hükümet ödüyor. Ve eşkıyalar, Rum olsun, Türk olsun, ha bire zenginleri dağa kaldırıp para sızdırıyorlar. Bu dağa kaldırılanlar Çakırcalı'nın, öteki efelerin yatakları, himayecileri...

Bu sefer Çakırcalı da Rum eşkıyalarının himayecilerini dağa kaldırır. Rumlar ötekilerden ne kadar almışsa, o da onlardan kuruşu kuruşuna o kadar alır.

Rumlara karşı birbirine düşman çeteler barışırlar. Hükümet de ağır basar. Rum çeteleri, teker teker yok edilirler.

Çakırcalı bundan sonra öteki çetelere başlar. Yanık İbrahim çetesi, öteki çeteler sinerler. Ve Çakırcalı dağların kurdu dur. Boyuna öldürür. Önüne geleni öldürür. Kendi köyüne gelerek öz teyzesini öldürür. Ölüsünün başında da aptes alıp namazını kılar. Arnavutları, Çerkesleri koyun boğazlar gibi boğazlar. Rum çetelerini yok eden, öteki çetelerin çoğunu ortadan kaldıran hükümetin Çakırcalıya gücü yetmez. Çakırcalı Rumlardan, Türklere, Yörüklerden büyük bir yatak ağı kurmuştur. Fıkara halk hem korkuyor, hem de yardım gördüğü Efe'yi seviyor. Halk o hale geliyor ki, Efe uğruna can vere-

cek. Ağaların başındaki kılıç o! Hiçbir ağa bir fıkara haksızlık edemiyor.

Hükümet bıkip usanmıştır. Elinden hiçbir şey gelmiyor. En iyi zabitlerini yolluyor. Boş. Ne yapmalı? Tekrar Çakırcalıyı affa davet. Kabul eder mi?

Bu sıralar Çakırcalı aşık. Dumanı başından tütüyor.

"Hacı be!"

"Söyle Efe."

"İraz ne der ola bu işe?"

"Bir haber gönderelim. Gönderelim ama, ayıp kaçacak. Bu kadar kahrımızı çekti. Üstüne evlenmek..."

"Belki iyi karşılar Hacı."

"Ben olsam böyle bir şey yapmam."

"Hacı görüyorsun. Halim hal değil. Şöyle bir usturuplu söyleyecek bir adam bulsak, gönlünü alsak onun..."

"Ya istemezse..."

"O zaman onu düşünürüz."

"Öyleyse Kel Hayimi gönderelim İraza."

Efe Kel Hayimi çağırıyor. Hayim bir Yahudidir. Cesurdur. Ataktır. Efenin en güvendiği yatağıdır. Sonra bir de Efenin en çok sevdiği adamdır.

"Ben Kayaköyden Memed Ağanın kızı Fatmayla evlenmek istiyorum. Var İraza söyle ne diyecek bu işe."

Kel Hayim diretti:

"Ben bunu İraz Hanıma söyleyemem. Böyle iş olmaz. O beni öldürürse..."

"Söylemezsen ben seni öldürürüm."

"Peki öyleyse. Bu işi yapar, İraz Hanımın gönlünü alırsam ne var bana Efe?"

"Rüşvet mi istiyorsun?"

"Rüşvet istiyorum, Efe."

"Bak Kel, rüşvet değil de senin açığızlülüğün için sana yüz altın veriyorum. Bu işi kıvıramazsan kel kafan gitti."

Hayim sevinerek yola düştü. İki gün içinde İraza gitti geldi.

"Ver yüz altını Efe. Rız oldu. Üstelik memnun oldu."

"Nasıl kandırdın ulan kel?"

“Bir efeye, hele bizim efemiz gibi bir efeye bir kadın yakışmaz. Efe, şerefli efe en az iki karılıdır, dedim.”

“Ne dedi?”

“Doğrusun Hayim Efendi, dedi. Bunu hiç düşünmediydik, dedi. Sökül yüz altını..”

Efe yüz altını Hayime verdi.

Kamil Paşa Çakırcalıyı affa davetten önce son bir çareye daha başvurdu. Bir Arabaki Ağa vardır. Yaşlıdır. Giritteki çeteleri, hükümetin başa çıkamadığı çeteleri tüm tenkil etmiştir. Paşa Arabakiyi çağırdı.

“Arabaki Ağa, devlet senden son bir hizmet daha istiyor, Çakırcalıyı istiyor.”

Arabaki:

“Beni hoş gör, paşam,” dedi. “Böyle yiğit bir adamı öldüremem. Elim varmaz. Kusura kalma.”

Bunun üzerine Kamil Paşa Arabakiden de bir iş çıkmayınca kızdı, ne kadar takip müfrezesi varsa, en değerli zabitlerle, tekrar Çakırcalının üstüne çullandı. Ama Çakırcalı ortada yok. Koydunsa bul.

Çakırcalı Kamil Paşanın Arabakiye yaptığı teklifi onun reddettiğini öğrenip bu eski kurdun kendisine karşı gösterdiği yakınlığa çok seviniyordu. Ne yapması gerek? Bir ara İzmir gidip elini öpmek, ona misafir olmak, hediyeler götürmek istedi. Hacı Mustafa buna razı olmadı. Tehlikeli olduğunu söyledi.

“Arabakiyi biz davet edelim. Ağırlayalım.”

“Olur mu Hacı? Ayıp olmaz mı?”

“Olur Efem. Arabaki gibi adam bizim İzmir gitmemizin tehlikeli olduğunu düşünmez mi?”

“Doğru. Böyle bir mektup yazar çağırırız.”

Adamlarından birini, eline bir mektup verip İzmir yolladı. Adam İzmirde Arabakiyi bulup mektubu verdi. Mektubu alan Arabaki çaresiz memnun.

“Varın söyleyin Efeye gözlerinden öperim. Dediği gün Ödemişte olacağım.”

Çakırcalı Arabakiyi ağırlandı için dağda hazırlıklar yapıyordu. Çadır kurmuş, İzmirden yiyecekler, içki getirtmişti. Çadırın içi Yörük kilimleriyle süslenmişti. Cennet bahçesi gibi.

Dedikleri gün tren Ödemiş istasyonunda durdu. İstasyonun dört bir yanını çoban kılığına girmiş kızanlar sarmıştı. Silahları kepeneklerinin altındaydı. Gökte karanlık bulutlar vardı. Derken yağmur çiselemeye başladı. Hava yarı sümbüli. Havaların en güzeli. Çakırcalı böyle havalara bayılırdı. En neşeli olduğu zamanlar böyle havalardı. Bugünlere kadar yaşamış bir kızanın rivayetine göre Çakırcalı böyle sümbüli havalarda hiç kimseyi öldürmemiş. Ölümüne ahdedtiği, kanlı düşmanı da olsa salıverirmiş.

Trenden inen yaşlı Arabakiye doğru cüppeli, köy imamı kılığına girmiş orta boylu biri yürüdü.

“Hoş geldin Ağa,” dedi. “Beni Efe yolladı. Atlar hazır.”

İstasyon yapısının ardında bekleyen atlara bindiler, Ödemiş dışarı çıktılar. Ödemiş'ten bir yarım saatlik yol gittikten sonra, cüppeli adam cüppesini atıp atından indi, Arabakinin eline sarılıp öptü.

Cüppenin altından silahları çıkmıştı. Arabaki şaşırıldı. Kendi kendine, “Ne yiğitlik, ne yiğitlik,” dedi.

Çadıra vardılar. İzmirde ne varsa, bu çadırda da vardı.

Arabaki:

“Sen burayı İzmir yapmışsın oğul!” dedi.

“Ne yapalım baba, başka türlü yaşamak zor.”

Arabaki çadırda üç gün izzeti ikram gördü. Sonra da Çakırcalıdan izin isteyip yola düştü. Çakırcalı, son yıllarını iyi yaşasın diye, Arabakiye yüklüce bir para verdi.

Çakırcalı çadırda Arabakiyle rahat rahat sohbet ederken yazıyı yabanı, dağı taşı asker almış, onu ha bire arıyorlar bulamıyorlardı.

Ova köylüleri, dağ köylüleri, Yörükler, Çakırcalının nerede olduğunu, ne yaptığını, çadırda kimi ağırladığını biliyorlardı. Müfrezenin de çoğu biliyordu. Köylüler elden geldikçe takipçileri başka yönlere gönderiyorlar, bilen müfrezeler ise o semte bile uğramıyorlardı. Çakırcalının yerini söylemeleri için köylülere candarmalar tarafından ha bire dayak atılıyor, köylülerinse ağzından çit çıkmıyordu. En sonunda Çakırcalının dediği çıkmıştı. El mi yaman, bey mi yaman? El yaman geliyordu. Değil takipçiler, Çakırcalının düşmanı ağalar, eşraf bile onun nerede olduğu-

nu bilmiyordu. Aylarca süren takipler boşa çıkıyordu, takipçiler usanmış, hükümet usanmıştı. Gene tek çare kalıyordu: Af.

Çakırcalıyı tanıyanlardan, dostlarından bir heyet seçildi. Hükümet, koskoca Osmanlı İmparatorluğu bu sefer doğrudan doğruya Çakırcalının ayağına düşüyordu. Affın saraydan doğrudan doğruya geldiği haberini de almıştı. Şartlarını düşünüyordu.

Çadırda rahattı. Artık kimseden korkusu kalmamıştı. Hacı ile baş başa verip şartlarını kararlaştırdılar. Şimdiye kadar efelerin başına gelmiş kancıklamaları bir bir gözden geçirdiler. Bundan sonra da hükümetin ne gibi bir kötülük yapabileceğini düşündüler. Her şeyi inceden inceye elediler. Sonunda şartlarını, bir kağıda yazdılar. Kabul ederse hükümet şartlarını, yüze inceklerdi. Ya kabul etmezse? Çakırcalı her şeye razıydı. Yeter ki affedilsin, Fatma ile evlensin. Ama Hacı oralı değildi. Her şeyi serinkanlılıkla ölçüp biçiyordu.

“Bana bak Efe, takip kumandanları Ödemişten dışarı gidecekler. Bir daha da Ödemiş, biz yaşadıkça gelemeyecekler. Ayasurat köyüne ne candarma, ne tahsildar, ne memur, hükümetle ilişiği olan hiç kimse giremeyecek. Kızanların hepsi affedilip, maaş bağlanacak. Köyle her kim bir vukuat yaparsa, affedilenlerden her kim vukuat işlerse hükümet kuvvetleri karışmayacak, senden isteyecekler Efe. Bu iyi mi?”

“İyi Hacı.”

“Silahlarımızı terk etmeyeceğiz. Her gittiğimiz yerde silahlı gezebileceğiz.”

“Bu iyi Hacı. Ama kabul etmeleri zor. Bunu koymayalım.”

“Koymayalım da her birimizi bir yerde sıkıştırıp öldürsünler! Şimdiye kadar efelerin başına ne geldi ise silahsızlıklarından geldi. Kancıklandılar. Silahları alınıp kancıklandılar.”

“Kabul ederlerse...”

“Çocuk olma Efe. Saray ayağımıza düşmüş. Biz isteyelim de vermesinler. İsteyenin bir yüzü... Sonra hapisanedeki arkadaşlarımızı, yataklarımızı, sürgündeki kızanlarımızı da bırak-sın Osmanlı. Olunca tam olsun. Bunlara hükümet harçlık da versin.”

“Versin, Mustafa.”

“Bir düşüncem daha var.”

“O da ne Hacı? Daha ne kaldı?”

“Efe, canımız isteyip de Ödemiş'e gittiğimiz zaman, Ödemiş'te ne kadar candarma varsa hepsi Ödemiş sınırları dışına çıkarılacak. Biz Ödemiş'ten ayrılınca kadar da kasabaya, yakınına bir tek candarma bile gelemeyecek.”

“Ne faydası var Hacı?”

“Var faydası. Şimdiye kadar hiçbir efe böyle inmedi yüze.”

“Doğrusun Hacı.”

Gelen heyete şartları verdiler. Birkaç gün sonra şartların kabul edildiği haberi geldi Efeye. Efenin sevincine son yoktu. Bir yanda korkunç şartlarının kabulü, bir yanda Fatma, bir yanda da bu şartlardan dolayı artık hiçbir zaman dağa çıkmak zorunda kalmayacağı...

Çakırcalı, yataklarına, Yörüklere haber saldı. Bölgedeki en güzel atları getirdiler. Hepsisi de tepeden tırnağa pırl pırl giyindi. Bir sabah atlara binerek Ödemiş yolunu tuttular. Yollara köylüler dökülmüştü, çoluk çocuk, kadın erkek. Sanki padişah geliyordu Ödemiş'e.

O gün İzmir gazetelerinde şöyle bir tebliğ yayımlanmıştı. Bir tuhaf bir tebliğ idi bu:

İnayet ve merhameti binihâyeti hazreti mülûkânedenden olmak üzere bu defa vaki istimanı ve af talebi üzerine zatı hazreti şehriyarî Çakırcalı Mehmed Efe ve arkadaşları keremi bihududu şahanelerini ibzal buyurarak kendilerini affettiklerini devletlû inayetlû serkâtibi şehriyarî İzzet Paşa hazretleri delâletile beyan ve tebşir etmişlerdir. Fevkalade rahmüşefkatle memlû olan kalbi hümayunlarına iltica edenler ol çeşmei atıfetin âbı revanından müstefit olageldikleri cihetle işbu misalde zatı cihanbânilerinin hasleti mümtazelerine bir delil teşkil etmektedir. Asayiş ve huzuru memleketi ihlâlâ cesaret edeceklerin akıbetleri vahim olup diğer erbabı şekavetin de işbu atıfeti mülûkânedenden bilistifade atebai felekmertebei hazreti şehriyarîye dehalet ve talebi merhamet eylemeleri ve aksi takdirde şiddetle tenkil edilecekleri tebliğ ve ilân olunur.

İzmir Valisi
Kamil

Efe köye geldi. Birkaç gün evde kapanıp kaldı. Hiç dışarı çıkmadı. Yanına kimse giremiyordu. İçerde ne edip, ne eyliyor, kimse bilmiyordu. Efedede bir hal vardı. Herkes meraklıydı ama Hacı biliyordu. O da korkup giremiyordu yanına.

Sonra bir gün Efe giyindi kuşandı dışarı çıktı. Yüzü kül gibi olmuştu. Köyün dışına çıktı. Tek başınaydı.

Her gün, gün doğarken ovalara yürüyor, yemeden içmeden tek başına ovada bir o yana, bir bu yana dolaşiyor, bazı bazı da başını elleri arasına alıp bir hendeğin kıyıcığında oturup kalıyordu.

Anası kızdı:

“Memed,” dedi, “Memed, ne bu sendeki hal? Görülmüş değil. Topla kendini. Erkek kısmısı böyle olmaz. Ulan, itin doğurduğu bu halin ne? Söyle deli divane gibi...”

Hacı vardı:

“Efe!” dedi.

Efe:

“Atımı çekin,” dedi.

Atını çektiler, atladı.

“Kimse gelmesin ardımdan.”

Doludizgin sürdü. Bir şafak vakti Kayaköye girdi. Çakırca-
lı gelmiş diye herkes başına toplandı. Eski tanıdıklarından İma-
mın evine misafir oldu.

İlk ağızda:

“İmam Efendi, evini kirayla tutacağım. Ne dersin? Sen de öteki eve geçersin.”

“Sözü mü olur Efe? Baş üstüne. Hemen boşaltırız.”

“İki gün içinde.”

Kalktılar, İmamla çeşme başına geldiler. Kızlar su almaya gelmişlerdi. İçlerinde Fatma da vardı. Kapkara, gür belikleri kulunçlarını örtüyordu. Kızlar çeşme başında birbirlerine sokularak Efeyi gösteriyorlardı. Çakırcalı on sekizlik delikanlı gibi çeşme başında!

Birden Çakırcalı da kendine geldi ki, koca Çakırcalı, yanında İmam, çeşme başında... İmama:

“Sağlıcakla kal Efendi,” dedi atına atladı.

Yüreğinde aşk ateşi vardı. Kıza, ilk bundan dört ay önce gördüğünde tutuluvermişti. Bir türlü de kurtulamamıştı. Kızı her gördüğünde yüreği cız ediyor, bütün bedeninde çıngışmalar oluyordu. Ömründe ilk olarak aşkı yaşıyordu. Kendinden utanıyordu. Eve kapanıp kalması, günlerce ovada tek başına dolaşması, kendini yenmek içindi. Olmadı. Bir türlü başından bu belayı atamıyordu.

Irazın razı olmasına rağmen, bu tavuk boğazlar gibi adam boğazlayan eşkıya, onun üstüne evlenmeye vicdanını bir türlü razı edemiyordu. Iraz kadındı. Dosttu. Fedakardı. İlk göz ağrısıydı. Kendi yüzünden çekmediği bela kalmamıştı.

Eve gelip attan iner inmez doğru Iraza gitti:

“Iraz,” dedi, “kusuruma kalma. Çok çok kötü bir iş bu! Olmadı, yenemedim kendimi. Sana layık değil.”

Iraz:

“Düşünme onu Efem. Senin gibi bir efeye iki değil, dört kadın bile az. Ne dilersem onu yap. İstersen kızı babasından istemeye ben giderim.”

“Sağ ol Iraz, sağ ol,” dedi Efe. “Kendimi yenemedim.”

Her şeyi ince hesaplardan sonra yapmaya alışmış Efe, burada yıkılmış, bütün gücü bitmiş gibiydi. Bu iş karşısında güçsüzlüğünden utanıyordu. Kel Hayime adam gönderdi. Hayim geldi.

“Hayim, al şu parayı. Kayaköyde İmamın evini tuttum. Gideceksin İzmire, evi bir iyice donatacaksın. Nasıl donatılacaksa öyle donatacaksın. Bir hafta sonra görmeye gelirim.”

Efe bir hafta sonra atına binip Kayaköye rüzgar gibi sürdü. Hayim, yanında marangozlar, hala evi döşemekte.

“Kolay gelsin Hayim Ağa.”

“Sağ ol Efe.”

Efe teker teker odaları gezdi. Hayim işinin ustası idi. İzmirde bir eşraf konağı nasılsa, evdeki eşyalar onun tıpkısıydı.

“Gördün mü Efem? Hayim nasıl dayayıp döşedi. Tamam mı? Nakipoğlunun evi de bundan güzel değildir. Hayimde zevk var, zevk, Efe!”

Efe güldü:

“Var ol Hayim.”

Köye geldi. Köyün ileri gelenlerinden, yakın köylerin ağalarından birkaçını topladı. Kızın babasına dünürücü gönderdi. Kızın babası Çakırcalıyı sevmezdi. Hem bir eşkıyaya kızını nasıl verirdi?

“Allahın emri başım üstüne ya, Ağalar, olmaz.”

İsrar ettiler, tehdit ettiler, adam dayattı. İşi Çakırcalıya nasıl açacaklardı? Kayaköyü kırıp geçirirdi. Kızı da çeker alırdı! Ama kızın babası biliyordu ki Çakırcalı kızını kendi rızası olmadan, aşktan ölse de çekip almaz. Çakırcalı ilkelerine sadık adamdır. İlkelerinin birincisi de ırza ilişmemek, kimsenin karısına kızına yan gözle bakmamak. Kadına karşı en küçük bir eğilim gösteren kızanlarından çoğunu vuruvermiştir.

Çakırcalı haberi duyunca deliye döndü. Ama ne yapabilir-di? Ne gelirdi elinden? Vermez, vermez. Oturdu kızın babasına uzun bir mektup yazdı. Kendisini öldüreceğini, köyü yakacağını söyledi. Kel Hayim mektubu aldı gitti. Adam bu şiddetli mektuba da kulak asmadı. Ama kendi canından korktu. O gün köyü bırakıp Tireye, oradan İzmir'e geçti. Çakırcalıya da bir haber yolladı:

“Ben İzmirdeyim. İşte kız, işte köy, işte kendisi... Kızı alabilir, köyü yakabilir. İstedğini yapabilir. Ben de İzmirden köye dönmeyeceğim. Zorsa zor. Zora dağlar dayanmaz.”

Çakırcalı bu haber karşısında yıkıldı. Kızın babası yapacağını yapmıştı. Bütün mümkünleri kesilmiş öylece, biçare, Kayaköyünde kalakalmıştı. Böyle bir sonucu hiç düşünmemişti. Çakırcalı, rezilliklerden rezillik beğen! İzmirde de mektup üstüne

mektup, tehdit üstüne tehdit yağdırdı. Para etmedi. Herif Nuh diyordu da Peygamber demiyordu.

En sonunda Çakırcalı Kayaköye varıp köyün bütün ileri gelenlerini topladı, bir eve hapsetti. Bunların çoğu kız babasının yakın akrabasıydı.

“Haber gönderin Ağaya gelsin. O, köye gelinceye kadar sizi burada hapis tutacağım. Günde bir öğün ekmek. Yalnız su. Gelmesinden umudu kesince de hepsini teker teker öldürüp, dağa çıkacağım.”

Hapisteki akrabalar, kız babasına içeriden acılı acılı mektuplar yazdılar. İlendiler. Mektuplar taşa işliyordu da kızın babasına kar eylemiyordu. Öldürecek diyorlardı. Köyü yakacak, senin bir kızının yüzünden... Oysa İzmirde bekliyordu.

Bir ara İzmirde duramayan baba Tireye gelmişti. İnadiyla meydan okuyordu Çakırcalıya. Tireye gelmesi, “senden korkmuyorum, ne yaparsan yap kızımı vermem, ölüme de razıyım,” demektir.

Günler, haftalardır bu işe en çok içerleyen İrazdı. Hiçbir şey söylemiyor, hiçbir şeye karışmıyordu. Efesinin uğradığı hakaret onu öldürüyordu. Ha bire içine atıyordu. İğne ipliğe dönmüştü. Babanın Tireye geldiğini duyunca artık kendini tutamadı. Hiç kimseye bir şey söylemeden beline bir tabanca taktı, bir at çekip atladı. Doğru Tireye. Yolda habire söyleniyor, içini boşaltıyordu.

“Varıp sakalından tutacağım o kara dinlinin... O papazın! Sen Çakırcalı gibisini gördün mü hiç? İşte ben Çakırcalının karısıyım. Sen beni ne sanıyorsun? Beni senin kızın mı sanıyorsun? Çakırcalıya bir değil, bin kız feda olsun. Bu dağlar, dağ oldu olalı Efem gibisini gördün mü? Öpüp başına koyacak, şadımanlık edeceğin yerde, sen kaçarsın. Ben karısıyım Çakırcalının. Anladın mı kara dinli? Ben ona diyeceklerimi bilirim. Bir elime geçsin! Bilirim...”

Bildiklerinin birinin evine gelip atı teslim etti. Öfkesinden tir tir titriyordu. Ev sahipleri: “Buyur İraz Hatun, biraz yornuk al!” O aldırmadı. Doğru çarşıya gitti. Kızın babasını bir evde buldu. Bir odaya çekti.

“Bana bak Ağa,” dedi. “Ben Çakırcalının avradı İrazım. Aç

gözünü de bana iyice bak! Sen Efeye kız vermiyormuşsun. Hemen köye dön, kızı ver. Efemi sizin gibilerine rezil ettirmem. Seni kıyık kıyık kıyarım. Efe yapamaz. Ben yaparım bunu. Hemen dön! Efeye ettiğin yeter! Geldiğimden Efenin, kimsenin bir haberi yok. Doğru köye... Anladın mı? Kara dinlilik istemez. Geldiğimi de kimseye söyleme. Ben altınımı pul ettirmem sana, Ağa. Efe seni bir kız için öldürürse, ona namus, ben seni öldürürsem bana şeref. Haydi köye... Düğünü elinlen yap.”

Cevabını beklemeden dışarı çıktı. O hızla atının bulunduğu yere geldi. Atladı. Doludizgin sürdü. Gün kavuşurken Ayasurata geldi.

Bir gün sonra duyuldu ki kızın babası köyüne gelmiş. Allahın emrine bir diyeceği olamayacağını, kızını Çakırcalı Efeye gönül rızasıyla verdiğini söylemiş, hapistekiler kurtulmuş, düğün kurulmuştu. Kayınbaba Çakırcalıyla barışmış, üstelik de onu sevmişti. Düğünü kendisi kurmuştu. Damadıyla iftihar ediyordu. Düğüne İraz da gelmişti. Herkes İrazın bu haline şaşmıştı.

Çakırcalı gerdeğe girdi.

Çakırcalının evi artık bölgenin hükümet konağı olmuştu. Çakırcalı kararlar veriyor, haksızlıkları önlüyor, fıkara yardımı ediyor, kendi yardım edemezse zenginlere yardım ettiriyordu. Ayasurata yeni bir ev yaptırıyordu. Büyük bey evleri gibi.

Bu arada Çakırcalıyı bir İtalyan generali ile bir İtalyan gazetecisi ziyaret etmişti. Ünü bütün Avrupayı saran bu korkunç eşkıya karşısında şaşırmışlardı. Kibar, nazik bir efendi idi bu Çakırcalı. Halbuki onlar neler ummuşlardı gelirken. Bir dev ile karşılaşacaklarını sanmışlardı. Karşılarında orta boylu, halim selim bir adam görünce hayretten hayrete düşmüşlerdi. İngiliz, Fransız gazetecileri de görmeye gelmişlerdi. Çakırcalı bu ziyaretlerden çok gururlanıyordu. Adamları vasıtasıyla kendisini bir İngiliz, bir Fransız gazetecisinin ziyaretini bütün bölgeye yayıyordu.

Milastaki büyük bir çiftliğe de talip olmuştu. Parasını peşin verecekti hem de... İleriye, çocuklarını düşünüyordu. Ne olur, ne olmaz.

Çakırcalı dağdan indikten sonra, yüzde ne kadar eşkıya varsa dağa çıkmıştı. Çakırcalı dağda iken onlar dağda, yüzde iken onlar yüzde yaşayamazlardı. Bu yüzden bu eşkıyaların çoğunluğu onun düşmanları idi. Başına büyük bir dert açmıştı, bu küçük eşkıyalar. Yataklarına işkence ediyorlar, dağa kaldırıyorlar, soyuyorlardı. Salt Çakırcalının yataklarıdır diye. Çakırcalı bir şey yapamıyordu. Arkalarına düşüp takip edemezdi.

Kaçanın ardından gidilmez. Bir kör kurşunla bir pusuda insanı haklayıverirlerdi. Bundan çok rahatsızdı Efe. Sonra Çakırcalı'nın rahatını bozan bir vaka daha oldu. Bir gün o yanların eşrafiyla bir değirmene eğlenmeye gitmişti. Yediler, içtiler, eğlendiler. Eğlentide bulunanların hepsi de silah tutanlardandı. İş nişan atmaya döküldü sonunda.

Önce kim atacak? Çakırcalı tabii. Bir yumurta diktiler. Çakırcalı nişan aldı. Kendine güveniyordu. Tetiğe bastı. Kurşun yumurtanın önünden toz kaldırdı. Bir daha, bir daha... Çakırcalı yumurtayı vuramıyordu. Yüzü kan tere batmış, kıpkırmızı kesilmişti.

Yandaki ağa:

"Efe," dedi, "tabancan eskimiş olacak."

Efe:

"Yeni," dedi.

"Öyle ise epeydir kullanmıyorsun."

"Tam iki aydır elime almadım."

Ağa:

"Bir gün bile kullanmazsan fark eder. Ben her gün atış yaparım."

Tabancasını belinden çekip, yumurtaya doğrulttu. Yumurta parçalandı.

Efe:

"Ağa," dedi, "yaşa var ol."

Ama içine dert oldu. Bir efenin bu hale düşmesi ölümü demekti. Gene dağlar mı? Bu kadar rahatlık... Para, şöret... Korkusuzca, insan gibi bir hayat... Tatlı, ama post elden gidecek. Yaşamının tadı tuzu kalmamıştı ama, dağları da hiç sevmiyordu.

Dağların eşkiya ile dolması halkı canından usandırmıştı. Bunların hepsi küçük çalıkakıcıları idi. Çakırcalı gibi olamazlardı ki... İşleri güçleri fakir fıkaraı soymaktı. Çokları da eşrafın hoşuna gitmiyordu.

Ödemiş'te bir mazbata yapıldı. Halkın, eşkiyanın elinden zar ağladığı, asayişin ortadan kalktığı anlatıldı. Eski takip kumandanı Kara Sait Paşanın tekrar gönderilmesi istendi. Çakırcalıya yenilgisi Kara Sait Paşa gibi mağrur bir kumandanın zo-

runa gitmişti. Asker içinde kendini küçük düşmüş sayıyordu. Takip kumandanlığını hemen kabul etti ve İzmire geldi.

İlk işe aflu başladı. Ne kadar eşkıya varsa dağda, on gün içinde gelip teslim olurlarsa affedileceklerdi. Yoksa hükümet onları tenkilden aciz değildi. Gerçekten de birçok eşkıya gelip teslim oldu. Bu teslim oluşlar Sait Paşanın güvenini artırmıştı. Çakırcalı çetesi affolunduğundan bu yana silahlı geziyordu. Devlet içinde devlet gibi. Bu olacak iş değildi. Çakırcalı affolunmuşsa herhangi bir vatandaş gibi silahsız gezmeliydi. Çakırcalının da bunu kabul etmesi gerekti. Yaptığı incelemeye göre de Çakırcalı bunu kabul edecekti. Evlenmiş, karısını seviyor, ev yaptırıp, çiftlik alıyor, dağa çıkmayı da hiç aklından geçirmiyor. Buna dayanarak Çakırcalıya bir mektup gönderdi:

Bu defa bairadei seniye yeniden takibi eşkıya kumandanlığına tayin olundum. Maksudı Padişahi, memleket asayişinin her zamankinden mükemmel olması olduğundan şekavet hususatının tenkiline kati ehemmiyet verilecektir. Bu hususta icap eden tedbir ittihaz edilmiştir. Sizlere gelince, bu, kati tedbir ve hareket esnasında şimdiye kadar olduğu gibi müsellahan gezmenize artık müsaade edilmeyecektir. Bu sebeple silahlarınızın derhal teslimi lüzumu beyan ve affı şahaneye mazhar olduğunuz cihetle hiçbir takibata maruz kalmayacağınız tekraren teyit olunur.

Takibi Eşkıya Kumandanı
Mirliya Sait

Çakırcalı mektubu alınca şaşmadı. Kızanları başına topladı, okudu.

“Silahları teslim etmeyeceğiz!”

“Etmeyeceğiz Efe.”

“Yarımdan tezi yok, dağa çıkacağız.”

“Çıkacağız Efe.”

Efe dişlerinin arasından kurşun gibi bir tükürük attı.

“Öldürmeliydin şunu. Neye mal olursa olsun öldürmeliydim.” Ve ömründe ilk defa anası gibi konuştu. “Osmanlı babansa da mertliğine güvenme. Alacağınız olsun Kara Sait!”

Şu mektubu yazdı:

“Erkek olan elindeki silahını vermez. Gelir alırsın.”

Çakırcalı Memed

Bir şafak vaktiydi. Beşparmak dağının tepesinde iğne iğne ışıklar belirdi belirecek. Dağın doruğuna doğru bir yerlerde yalnız, üşümüş bir parça ak bulut. Işık içinde dönen parlak yıldızlar...

Köyden çıktılar. Efenin başı yerdeydi. Konuşmuyordu. Yüreği hınç doluydu. Niçin rahat bırakmıyorlardı onu? Elinden geldikçe fakir fıkara iyilik etmiş, zalimi, haksızı öldürmüştü. Ne istiyorlardı kendisinden?

“Hacı,” dedi, “bir borcumuz var, aklında mı?”

“Yok Efe, kimseye borcumuz olduğunu bilmiyorum. Yok sanırsam.”

“Var Hacı var.”

“Ne o Efe?”

“Biz hapiste iken hani biri vardı, avradının kardeşiyle düşüp kalktığını duyan biri... Hiç konuşmayan, divane olan biri. Biz çıkarken yakama yapıştı da... Şimdiye kadar başımızı işlerden alıp da borcumuzu veremedik.”

“Vermeliyiz Efe.”

“Hacı!”

“Buyur Efe.”

“Şimdi ben bunları kıyık kıyık doğrasam adaletsizlik mi etmiş olurum?”

“Elin yeşillenir.”

“Bir mahpusun karısı... Kafesteki kuşun karısı. O da kardeşi ile... Bir iyilik edelim. Çıkmadan dağa bir iyilik edelim... Köyü biliyor musun Hacı? Kardeşin adını, kadının adını biliyor musun? Yoksa öğrenelim.”

“Biliyorum Efe. Unutulacak iş mi?”

“Doğru oraya Hacı!”

İkinci gün şafakleyn köye girdiler. Mahpus kardeşinin karısını alanın evini bastılar, kadınla erkeği yakaladılar.

Efe:

“Bütün köylüyü çağırın,” dedi.

Kızanlar köyün içine düşüp, kadın erkek bütün köylüyü meydana topladılar.

“Bir kütük getirin,” dedi, “ortaya.”

Getirdiler. Kadın erkek büzülmüşler tir tir titriyorlar. Köylüler de öyle. Büyümüş gözlerle Efeye bakıyorlar. Kimseden çıt çıkmıyordu. Efe köylülere döndü:

“Hapisteki kardeşinin karısına sülük eden bir kardeşin cezası nedir? Allah indinde cezası?”

Köylülerde çıt yok.

“Hapisteki kocasını aldatan, kardeşiyle zina eden avradın cezası nedir?”

Gene çıt yok.

“İçerdeki adam bunu duyar deli divaneye döner fıkaracak. Bir deri bir kemik kalır, kimsenin yüzüne utanmadan bakamaz. Bunların cezası nedir?”

Köylüler taş kesilmişlerdir.

“Yatırım şunu kütüğün üstüne. Bu kollarla mı sardın ulan kardeşinin karısını? Kollarını dipten kesin.”

Kütüğün üstüne uzatılmış kolları dibinden keserler.

Kadında feryat figan, kütüğe gelince yarı baygın, “Etme Efem, kulun kurbanın olayım.”

“Bir mahpusun karısı! Böyle mi olmalı? Kesin kafasını.”

Keserler.

Donmuş kalabalık öylece bakakalır. Ölülerin başında taş gibi donup kalır.

Efe:

“Namaz zamanı geldi,” der.

Kızanlar koşup bir seccade getirtip çayıрын üstüne serer. Efe namaza durur. Duasını eder. Köylüler bir Efeye, bir kan içinde kalmış ölülere bakarlar.

Efe namazı kıldıktan sonra kızanları başına toplar, köylülere bir tek kelime söylemeden çeker gider.

Mektubu alan Sait Paşa hiddetinden fena olur. Bu da nasıl iş? Her ne pahasına olursa olsun bu Çakırcalı gebertilmeli. Biraz sonra da Çakırcalının bu iki kişiyi öldürdüğü haberi gelir.

Sait Paşa bütün müfrezeleri toplayıp cinayetin işlendiği köye doğru yollanır. Dört taraftan köyü, civarını sarar. Çakırcalı kuş olup uçmuştur. Kara Sait Paşa bunun üstüne o yanlarda koskoca ordusuyla günlerce döner durur. Çakırcalıyı koydunsa bul. Sanki yer yarılmış da Çakırcalı altına girmiş. Yok, yok, yok! Sait Paşanın adamları köylü demez, kentli demez, Yörük demez, veryansın ederler dayağı. Öldürünceye kadar döverler. Ama hiç kimse Çakırcalıya ait en ufak bir ipucu vermez. Konuşmaz. Konuşanlar da yanlış yerler söylerler. Sait Paşanın koşup yorulduğu yanına kar kalır.

Sait Paşa yatakları arar. Bir de bakar ki Çakırcalıya yatak olmayan ağa, rençber, köylü, Yörük yok. Herkes yatak. Esas yataklar seçilmez olmuş. Halk dayak yedikçe hükümetin aleyhine döner. Çakırcalının durumu gittikçe sağlamlaşır.

Bir tek kişinin ardında, dağlarda, kayalıklarda koskoca bir Osmanlı ordusu ve yiğit, mağrur bir Paşası...

Bu olaydan sonra Efe dağa çekildi. Yeri sağlamdı. Kayalıklar arasındaydı köy. Yakın köylerin hepsi de çoluk çocuk Efe için canını verirdi. O köyler köy oldu olalı, ne eşkiyadan, ne hükümetten, ne ağadan, Çakırcalıdan gördüğü iyilik kadar iyilik görmüştü. Üstüne titriyorlardı. Çakırcalı bu köylere geldiği zaman hiçbir tedbir almıyor, burada elini kolunu sallaya sallaya dolaşıyordu. Bu köylerde herhangi bir kişiyi hükümet kuvvetleri yakalasa da işkenceye çekse hiçbiri, ölünceye kadar ağzını açmazdı. Bu biçim olaylar çok olmuştu. Yüzlerce kişi sopa altına çekilmiş, hapsedilmiş, ama hiçbirisini Çakırcalı lafını ağzına almamıştı.

Bir gün bir müfreze köyün en yaşlı adamlarından birisini yakalamış Çakırcalının yerini sormuştu. Adam, "bilmem," demiş, ötekiler adama dayak atmaya başlamışlar, o da kızmış, "aha Çakırcalı şuracıkta pezevenkler. Haydi gidin de üstüne, hepimizin anasını bellesin," diye bağırmişti. İhtiyar, Çakırcalının yerini bildiğinden değil de kızgınlığından söylemişti.

"Nerede?"

"Aha şuralarda. De gidin, de gidin de ananızı bellesin!"

"Nerede?"

"Şu kayanın ardında."

Kayanın etrafında derhal tertibat alınmıştı. İhtiyar yol göstermişti. Fakat in cin yok.

"Hani baba? Yalancı çıktın."

İhtiyarın zoruna gitmişti.

"Gelin köye gidelim. Köyde herkes onun yerini bilir. Aha şu kadar çocuk da bilir. Göstersinler. Göstersinler de gösterin kendinizi!"

İhtiyarın bu meydan okuması üstüne müfreze köye gelmişti. Yediden yetmişe kadar bütün köy sopadan geçirilmişti.

"Çakırcalı?"

"Biz onu ne duyduk, ne de biliriz."

"Yatırın!"

Ağzından kan gelinceye kadar dayak.

"Ne de bilirik..."

"Ne de gördük."

Tam bir hafta köyün üstünde müfreze bir cehennem kasırgası gibi dolaşmış kırmış yakmıştı. Çakırcalı hakkında tek kelime yok. Çıt yok.

Bu büyük işkenceden sonra müfreze köyden ayrılırken, Çakırcalı pusu kurmuş, müfrezede kaç kişi varsa hepsini teker teker öldürmüştü.

Efe iki gün bir eve kapanıp çıkmadı. Sonra Hacıyı çağırdı.

"Bu Sait Paşayı oynatmak, rezil etmek, anasından emdiğini burnundan getirmek gerek."

"Doğrusun Efe."

"Bu köylerden elli tane acar delikanlı seçeceksin. Cin gibi. Ovada yaşamış. Bulabilir misin?"

"Bulurum Efe."

"Şimdi ne yapacağız biliyor musun Hacı?"

"Söyle Efe."

"Biz burada kalacağız. Bir ay, iki, üç ay. Yer sağlam. Bizim burada olduğumuzu tüm Osmanlı ordusu bir araya gelse bulamaz."

"Bulamaz."

"Bulsa bile Hacı, biz burada karşılaştığımız bir orduyu, bir günde yok edebiliriz. Sonra da kaçıp kurtulabiliriz. Her ordu buraya kadar çıkamaz zaten."

"Çıkamaz Efe."

"Belki bir yıl burada kalırız. Şu Sait Paşayı oynatmak, anasından doğduğuna pişman etmek gerek."

"Anladım Efe."

“Şimdi Hacı, dağda ne kadar eşkiya varsa, düzde ne kadar kaçakçı varsa hepsi Çakırcalıdır. Anladın mı Hacı?”

“Anladım Efe.”

“Çağır delikanlıları. Gözü pek olsun. Bir tanesi bile çürük çıkarsa yandık. Aşağıdaki yataklara, Yörüklere de haber ver. Onlar da öyle yapsınlar. Kim varsa bizden, Sait Paşaya her eli silah tutanı Çakırcalı diye gösterebilir ihbar etsin.”

Üç gün içinde Hacı Mustafa köylerden gözü pek delikanlıları seçti. Kızanlar yataklara, Ödemiş, Tireye, Aydın'a talimat ulaştırdı.

Kara Sait Paşa seviniyordu. Kendine güveni artmıştı. Bütün köylüler, hatta Çakırcalının yatakları diye şöhret yapmış bazı kimseler kendisiyle birlik olmuşlardı. Herkes Çakırcalının peşindeydi. Bir çalı kıpırdasa, bir taş oynasa bir tüfek patlasa ona hemen haber ulaşıyordu. Bu Çakırcalı için artık yüzde yüz ölüm demekti. Çünkü halk aleyhine dönmüş, onu boyuna ihbar ediyordu. Bugün değilse de yarın tuzağa düşecekti.

Bir gün bir haber geldi. Çakırcalı falan dağda.

Haberci:

“Bizim köyde söyleniyor. Köyde herkes söylüyor. Çakırcalı gelmiş pınarın başında, eski siperinde, kuzu kızartıyormuş. Yarın düze inip ev basacakmış ama kimin evini belli değil. Bu gece oradalar.”

Çakırcalı eşkıyalık hayatında dağların sağlam yerlerine siperler yaptırmıştı. Her tepede, çok sağlam, sıkışınca birkaç gün dayanacak siperleri vardı.

Kara Sait Paşa ilk fırsatı ele geçirmişti. İzmir'e, Aydın'a telgraflar çekti. Çakırcalı çetesinin yeri tespit edildi diye. İlk müfrezeyi yolladı. Arkasından ikinci, üçüncü müfrezeyi. Sonra kendi askerlerini alıp, Çakırcalının bulunduğu yeri kuşattı. Yer gök askere kesmişti. Arnavut, Çerkes gönüllüleri, yüze inmiş eşkıyalar, Çakırcalının düşmanı eşrafın gönüllüleri...

Derken müsademe başladı. Sarılmış Çakırcalı dayatıyordu. Ama ne kadar dayanabilirdi. Çarpışma iki saat kadar sürdü. Sonra Çakırcalının silah sesleri kesildi. Geceydi. Karanlıktı.

Sait Paşa emir verdi:

“Çakırcalı çetesi imha edilmiştir. Muhasarayı daraltıp, sabaha kadar bekleyin.”

Sonra çete imha edilmiştir diye telgraf üstüne telgraf çekti. Yarın ölümler Ödemiş getirilecek. Haber İzmirde, Aydın, bütün bölgede top gibi patladı, ta İstanbula kadar uzandı.

Sabah oldu. Sait Paşa ölümlere doğru gitti. Gitti ki ne görsün! Ortada on beş kadar kaçakçı. Atları, eşyaları. Kaçakçılar delik deşik kevgir gibi olmuşlar. Atlar da öyle. Sait Paşa bunu görür görmez dondu kaldı. Konuşamadı. Sonra atına bindi, tek başına Ödemiş gitti. Rezil olmuştu.

Halk üzüntüyle, merakla Ödemiş Çakırcalının cesedini bekliyordu. Onun yerine kaçakçıların cesetlerini görünce Sait Paşayla alaya başladılar.

Sait Paşa deliye dönmüştü. Nerde bir Çakırcalı lafı duysa, askerini çekip oraya koşuyordu. Çakırcalıyı kuşatıp müsademe başlıyor, imha ediyor, ölümlere varıp bakıyor ki ya bir kaçakçı ya da başka bir çete. Böyle belki on tane eşkıya çetesi, kaçakçı grubu imha edilmiş, hepsinde de “Çakırcalı itlaf edilmiştir” diye dört bir yana telgraflar gönderilmiş, hepsinde de Kara Sait Paşa mahcup, utanmış, eli boş dönmüştü. Her yerden, Çakırcalı şurada, Çakırcalı burada diye haber üstüne haber alıyor, koşuyordu. Ne yapsın Paşa, can çıkmayınca umut çıkmaz. Şüphelenmişti bu kadar çok ihbardan ama ne gelirdi elinden? Ya Çakırcalıysa? Ya ihbar doğruysa? Yalan ihbar verenleri dövüyor ama ihbarın da hiç ardı arkası kesilmiyordu.

İhbarcılar:

“Öldük,” diyorlardı. “Öldük şu Çakırcalının elinden. Öldük Paşam! Elden geleni yapıyor, Çakırcalıyı adım adım kovalıyoruz. Kaçıyor Paşam. Bizim ihbarlarımız doğru ama kaçıyor.”

Paşa yılmıştı. Canından bezmişti. Artık kimin karşısında olduğunu anlamıştı. Sonunda öyle hale geldi ki hiçbir ihbara aldırış etmemeye başladı. Askerini alıyor köy köy başıboş, gelişigüzel dolaşüyor, önüne geleni, bütün köylüleri sopadan geçiriyordu. Artık Paşanın gözünde her köylü Çakırcalının adamıydı.

Hiç kimse, Çakırcalının düşmanları, takip kumandanları bile, Çakırcalı falan yere gelmiş diye Paşaya bir şey söyleyemiyordu. Kim söylerse, söylediği doğru da olsa, candan da olsa, Paşa onu iyi bir sopaya çekiyor, sonra da hapsediyordu. Çakırcalının kızanı diye mahkemeye veriyordu. Hapisane Çakırcalının kızanlarıyla dolmuştu. Eğer bunların hepsi kızan olmuş olsaydı, Çakırcalının bir taburu var demektir. Sait Paşadan gayri, devletin öteki ileri gelenleri bunu böyle düşünüyordu.

Çakırcalı keyfinde. Köyde her gün nişan talimleri yaptırıyor, eğleniyordu. Sevincinden kabına sığamıyordu:

"Gördün mü Hacı, Sait Paşayı? Nasıl hali? Nasıl da duman? Rezil rüsva oldu!"

"Efe," dedi Hacı, "bir şey unuttuyorsun ama. Bu iyilikleri bize yapanları donatmalıyız. Ne dersin?"

"Ben de bunu düşünüyorum. Şimdi artık elimizi kolumuzu sallaya sallaya ovaya inebiliriz. Kimse kancıklayamaz bizi. Kancıklaşalar da Sait Paşa inanmaz. Ordunun içine bile girebiliriz. Şimdi ne yapalım, biliyor musun Hacı?"

"Ne yapalım Efe?"

"Şu dağ köylüklerinde bir iki vukuat yapalım, sonra düze inelim. Paşa dağlara gelsin. Gelmez ya, eğer gelirse, iki muavin çeteyi de başına bela edelim. Biri bir yerde vukuat çıkarsın, öteki bir gün sonra başka bir yerde. Biz de ovada... Sait Paşa deli olmazsa, bana da Çakırcalı demesinler! Kuşanın."

Hemen hazırlanıp yola düştüler. Yollar kayalık, sarptı. Uçurumdan uçuruma geçiyorlardı. Bir gün akşama kadar, kayaları tırmanarak yürüdüler. Hacı Mustafa yaşlıydı. Uzun yola dayanamıyordu.

"Efe," dedi, "öldüm. Düz yoldan gitsek ne olur Efe?"

Efe:

"Olmaz Hacı. Düşmanın karıncaysa da..."

"Ne var Efe? Hiçbir şey yok ki yolda. Haberciler işleyip duruyor."

“Olmaz Hacı. Sait Paşa askerleriyle tüm ölmüş deseler, gene yapamam. Gözümlen görsem gene yapamam.”

Hacı sızlandı durdu. Kayalara, eşkıyalığa habire sövüyordu. Çakırcalıda da hal kalmamıştı ama dişini sıkıyordu. Ötekiler de insanlıktan çıkmışlardı.

Onlar daha düze inmeden Kara Ali Çetesi bir köy basıp ağanın oğlunu dağa kaldırdı. Kara Ali falan adı yoktu ortada. Çakırcalı bastı, Çakırcalı kaldırdı. Sait Paşa bütün kızgınlığıyla askerini oraya çekti. İkinci gün tam aksi yönde bir köy daha basıldı. Çoluk çocuğuyla bir ağa boğazlandı. Sait Paşa bir kol müfreze de oraya gönderdi.

Büyük bir yorgunluktan sonra Çakırcalı ovaya indi. Bir gece Tire kasabasına girdi, yataklarından bir zengine misafir oldu. Orada bir on gün kadar kaldı. Gözünü Tire zenginlerinden birisine dikmişti. Bu adam birçok çiftlikleri olan bir zengindi. Bir gece evine damladı.

“Davranmayın!”

Ev misafirlerle doluydu.

“Ben Çakırcalıyım.”

Ev sahibi:

“Buyur Efe,” dedi.

Efe:

“Bizi kasanın yanına götür.”

Önüne katıp kasanın yanına götürdü. Kasayı açtırdı, torbalarını Hacı aldı. Üç bin, dört bin altın kadar vardı. Derhal evi terk etti. Bu sıra evin basıldığını kasabada duymayan kalmamıştı. Efe doğru gene yatağın evine girdi. Haberlenen asker, candarma, kasabanın bütün yollarını tutmuş, geçecek diye Çakırcalıyı bekliyordu.

Dağda kasabanın basıldığını duyan Sait Paşa Tireye doğru askerini çekmiş ovada Efeyi kıstırmak için tertibatını almıştı.

Yatağın evinde üç gün kalan Efeyse, evden çıkmış, bir günde önüne gelen zengin evlerini basarak dağı tutmuştu. Tekrar köye geldiler. Getirdikleri paraların bir kısmını Paşayı aldatan delikanlılara, köylülere dağıttılar.

Dağda ufak tefek eşkıya kalmamıştı. Hepsi sinmişti. Çakırcalıya bir iki eşkıya kafa tutuyordu. Bunların birisi de Kamalı Zeybektir. Kamalı Zeybek ondan çekinmiyordu.

“Hacı, Şu Kamalı itini de ortadan kaldırmalı gayrı. UŞakları gönder, takip etsinler onu.”

Bir hafta sonra haberci geldi. Çakırcalı tertibatını aldı. Kamalının bulunduğu yere geldi. Kamalı eğleniyordu. Kuşattı. Kamalıyı bir kurşunda yere serdi. etesini de temizledi.

“Hacı,” dedi, sonra da, “ok yorulduk. Buralardan uzaklaŐmalıyız. Dinlenmeliyiz.”

Dağlardan giderek, öte yüze, Muğla taraflarına geçtiler, orada da bir zengini soydular, kendilerine pusu kuran bir kısım Çerkesleri öldürüp Antalyaya vardılar. Antalya dağlarında bir buçuk ay kadar dinlendiler. Sonra gene yerlerine, Madran dağına, Beşparmak, Babadağına, Karıncalıdağa döndüler.

Yörük Ağası:

"Efe, ne diyormuş Sait Paşa her gittiği yerde, biliyor musun? Hep kaçıyor Çakırcalı, bir kere olsun karşıma çıkmadı. Yiğitliği hep kaçmak. Bir kere bile durmak yiğitliğini gösteremedi. Bir kere olsun karşıma gelse diyormuş. Allah ya ona verir, ya bana. Bunu hem kendi söylüyormuş her yerde, hem de adamlarına yaydırıyormuş. Halk arasında senin itibarını çürütmek için olacak."

Çakırcalı bu mesele üstünde düşünmeliydi. Sait Paşa bunu niçin yapıyordu? Kendisini tahrik etmek için mi yoksa çürütmek için mi? Her ikisi de olabilirdi.

"Hacı!"

"Buyur Efem."

"Şu Sait Paşaya bir ders gerek."

"Nasıl Efem?"

"Karşılaşmalıyız."

"Zor Efe. İşte bu olmaz. Ben buna gelemem. Herifte asker karınca gibi."

"Karşılaşmazsak da, Hacı, başka türlü öldük demektir. Onunla nerede olursa olsun karşılaşmak yüzde doksan ölüm demektir, ama öyle gerek."

"Yüzde elliye bile ben yokum Efe."

"Herif can damarımızı kesiyor. Halkı bizden soğutuyor. Korkaklığımızı yayıyor. Birincisinde, ikincisinde tutmaz, üçüncüsünde tutmaz, beşincisinde tutar. Halk bizim korkaklığımıza inanır."

“Ben yokum Efe. Ne türlü olursa olsun ben yokum.”

“Hacı!”

Hacı başını yere dikmişti.

“Kendini topla Hacı! Kendini bil, yoksa...”

Efe böylesine kızmamıştı. Hacı anladı, ama gene kızgınlıkla:

“Nasıl bilirsen öyle yap. İşte kızanların, işte sen!”

“Bu ne demek? Söyle Hacı, ne demek?”

İş kurşun oyununa dökülecekti. Efe hiddette, Hacıysa tetikte. Hacı bir taşın üstüne oturdu. Silahını kucağına aldı.

“Ne demek?”

Bir efeye karşı bu dağlarda hiç kimse böyle hakaret etmemişti. En yakın arkadaşı yapıyordu bu işi ona, üstelik de. Gidip geliyor, kendi kendine “Ne demek, ne demek?” diye konuşuyordu. Kararını vermişti. Yüzü taş gibi olmuştu. Geldi Hacı'nın başında durdu.

Hacı başını kaldırdı. Bir kaya gibi sertleşmiş, donmuş yüzü gördü. İş tamamı. Önüne geçmezse olacak olacaktı. Kalktı, Efeye doğru iki adım attı:

“Kusura kalma Efe,” dedi. “Bir çocukluktu ettim. Kara Sait Paşanın ordusunu gözümde büyüttüm.”

Sonra elindeki silahını Çakırcalının ayakları dibine bıraktı. Çakırcalı tüfeği yerden aldı Hacı Mustafaya geri verdi:

“Sen de kusura kalma Hacı. Eşkıyalıktır bu. Kardeşin olsa bile...”

Hacı gülümsedi.

Köşk deresi kayalıktır, sarptır. Bir koyağın içindedir. Koyaktan büyücek bir su akar. Delicedir. Ulu kayalıklar karşiki tepemsi dağdadır. Yılan göbeğiyle, kuş kanadıyla varamaz oraya. Öylesi bir kepir taşlıktır.

Bir şafak vakti Köşk deresine geldiler. Yataklarının evine girdiler. Ev sırtını kayalıklara vermişti. Önünden de büyük çağlılarla dere akıyordu. Derenin ortasında kayalıklar vardı. Kocaman kocaman. Adacıklar gibi. Sular çağlılarla dört yanından sarıyordu kayalıkları. Köpürerek. Uğultulu.

“Kim haber verse, Sait Paşa inanmaz.”

“Ne yapmalı?”

“Bir vukuat...”

“Birkaç kişi gönderelim öyleyse.”

Gece, yakın köylerden birisi basıldı. Ve Sait Paşaya haber gitti:

“Köyü basan Çakırcalı çetesi Köşk deresine doğru çekiliyor.”

Kaldıkları evin önünde bir atlı durdu. Attan sıçradı indi. At kapkara kesilmişti. Telaş içindeydi atlı. Çırpınıyordu.

“Beni Efeye götürün,” dedi. Götürdüler.

“Efem, Efem! Sait Paşa, Sait Paşa var ya, işte o Sait Paşa tüm ordusunu almış geliyor. Yer gök askere kesmiş geliyor. Kara Sait Paşa... İşte o. Önüne geleni dövüyor. Dövüyor ha dövüyor!”

Çakırcalı neşeliydi, gülümsedi. Başıyla bir anladım işareti yaptı. Hacı Mustafaya gelince onda şafak atmıştı. Bir ordu geliyordu. Bütün kini, yaralanmış gururu, gençliğiyle, koskocaman ordusuyla üstlerine bir Osmanlı Paşası geliyordu. Bir orduya üç beş kişi. Delilik... Tek çare kaçıp tutulmamak. Ama kaçmıyorlardı. Burada, bu evin içinde kurşun onları delik deşik edecek. Hem öylesine ki... Kıyma gibi kıyılacaklar kurşundan. Birkaç kere Efenin önüne vardı durdu. Bir şeyler söylemek, şu Efeyi fikrinden caydırmak gerekti. Ama Efe hep gülümsüyor gibiydi. Yüzünde alaycı bir hal vardı. Hacı bir şey söylemeye cesaret edemedi.

Bir haberci daha geldi: “Köye girdi girecek asker.”

Hacı Mustafa gene dolandı, ama gene ağzını açamadı. Biliyordu ki dudağını kıpırdatsa kurşunu yiyecekti. Çakırcalının yüzünün böyle alaycı bir hal alması, büyük işlere karar vermesi, zalimliğinin son haddine varması demekti. Hacı kendi kendine: “Bizim de sonumuz buymuş,” dedi. “Olacak olur...”

Derken, akşam ile ikindinin arası çarpışma başladı. İlk kurşunu Çakırcalı onlar uzakta iken atmış, yerini belli etmişti.

Ama bu ne kadar askerdi böyle! Bu kadar insanı böyle bir araya nasıl getirmişlerdi. Asker bekliyordu, bekliyordu ama, bu kadarını da beklemiyordu. Bir an şaşırды, sonra kendini topladı. Çare yoktu. Kaçmak gerekti. Hacı Mustafa haklıydı. Ama nasıl kaçmalıydı? Askerden, iğne atsan yere düşmeyecek. Asker çepeçevre kuşatmış. Kaçılmaz.

Kurşun kum gibi kaynıyor. Kara Sait Paşanın askerleri ateş yağdırıyorlar evin üstüne. Ve Çakırcalının birkaç kişisi, Kara Sait Paşanın askerlerini oldukları yere mıhlamışlar, bir adım atırmıyorlar. Üç, dört bin kişilik bir asker yerinden kıpırdamıyor. Bu belki dünyada, bu kadar denk olmayan kuvvetlerin birbirleriyle ilk defa denkçesine, belki azlığın biraz da üstün savıştığı ilk savaştır.

Çakırcalı ve adamları kan tere batmıştı. Delicesine, durmadan kurşun sıkıyorlar, habire kızan tüfeklerini değiştiriyorlardı.

Kara Sait Paşa Çakırcalıyı hem de gerçek Çakırcalıyı pençesine almıştı. Pençesini bir sıkıverse, Çakırcalı avucunda can verecekti. Hemen o gece İzmir'e, İstanbul'a, bilcümle ilgili yerlere telgraflar çekildi, Çakırcalının kuşatıldığı haberi dört bir yana yayıldı. Mağrur Osmanlı Paşası memnundu. Dağ kralı en sonunda yakayı ele vermişti.

Çakırcalı çemberi yaramazdı. Bu mümkün değildi. Asker sıra sıra, dirsek dirseğe evin etrafına halka olmuşlardı. Belki elli halka... Ve Sait Paşa halkalar sıkı mı diye, ölümü göze alarak kontrol ediyordu. İnancı bütündü. Bu çemberden kurtulunmazdı.

Hacı Mustafanın çirkin, çopur yüzü gittikçe kararıyor, çirkinleşiyordu. Ölgün gaz lambası ışığında yüzü mor bir ölüm rengine çalıyordu. Ama durmuyordu. Sağa sola kurşun yetiştiriyordu. İçerdekiler sanki birkaç eşkiya değil, Kara Sait Paşanın askerine karşı koyan bir taburdu.

Sait Paşa da, Çakırcalı da biliyordu ki çete dayansa dayansa bir gün daha dayanır. Sonra? Sonrası malum, ya intihar eder, ya teslim olur. Sait Paşa heyecanla Çakırcalının akıbetini bekliyordu. Hacı Mustafa, Çakırcalının kararını bekliyordu. Çakırcalının yüzünde hala o acı, alaylı, zalim hava vardı. Çarpışma başladığından bu yana, ağzını açıp da tek mi, çift mi dememişti. Büyük olaylarda, büyük karar anlarında Çakırcalı konuşmazdı. Şimdi başka türlüydü. Ölümü kabul etmiş gibiydi. Ölümle alay eder gibiydi.

Vakit gece yarısını geçiyordu. Efe birden arkaya döndü. Hacıya doğru yürüdü. Yüzündeki eski hal uçup gitmiş, yüzü ciddileşmiş, gene bir kaya parçası gibi cansız bir hal almıştı.

“Ev sahibini çağırım.”

Alt kattan bir ses geldi:

“Burdayım Efe.”

“Gel! On tane çuval bul. Var mı? Yoksa muhakkak bul!..”

“Var Efe, var.”

“Hacı, iki kızanı dışarı gönder, yakınlardan taş toplasınlar.”

“Olur Efem.”

Hacının karanlık, ölümlü, kinli yüzü azıcık ışıdı. Ta uzaktan olsa da bir umut ışığı belirdi.

“Çuvallara hep taş doldurmayalım Efem. Yarısına taş, yarısına da yün, yorgan, döşek, başka şeyler koyalım ki suya düşerken sesi insan düşmesi sesi çıkarsın.”

Biraz sonra on tane taşla, yünle, yorgan döşekle ağzına kadar dolu çuval yan yana sıralanmış bekliyordu.

Efe:

“İlk çuvalı atmadan, pencereden dereye doğru, atılanı korur gibi silahınızı dereye, derenin suyuna tevcih edeceksiniz.”

Silahlar hep birden dereye, akarsuya çevrildi. Yanlardan, yönlerden bir zaman Çakırcalının kurşunları akarsuya döndü. Sait Paşa, zabitleri bunu duydular. Kendi kendilerine: “Bu adam delirmiş,” dediler. “Askere kurşun atmaz da akarsuya atar.” Ama az sonra bunun sebebi anlaşıldı. Pencereden bir cisim suya atladı. Sait Paşa askerlerinin tümü akarsuya döndü. Derken pencereden bir daha... Düşen cisme belki bin tane isabet oluyordu. Her yarım saatte bir çuval atılıyor, atılırken bazan bir yandım sesi duyuluyor, sudan bir pıtırta geliyordu. Beş çuval atmışlardı ki Sait Paşa askerlerinin tümü derenin etrafına gelmişler, arkayı açık bırakmışlardı. Biraz ara ile beş çuval daha atıldı. Her çuval atılışta dereye binlerce kurşun yağıyor, çuval delik deşik oluyordu.

Açık kalan dağ tarafından, Çakırcalı ve avanesi yağdan kıl çeker gibi, Sait Paşanın kulağı bile duymadan çekildi gitti. Yanlarına yatakları olan adamı da almışlardı, Sait Paşa bir şey yapmasın diye. Ve Sait Paşanın askerleri gecenin karanlığında akarsuya, akarsudaki çuvallara hala kurşun sıkıp duruyorlardı.

Sabah açıldı. Sait Paşa sevinçle kurbanlarının yanına koştu.

Baktı ki suyun kıyısında birkaç çuval yatıyor. Gerisi de suyun derinliklerine gömülmüş. Deliye döndü. Bu kaçınıcı aldatmasıydı Çakırcalının!

Babadağına geçen Çakırcalı dinlendikten sonra:

“Şimdi Sait Paşaya bir zorlu mektup ister,” dedi. Kağıdı, diviti çekti, başladı:

Meşhur Kalkandereli Kara Sait Paşa Hazretlerine,

Evvela mahsusan selam edip yüksek hatırlarını sorarım. Söylemek isterim ki insan bir kere düşer, zatıdevletiniz yüz kere düştü. Bazı yerlerde, benim aleyhimde olmadık sözler ediyormuşsun. Bu yakışmaz. Benimle o karşılaşamaz, diyormuşsun. Bu kaçınıcı? İşte karşılaştık. Gene de karşılaşırız icap edince. Onun için merak etmeyin. Seni severim Paşa. Ben Babadağdayım. Orada öyle çuval beklemeyin. Ben seni burada bekleyeceğim. Bir de Paşa, senden ricam var. Çakırcalı diye öyle fıkara tütün kaçakçılarını, çalıkakıcı eşkıyaları öldürmeyesiniz. Ağırırma gidiyor.

Tekrar tekrar selam ederim, Paşa.

Çakırcalı Memed Efe

Paşa mektubu okuyunca zıvanadan çıktı. Ne yapacağını bilmiyordu. Mektubu getireni sordu. Zavallı bir çobandı. Ve her şeyden habersizdi.

Burada azıcık geriye dönmek zorundayız. Çakırcalının eşkiya oluşunun beşinci altıncı yılına. Başta da gördük ki Efeyi eşkiyalığa birtakım sebepler zorlamış, o sebepler sonuna kadar da onun yakasını bırakmamıştır.

O zamanın eşrafı, gözü pek, yiğit, fakir, atılgan bir delikanlı buldu muydu, işi tamamıdı onun. Ne yapar yapar onu baştan çıkarırlar, ya katil edip hapisaneye düşürürler, ya efe edip dağa çıkarırlardı. Bu onlar için gerekliydi. Çıkarları vardı bundan. Eşkiyasız eşraf, silahsız asker demekti.

Başta da gördük ki Çakırcalıyı olaylar kadar, Hasan Çavuş kadar, eşkiyalığa zorlayan sebeplerden birisi de ağalardır. Örneğin Halil Ağa, Kamil Ağa, daha bilmediğimiz nice ağa, bey. Çakırcalının yataklarından birisi de onun dağa çıkması için yardım eden, ona yataklık yapan mütevellî oğlu Tefvik Beydir. Tefvik Beyin Alaşehirde çiftlikleri, hanları, hamamları vardır. Büyük derebeylerin soyundandır. Mağrurdur.

Tarla ihtilaflarında, kavgalarında, ilk sözü: "Çakırcalıya bir haber yollarsam"dır. Çok sıkışınca gerçekten de Çakırcalıya haber yollar, Çakırcalı gelir Tefvik Beyin düşmanlarının icabına bakardı. Alaşehir yörelerinde Tefvik Bey demek, Çakırcalı demekti. Tefvik Bey de Çakırcalının eli koluydu. Onun her bir işini görür, sıkışınca imdadına yetişirdi. Para, haber, her bir işini görürdü.

Çakırcalının eşkiya oluşunun beşinci mi, altıncı mı yılı, Tefvik Bey iş için onu tekrar ayağına çağırır. Çakırcalı gider. Tefvik Beyin bu seferki teklifi de eski teklifleri gibidir.

“Efem,” der, “amcam oğluyla aramda bir çiftlik meselesi var. Bir türlü halledilmiyor. Şu amcam oğlunu öldür. İşte benden ne istersen. İstersen çiftliği sana vereyim. Yeter ki öldür.”

Efe durur. Konuşmaz. Uzun zaman yere bakar. Ağır ağır Tevfik Beye yaklaşır, bütün gücüyle tokadı suratına aşk eder. Tevfik Bey yere düşer ve neye uğradığını şaşırır.

“Hacı, gebert kahpe dinliyi. Çakırcalı gibi kaç uşağı varmış öğrensin kahpe karılı!”

Hacı, Efenin yanına varır, onu elinden tutar, bir yana çeker: “Kıymayalım Efem,” der. “Kendi adamımız...”

Efenin bir huyu vardı. Öyle olur olmaz şeyler için kendi adamlarını öldürmezdi. Ne var ki, büyük bir hainlik etmesin. Bu yüzden Tevfik Beyi bağışladı.

Bu olaydan sonradır ki Çakırcalı Çakırcalı oldu. Ağalara, beylere sırt döndü. Hiçbir zaman onların aleti olmadı. Ondan hiçbir ağa, bey faydalanamadı. Onları Çakırcalı kullandı. Astı kesti, soydu. Tarlalarını aldı, fıkara dağdı. Paralarını aldı kızlara çeyizlik, hastalara ilaç yaptı. Çakırcalı bundan sonradır ki babası Ahmed Efeye layık bir oğul oldu. Müttegallibenin düşmanı oldu. Bundan sonradır ki yerini tayin etti. Halk içinde, halkın adamı, sarayın ve derebeyinin düşmanı. El mi yaman, bey mi yaman, o zaman anladı. İşte bu yüzden koca bir imparatorluğa tek başına karşı durdu. Beyden yaman olduğunu gösterdi. Ve Çakırcalı elin Padişah'tan da, beyden de yaman olduğunu gördü. Sonuna kadar da ona inandı, güvendi. Bir ke-re olsun ondan ihanet, kancıklık görmedi. Ne pahasına olursa olsun, hangi şart içinde olursa olsun halk ona elinden gelen yardımı yaptı. Canı pahasına yaptı.

Bazı büyük çarpışmalar oluyordu. Çakırcalı kuşatılıyordu. Gerçekten sıkışıyordu. Kuşatanların yarısı Osmanlının aylıklı zaptiyesi ise, yarısı, bazan çoğunluğu da asker oluyordu. Çakırcalı çarpışmalarda askeri vurmuyordu. Zaptiyeyi ot gibi biçerken, askere dokunmuyordu bile. Denebilir ki Çakırcalının takibine giden hiçbir askerin burnu kanamamıştır. Tesadüfler, can kurtarmak için yılanı sarılmalar başka. Asker de bunu biliyor, o da Çakırcalıyı elinden geldiğince koruyordu.

İsmail Efe Çakırcalının küçük düşmanlarından biridir. Efe duyuyor ki Tevfik Bey hükümetle İsmail Efe arasına girerek, onu yüze indirmiş. Bu Tevfik Beye de ne oluyor? Efe tokat meselesini hatırlıyor. Tevfik Bey tokattan sonra kendine dost diye İsmail Efeyi tutmuştur. İsmail Efeye istediğini öldürtüyor.

Böyle mi Tevfik Bey? Alacağın olsun! Efe dağlardan indi. Ver elini Alaşehir. Doğru Tevfik Beyin evine geldiler. Geldiler baktılar ki kimse yok. Burada Sait Paşayla Tevfik Bey arasında Çakırcalı yüzünden bir hadise çıkmış, Tevfik Bey Sait Paşadan iyi bir dayak yedikten sonra ortadan sırrolmuştur. Sırrolduğu da iyi olmuş, çünkü Çakırcalı onu öldürmeye gelmişti.

Bu arada bir haber geldi: İsmail Efe evinde tek başına. Çakırcalı soluk almadan İsmail Efenin köyüne doğru yola düştü. Köy buldukları yere beş saat gelirdi. Üç saatte vardılar.

Anlaşılmayan, o devirde de insanları şaşkına çeviren Çakırcalının bu çabuk hareketidir. Çetenin en büyük özelliği ayak çabukluğundadır. Bir bakarsın Çakırcalı Babadağda, bir bakarsın bir gün sonra Bergamanın düzünde. Bu çabukluk, bu insanüstü çabukluk, bunlara nereden geliyordu? İdmanlıydılar. Her biri yıllar yılı ya kaçakçılıkta, ya eşkıyalıkta, ya da çobanlıkta pişmişti. Bir de bir yerden bir yere çabuk geçmek zorundaydılar. Zorunluk insana her şeyi yaptırır. O kadar yürümeye, o kadar kayalıklarda kaçmaya alışmışlardı ki çetenin bir adı da Yörükler arasında "Yel Çete"siydi. Yüze indiklerinde Çakırcalı

silah atma talimlerini ihmal etmediği gibi yürüme talimlerini de ihmal etmiyordu.

İsmail Efenin evini çevirdiler. Müsademe başladı. İsmail Efe evde yalnızdı. Çarpışma bütün şiddetiyle devam ediyordu. İsmail Efe de yığitti. Gençti. Kim olursa olsun pabuç bırakacaklardan değildi. Bir saat, iki saat, üç saat... Çakırcalıyı eve yaklaştırmıyordu İsmail Efe. Çarpışma tam sekiz saat sürdü. Çakırcalı baktı ki iş olmayacak, kızanlardan birini, kurşunla destekleyerek, Efenin bulunduğu eve gönderdi. Kızan evi ateşledi, döndü. Ev alevler içinde kaldı. Çakırcalı, İsmail Efe ha çıktı ha çıkacak diye eli tetikte, gözleri kapıda bekledi. Ev yandı, kül oldu evden kimse çıkmadı.

Çakırcalı bu olayın sonuna kadar kendisini zor tutmuştu. Perde kapanınca gözyaşları boşandı. Bu bir insan için ikinci ağlayışydı.

“Bunun böyle bir yiğit olduğunu bilseydim,” dedi. “Vah İsmail vah!”

Kamil Paşa, Kara Sait Paşayı çağırdı:

“Paşa, işler ne alemde?” diye sordu.

“Devam ediyor, Paşam.”

“Daha ne kadar devam edecek?”

“Bilinmez Paşam. Karşımdaki bir şeytan. Ama er geç dize getireceğim onu.”

Kamil Paşa doğruldu, Sait Paşaya doğru eğildi:

“Paşa!” diye adeta bağırdı. “Bana kaç gün içinde Çakırcalıyı yakalayıp getirebilirsiniz? Onu söyleyin!”

“Belli olmaz Paşam. Belki bir gün, belki bir sene sonra.”

“Bana bir ay içinde getirebilir misiniz?”

“Getiremem Paşam.”

“Öyleyse ben de Çakırcalıyı düze inmeye davet edeceğim.”

Sait Paşa başından kaynar sular dökülmüşe döndü. Hırsından dudaklarını yiyordu. Makedonya Kahramanı, Arnavutluk isyanını bastıran Sait Paşanın bir eşkiya karşısında ikinci hezimetiydi bu! Bu nasıl işti böyle?

Bir hafta sonra Çakırcalı bütün çetesiyle atlanmış, yüze iniyordu. Bu seferki şartları hükümet için daha ağır, daha haysiyet kırıcıydı.

Çakırcalı yorulmuştu. Bir insan bir işi severek yaparsa, iş ne kadar zor olursa olsun, o kadar koymaz. Halbuki Çakırcalı eşkiyalığı, adam öldürmeyi sevmiyordu. Adam öldürmek, soy-mak, eşkiyalık yapmak zorunda bırakılmıştı. Demek ki öldür-düğü, soyduğu insanlardan sorumlu değildi. Kendisini eşkiya-

liğa zorlayan kuvvetti. Bu neydi? Padişah mı, millet miydi? Suç onların. Birinden birine yükleyemiyordu suçu ama bildiği şey, kendisi hiç mi hiç suçlu değildi. Yüreği temizdi. Yedi yaşında bir çocuğun yüreği gibi. Kime kıymıştı şimdikiye kadar? Hasan Çavuşa, kendi adını kullanarak halka zulmedenlere, Padişahın adamları olan Çerkeslere, Arnavutlara, yedi mecediye için zaptiye yazılıp, kendisini öldürmek için arkasına düşenlere kıymıştı. Haksız mıydı? Ve Çakırcalı düşünüyordu. Yerden göğe kadar hakkı vardı. Artık bundan böyle bütün bunlara son verecekti. İnşallah bir uygunsuzluk çıkmazdı.

Efe Ayasurat ve Kayaköyden dışarı çıkmıyor, yarım kalan bahçesiyle uğraşıyordu. Şuraya şu ekilmeli, buraya bu dikilmeli, akşamlara dek öğütler veriyor, bahçede gezinip duruyordu. Namazını kılıyor, fıkara elden gelen yardımı esirgemiyordu. Son karısından bir de kızı gelmişti dünyaya. Dağların koca efesi babalığın sevincini duyuyor, bebesiyle oynuyordu.

Unutmuştu. Diri diri yaktığı Arnavutları, kellesini kestirdiği kadını, Posluoğlunu, İsmail Efeyi, her şeyi, her şeyi, dağları, eşkiyalığı unutmuştu. Bir kerecik olsun aklına gelmiyordu. Silahlara bakamıyordu. Tabancasını, bakmadan beline takıyordu. Alışkanlıkla. Şalvarını giyer gibi.

Böylece aylar geçti. Bahçe, çocuk, köy onu uğraştırıyordu. Bir de köylüler musallat olmasa, davalara, haklara haksızlıklara karıştırmaları onu! Herkes gibi, öteki köylüler gibi yaşayabilse... Nolurdu? Ama olmaz olaydı, bir kere kendisine efe denmişti. Bazı işlere karışmak zorundaydı. Buna da razıydı. Başka bir felaket çıkmasın, kimse kendisine dokunmasın, herhangi bir sebepten gene dağa çıkmak zorunda kalmasın. Çoktan razıydı. İçi titriyordu. Ama bu duygusunu hiç kimseye söylemiyordu. İraz hariç hiç kimseye belli bile etmiyordu.

Bir kere olan oldu, korkusu başına geldi...

Binbaşı Rüstem Bey Çakırcalının vurduğu Teğmen Hüsnü Efendinin ağabeysidir. Bütün aile, dayıları, amcaları yiğitliğiyle tanınmıştır. Dayıları Çakırcalının arkasına düşmüşler, yıllar yılı bir şey çıkaramamışlar. Bütün aile Hüsnü Beyin in-

tikam ateşi ile yanar. Fakat karşıdaki Çakırcalı. Ne gelir elden? Rüstem Bey de yiğit bir binbaşısıdır. Kardeşinin bu şekilde vurulması zoruna gider. Tek amacı Çakırcalıyla bir gün karşılaşmak, onunla kozunu pay etmek. Bu, içinde, yıllar yılı işleyen bir yaradır. Dağdayken bir zaman Çakırcalıyı takip eder, takipte öylesine hareket eder ki, olmaz. Gözünü yumup Çakırcalının üstüne atılır. Bakarlar ki vurulacak. Geri çekerler onu. Çakırcalı yüze inince de Rüstem Beyi o yanlara yaklaştırmazlar. Ama Rüstem Bey tetikte. Bir yolunu bulup Çakırcalıyla, kardeşinin katiliyle karşılaşacak. Allah ya ona, ya ona verecek.

Bir sabahı. Çakırcalıya bir haber getirdiler:

“Binbaşı Rüstem Bey yanında askerleriyle köye geldi. Köy odasında oturuyor.”

Bu ne demektir? Hükümetle arasında mukavele yok muydu? Hiçbir silahlı kuvvet, hiçbir hükümet adamı Ayasurat köyüne giremezdi. Bunu Rüstem Bey bilmiyor muydu? Belki de yolu uğramıştı. Belki de bir kötü niyeti yoktu.

Ama Rüstem kötü niyetle gelmişti. Kendisini yenememiş, en seçme askerlerinden yirmi otuzunu almış, atının başını Çakırcalının köyüne doğru çevirip, doldurmuştu. Hınçla, yüreği ateşle, intikamla dolu geliyordu.

Çakırcalının vaktinin çoğunu köy kahvesinde geçirdiğini biliyordu. Birden kahveye incek, Çakırcalıya yaklaşacak, göz açıp kapamaya vakit komadan kurşunu boşaltacaktı Çakırcalının yüreğine.

Bu dediği hiçbir zaman olmadı. Çünkü o köye girmeden bir saat önce Çakırcalıya haber ulaşmıştı: “Otuz askeriyle Rüstem Bey doludizgin köye doğru geliyor.” Çakırcalı tertibatını almıştı. Başka türlü tasavvur bile edilemezdi.

Ama Rüstem Bey bunu düşünecek halde değildi. Gözü dönmüştü. Sonra yan yön, eşraf ağa, onu boyuna tahrik etmişti. O hızla kahveye girdi. Tetikteydi. Fakat Çakırcalıyı orada görmedi. Kızdı köpürdü. Eli boş çıkmıştı. Düşünüp kızıyor, kızıp düşünüyordu. Ne yapmalı? Evini basmalı mı Çakırcalının?

Köylüler buyur ettiler. Rüstem Bey oturdu.

“Efe, Binbaşı geldi,” dediler. “Ateşe kesmiş.”

Rüstem Bey dost olarak mı, düşman olarak mı gelmiş, bunu anlamının çaresi vardı. Adamlarını çağırdı:

“Çabuk yemek hazırlayın. Kahveye bir masa kurun, Rüstem Beyi davet edin. Benim tarafımdan söyleyin ki kusura kalmasın, köy yeridir. İsterse bu gece eve buyursun.”

Yirmi, yirmi beş kişilik bir sofraya kuruldu kahveye. Donatıldı. Kuşsütü eksik...

Efenin adamlarından biri vardı Rüstem Beye:

“Efe selam söyledi. Kusura kalmasın, köy yeridir. Bir lokma ekmeğimizi yesin. İsterse akşam da eve buyursun,” dedi.

Rüstem Bey Efeyi kahvede bulamamaktan sinirliydi zaten. Bu lafı da duyunca kan beynine sıçradı. Vardı, yemekle dolu masayı tekmeledi. Yemekler yere saçıldı.

“Öyle köpoğlu köpeğin, kahpe karılığın ekmeğini köpekler bile yemez. Böyle söyleyin ona.”

Ağzına geleni söyledi. Küfretti. Hakaret etti.

Bunu Çakırcalıya böyle haber verdiler. Çakırcalının kanı kurudu. Demek gene dağlar! Rüstem Beyin dersini vermeliydi...

“Kızanlar kuşansınlar!”

Kızanların canlarına minnetti. Hemen kuşandılar, köyün iki kilometre dışına pusu kurdular, Rüstem Bey buradan geçecekti.

Derken Rüstem Bey geldi. Pusuya girdi. Çakırcalının dişi dişini yiyordu. Elleri titriyordu. Kendi kendine söyleniyordu. “De kara dinini... Ne istersin benden? Ne ararsın köyde...” Silahlar patladı. Rüstem Bey ve birkaç asker atın tırnağının dibine düştü. Kurtulanlar kaçtılar.

Çakırcalıyı kimler takip etmiyordu! Hangi intikamcılar! Çerkesler, Arnavutlar, hükümet kuvvetleri... Çerkes Kuşçubaşı Eşrefler, Anzavur Ahmetler, öldürülen efelerin kardeşleri, akrabaları soyulan, öldürülen eşraf, eşrafın adamları... Daha kimler!

Bunlar, tülekleşmişlerdi. Nasıl tülekleşmesinler? Yıllar yılı Çakırcalının ardındalar, elbette onun tabiyesinden bir şeyler öğrenecekler.

Çakırcalı sıkışıyordu. Şimdiye kadar sıkışmadığı şekilde. Dağa çıktı çikalı böylesi başına gelmemişti. Ama o da bütün imkanlarını, bütün zekasını kullanıyor, açık vermiyordu. Ve boyuna öldürüyordu. Bir hiç için. Yan bastın "tak", sağa gittin "tak", sola gittin "tak". Ve kendini haklı buluyordu. Ne istemişti Rüstem Bey ondan? Ne istemişti hükümet? Bütün ölenlerin günahı vebali varsa, hükümetin boynuna. O meşhur yürüyüşü, burda müsademe verip, şurda vukuat çıkarma ihtisasıyla Efe ortalığı kasıp kavuruyor, her istediği zaman müfrezeleri pusuya düşürüp istediğini temizliyordu.

Uzun tecrübelerden sonra takipçiler de öğrenmişlerdi ki "kaçan kazanır kovalayan kaybeder." Ama onlar hükümet kuvvetydiler. Kovalamak zorundaydılar. Eğer kovalamasalar, Çakırcalı daha memnun olurdu. Hükümetliğini ilan ediverirdi. İsteddiği oydu zaten. Bir iş yapmalı ki, Çakırcalı müfrezeyi takip etsin. Kızıp kendini şaşırınsın.

Ne yapmalı? Kolay! Çakırcalının evini yakmalı. Çocuk gibi

büyüttüğü bahçesini harap etmeli, çoluğunu çocuğunu alıp, götürüp kasabaya hapsetmeli. Çakırcalı yanan evinin intikamını almak için müfrezeyi takip edecek. Hırsından deli olacak. Çoluk çocuğunu kurtarmak için kasabayı basacak, pusuya düşecek.

Bunlar Çakırcalıyı gene bilmiyorlardı.

Müthiş bir işkence başladı. Çakırcalının yatakları diye bir kısım halk dövülüyor, öldürülüyor, sürülüyor. Osmanlı, halkın üstünde bir ölüm, bir zulüm kasırgası gibi. Buna sebep Çakırcalı. Halk zulüm gördükçe gevşeyeceği yerde, Çakırcalıyı daha çok tutuyor, ona daha çok sarılıyor.

Belki bir haftadan beri müfrezeler ilan ediyorlar. Önüne gelen önüne gelene söylüyor: Falan gün Çakırcalının evini yakacak hükümet. Bahçesini harap edecek. Çoluk çocuğunu da alıp hapsedecek.

Gün geliyor. Bir cuma günü. Vakit şafak vakti. Evin etrafına askerler siper kazıp içine yerleşmişler. Çakırcalı gelecek de vurulacaklar. Evini kurtarmaya gelecek! Efenin karısını, çocuklarını evden çıkarıp binaya ateş verdiler. Eller tetikte bekliyorlar. Yalımlar dört bir yanı sarmış, göğe doğru yükseliyor. Efe gelecek. Efeyse köyün üst başında bir ağacın dibine oturmuş yanan evini seyrediyor. Dudaklarında acı bir gülümseme...

Ev yandı, kül oldu. Gün de kuşluk oldu. Müfrezeler baktılar ki ne gelen var ne giden. Bu sefer bahçeye daldılar. Siperleri bırakıp bahçeye doldular. Balta sesleri köyü dolduruyordu. Çakırcalı bulunduğu yerden balta seslerini de duyuyordu. Yüz etleri gerilmişti ama, daha acı gülümsüyordu.

Müfrezelerin dediği olmadı. Çakırcalı orada, köyün üstünde öğleye kadar bekledi, sonra çekildi gitti.

Müfrezeler dediklerini yapmışlar, Çakırcalının çoluk çocuğunu alıp Ödemiş'e, hapisaneye götürmüşlerdi. Çakırcalı bir gün bekledi, iki gün bekledi, ev halkını hükümet bırakmadı. Bir hafta bekledi. Sonra Ödemiş Kaymakamına bir mektup yazdı. Eğer evlad-i-yalini bırakmazsa akıllara gelmedik işler yapacağını söyledi. Bu arada, mektup Kaymakamın eline ulaşmadan yolu kesip Muğla postasını soydu. Postada külliyetli miktarda altın, gümüş vardı. Bu ilk işaretti. Ödemiş Kaymakamı

mektubu alıp, posta soyma olayını da duyunca Çakırcalının aile efradını hapisten çıkarıp köyüne yolladı.

Kara Ali Efe, Çakırcalının emriyle bu sıralar kızanlarıyla yüze inmişti. Niçin inmişti? Burası malum değil. Belki de sıkışan Çakırcalıya alttan alta yardım etmek için. Kim bilir? Ama hükümet yüze inmesine rağmen Kara Aliyi rahat bırakmıyor, onu boyuna kolluyordu. Bir gün Kara Ali Efe kızanlarıyla bir köyden bir köye giderken candarmaların pususuna düştü.

“Davranma! Teslim ol.”

“Ben Kara Ali Efeyim.”

“Teslim! At silahları yere!”

“Atamam. Hükümetle aramızda karar var.”

“Ya teslim ol, ya ölürsün.”

Çarnaçar Kara Ali Efe elindeki tüfeğini yere bıraktı. Arkadaşları da öyle yaptılar. Pusudan birkaç candarma çıkıp, yerdeki silahları, bellerindeki tabancaları, hançerleri, kamaları aldılar. Ellerini bağlayıp önlerine kattılar. Ödemişe doğru yola düştüler. Yolda karşılarından bir çoban, birkaç Yörük, birkaç köylü delikanlısı geldi. Bunların içinde Çakırcalının adamlarından bir iki kişi vardı. Kara Ali Efe onlara lisanı hal ile derdini söyledi. Adamlar geldiler, hemen o gün olanı biteni Efeye hikaye ettiler. Efe hiçbir sözde bulunmadı. Yalnız sustu, kaldı.

Kara Ali bütün yol boyunca dönüp dönüp arkadaşlarına:

“Küşümlenmeyin. Efe yetişti yetişecek. Belki öndedir. Şimdi silah patlar,” diyordu.

Candarmalar bir türkü tutturmuşlardı. Bu bir zafer türküsüydü. İşte bu türkü öldürüyordu Kara Aliyi. İçinden bağırmak geliyordu. “Ülen kahpe doğurdıkları! Ödemişe girmeden Efe hepinizin canını alacak. Hele bekleyin.”

Ödemişe varmadan akşam oldu. Ödemişe daha bir yarım günlük yol vardı. Bir köyde misafir kaldılar. Köylü, çoluk çocuk, “Kara Ali Efeyi tutmuşlar,” diye başlarına toplandı. Candarmalar övündüler. Kara Aliyi şöyle tuttuk, böyle tuttuk diye atmaya başladılar. Yakında Çakırcalıyı da böyle tutar, ardımızda köpek gibi sürükleriz diyorlardı. Ve Kara Ali Efe dış gıcırdatıyordu.

Bir ara öyle bir hale geldi ki, neredeyse: “Az sabredin,

Çakırcalı haberi daha yeni aldı. Yakında ananızı beller," diyecekti.

Demedi, diyemedi. Kızıp da düşmana sır vermedi. Yoksa bas bas bağırdı.

Alaylı alaylı gülüyordu candarmalara. Onlar hakaret ediyor, küfrediyor, o gülüyordu. Biraz sonra Çakırcalı gelince, seyreylemeliydi şu candarmaların halini. Nasıl korkacaklar, nasıl yalvaracaklar, elleri ayakları nasıl titreyecek, bir seyreylemeliydi. Amma da tadına doyum olmaz seyirdi ha!

Kara Ali ile iki arkadaşının ellerini ayaklarını iyice bağlayıp taş bir odaya kilitlediler, nöbetçi diye de kapıya altı candarma diktiler. Kara Alinin gözüne uyku girmiyordu. Yüreği tetikleydi. Efeye çoktan haber ulaşmıştı. Efe o kadar uzakta değildi. Neden gelmiyordu öyle ise? Gelecekti ama, elbet bir düşüncesi vardı. Gelmesine gelip kurtaracaktı.

Daha şafağa üç dört saat vardı. Kara Ali yattığı yerden zorla doğruldu. Arkadaşlarına:

"Kardaşlar," dedi. "Efe gelmedi diye yüreğinize hiç kara getirmeyin. O işini bilir. Bizi kurtarır. Girer Ödemişin içine, tam hapisanenin kapısında bizi candarmaların elinden alır. Candarmaların tümünün de elini ardına bağlar, alır götürür dağa. Siz Efeyi bilmez misiniz?"

Arkadaşlarından bir ses çıkmadı. Belki uyukluyorlardı. Belki duyuyor karşılık vermiyorlardı.

Kara Ali hiddetle bağırdı:

"Efe gelecek!"

Ses candarmaları ürpertti.

Tam bu sıralar, Çakırcalıya bir haberci gelmiş, Kara Aliden ona haberler veriyor, köyde bir hapiste olduğunu söylüyordu. Duyduğuna göre yarın Ödemiş'e götürüp Kara Aliyi, orada asacaklarmış.

Haberci haberi verdi çıktı. Kara Alinin yakalanma haberini aldığından beri Çakırcalı bu olay üstüne ağzını açıp da bir laf etmemişti. Haberci çıktıktan sonra tekrar başını elleri arasına aldı. Öyle kalakaldı. Böyle yarım saat mi, bir saat mi kaldı, belli değil. Sonra Hacıya döndü:

"Hacı," dedi, "gidip Kara Aliyi kurtarmalı. Asacaklar. Sırf

Çakırcalının adamını, kızanını astık demek için asacaklar. Ne dersin?"

"Kurtarmazsak kahtelik olur amma Efe, bir düşünelim. Neden tutarlar Kara Aliyi? Bir düşünelim. Osmanlı Kara Aliyi araç diye kullanmasın?"

"Haberciler geldiler. Topu topu bir bölük candarma."

"Bir tane de olsa candarma, tehlikeli. Hele bu zamanda... Hele böylesi günlerde. Götürsünler Aliyi. Hemen bugün asacak değiller ya. Bir fırsatını bulur kaçıırız."

"Ya hemen asarlarsa? Kancıklık olmaz mı bu bizim ettiğimiz, korkaklık olmaz mı?"

Hacı:

"Olmaz," dedi. "O da kör kör gidip candarmanın kucağına düşmeseydi. Biz teslim etmedik ya candarmaya onu! Bizi kimse kınamaz."

Çakırcalı karşılık vermedi. Sustu. Bir daha da şafağa kadar konuşmadı. Gözüne de uyku girmedi.

Candarmalar ala şafakta Kara Aliyi ve arkadaşlarını önlerine katıp, öğleye doğru Ödemiş'e girdiler. Hapisanenin kapısına geldiler. Kara Ali ve arkadaşları hapisanenin önünde bir an bir şeyler beklediler. Olmadı.

Birden hapisanenin kapısı açıldı. Ali bir kapıya, bir dört bir yanına baktı. Bir iki adım attı, sonra durdu. Gene baktı etrafına. Kimsecikler yoktu. Umudunu kesti. Boynunu büktü, içeriye girdi. Hapisanenin kocaman kapısı üstlerine örtüldü.

Her bir arkadaşını bir elinden tutup, gözlerinin içine baktı:

"Kim bilir Efe ne düşünüyordur? Hiç üzölmeyin, yerin altına da soksalar, darağacının dibine de götürseler, Efe bizi darağacından alır gene kurtarır."

Çakırcalı sıkışıyordu. Takip kuvvetleri onun bütün usullerini öğrenmiş, ona göre hareket ediyordu. Artık Çakırcalı bir yerde vukuat çıkarıp, başka bir yerde görünemiyordu. Takipçiler oraya da, oraya da yetişiveriyorlardı. Fakat Çakırcalı da boş durmuyor, o da uyumuyordu. O yeni savaş şekilleri bulmakta bir taneydi. Yeni savaş tekniği icadında Kara Haydaroğlundan bu yana Efe gibisini bu dağlar görmemişti.

Bir gün ansızın kızanlarını başına topladı:

“Azıcık da düzde gezelim,” dedi.

Kızanları, Efe böyle hepsini başına toplar da neşeli neşeli, “azıcık da...” diye başlarsa, bu onun yeni, iyi işler yapacağını alameti olduğunu bilirler.

Çete toplandı. Bir gecede düze indiler. Yataklardan birinin evine yerleştiler. Bu yatak Kula köylerinden birindeydi. Büyük bir konağı vardı. Takipçiler dağları ha arasın da arasınlar. Köyde bir hafta istirahat ettiler. Çakırcalı bu bir hafta içinde hiç konuşmadı, düşündü. Sonra bir haber geldi.

“Candarmalar Kuladan çıkıp bir vukuat takibine gittiler.”

Efe epeydir bunu bekliyordu. Hemen kalktılar. Kulaya girdiler. Kula zenginlerinden birini yakalayıp dağa kaldırdılar.

Çakırcalı para için kimseyi öldürmüyordu. Kimseye eziyet etmiyordu. Onun öldürdükleri Arnavut ve Çerkeslerdi. Bunlar da sarayın adamları ve Çakırcalının daimi takipçileri idiler. O bir de haksızı, zalimi öldürüyordu. Para almak istediklerini dağa kaldırıyor, onlara izzeti ikramda bulunuyordu. Dağa kaldı-

rılanlardan birçoğunun sonradan söylediklerine göre, Çakırcalı dağda onları evlerindekiinden daha çok rahat ettiriyormuş, sofrasında kuşsütü bile eksik değilmiş. Tutsağın kahvesi, tütününü, gazetesi, her bir şeyi tamam olur, Efeden son derece nazik muamele görürmüş. Haksızlıklar, densizlikler, zaptiye, Osmanlı karşısında kaplan kesilen Efe aslında çok kibar, vakur, alçakgönüllü, hatta halim selim denecek kadar sessiz bir adammış.

Dağda zengini bir hafta kadar tuttuktan sonra dört bin altınlı alıp bıraktılar.

Bu sıralar Efeye çok para gerekti. Efe fakiri fıkarayı paraya boğmalıydı ki... Gerisi malum. Bir de para aldıkları zenginler, halkın sevmedikleri kimselerdi. Bir taşla iki kuş vuruyordu şu sıkışık zamanda.

Turgutluda bir Mutafilezade vardı. Zengin mi zengin. Bir yıl önce Çakırcalı ona: "Bana bin lira göndersin," diye haber yollamış, şu karşılığı almıştı: "Ben gönderemem. Gelsin de alsın."

Çakırcalı bir yıl sustu. Aldırmaz göründü. Ama bu onu yaralamıştı. Şimdi Turgutluyu basmalı, Mutafilezadeden on bini almalydı. Tam on bin! Bir kuruş aşağı değil.

Ama takip sıkı... Sıkı olsun! Bir yolunu bulmalı. Çakırcalının o müthiş zekası buna da bir çare buldu.

Çakırcalının çetesinde hiçbir zaman on kişiden fazla kızan bulunmazdı. Ama Çakırcalı isteseydi mevcudunu bine, iki bine, hatta beş, on bine çıkarabilir, bir isyan kuvveti olabilirdi. Bütün Ege köyleri emrine hazırды. Gözünün içine bakıyordu. Bununla beraber, köylerde silahlı, her istediği zaman emrine hazır aday kızanları vardı.

Çakırcalı Turgutluyu nasıl basmalıydı? Kocaman bir kasabaya hod be hod girip ev basamazdı. Daha doğrusu basmamalıydı. Tedbirsiz hareket etmek Çakırcalının ilkeleri dışındaydı. Ne yapmalıydı?

Köylerdeki aday kızanlarından yirmisine haber gönderdi. Geldiler. Salihliye geçip orada bir vukuat çıkardı. Candarmalar, nizamiye askerleri, Çerkes müfrezeleri, ovadaki takipçilerin tümü Salihlideki Çakırcalının üstüne yürüdü. Çakırcalı bir ke-recik ele geçmişti. Fırsat bu fırsattı. Bütün, var kuvvetiyle üstüne yüklenmeliydi. Bir sonuca varıp, şu belayı baştan atmalydı.

Bir şafak vakti çarpışma başladı. Çakırcalı çetesi otuz kişiydi. Büyük kuvvetlerine rağmen, Çakırcalı takipçilere bir adım ileri attırmıyordu. Çarpışma bir cehennemi ateşle, akşama kadar sürdü. Akşama doğru Çakırcalı namzet kızanlara:

“Biz gidiyoruz. Siz müsademeyi gece yarısına kadar sürdürür, sonra çemberi yarar, dışarı çıkarsınız. Anladınız mı?” dedi.

“Anladık Efe.”

Bu çarpışmada da Çakırcalının esas çetesi on kişiydi. Efe on kişisini aldı, çekildi gitti. Öteki yirmi kişi çarpışmayı gece yarıya kadar sürdürdü. Hiçbirinin de burnu kanamadı. Yalnız takipçiler her zamanki gibi gene bol bol ölüverdiler.

Çarpışma yerinden ayrılan Çakırcalı o hızla, doğru Turgut-luya geldi. Geceydi, karanlıktı. Karşısından gelen iki adamı durdurdu:

“Ben Çakırcalıyım. Bana Mutafizadenin evini göster.”

Adamlar Çakırcalının önüne düşüp Mutafizadenin evine getirdiler onu.

Çakırcalı:

“Aç kapıyı,” diye bağırdı.

Açmadılar. İçerden, dışarda bir kötülük olduğunu sezmişlerdi. Az sonra gelenlerin Çakırcalı çetesi olduğu anlaşıldı. Bütün kasabayı bir çığırta, bir bağırtı doldurdu.

“Yangın var! Yangın var! Mutafların evinde yangın var!”

Herkes, bir ağızdan, “Yangın var!” diye bağıırıyordu. Bütün kasaba, çoluk çocuk Mutafların evi önüne yığıldı. Mutafların evlerinin önü mahşere kesti.

Çakırcalı baktı ki iş olacak gibi değil, ilkin kendisi sonra kızanları bağırdılar:

“Çakırcalı var! Çakırcalı! Çakırcalı var...”

Bunu duyanlar, silahları Mutafların evleri önünde görenlerde bir kaçış başladı ki, olmayagörsün. Biribirini ezen ezene. Düşüp ayaklar altında kalan kalana. Birkaç dakika içinde Mutafların evi önünde, kasabanın sokaklarında tek canlı kalmadı. Sanki yıllar önce kasaba boşaltılmış, öylecene yüzüstü bırakılmıştı. Kasaba soluk almıyordu. Kasaba sessizlikten tın tın ötüyordu.

Bütün ısrarlara, kapıyı kırma, evi yıkma tehditlerine rağmen Mutaf kapıyı açmıyordu. Ama Çakırcalıya dağ mı dayanır? Yandaki evden merdivenle Mutafın evine geçti ve Mutafın on altı yaşındaki oğlunu yatağından kaldırıp aşağı indirdi. Bütün bu olup bitenler, bir yarım saat içinde oldu. Kasabayı çıkıp Turgutlunun yanındaki bir çiftlikte karargah kurdular. Candarmalar onları dağlarda arıyordu. Oysa çiftlikte yan gelip yatıyorlardı.

Bir zaman sonra Mutaftan, "Paralar hazır, gelip alsınlar," diye haber geldi.

Hacı Mustafa ile Çakırcalı birer softa kılığına girerek Turgutlu yoluna düştüler. Kasabaya geldiler. Çarşığı dolaşp Mutafın evine vardılar. Kapıyı çaldılar.

Kapıyı açana:

"Bizi Mutafın yanına götür," dediler.

Adamlar onları Mutafın odasına götürdü. Mutaf iki softayı görünce, "Buyurun hocalar, hoş geldiniz," diye odanın kapısına kadar geldi. Tam bu sırada Çakırcalı:

"Paralar Bey!" dedi.

Mutaf sapsarı kesilmişti. Tanımıştı. Hacı'nın nezaretinde başka bir odaya gidip üç torba altın getirdi. Çakırcalıya verdi. Çakırcalıyla Hacı Mustafa oracığa oturup altınları teker teker saydılar. Altın kalp midir, değil midir diye de gene teker teker muayene ediyorlardı.

Torbaları Hacı kuburuna koydu, yola düştüler. Gene kasabanın içinden yavaş yavaş geçip konaklarına geldiler.

Mutafın oğluna:

"Gittik, babanı gördük. Çok rahat," dediler. "Selamı var. Sen de serbestsin. Seni bir kızan götürecekt."

Bundan sonra Çakırcalı bir Yörük beyini bastı, oğlunu dağa kaldırdı. Sonra bir tekkeye uğradı. Kendisinden kaçan Postnişinin kaçmamasını, kendisinin dine, din ulularına hürmetini bildirdi. Sonra gene asıp kese, vura kıra Çöpderesi yöresine geldi.

Bu sıralar takipçiler kuvvetlenmişti. Onlara Çerkes müfrezeleriyle Kuşçuzade Eşref Bey iltihak etmişti. Kuşçubaşı cesur, o devirde ün salmış bir askerdi. Kuşçubaşının yanında bir de müfrezesiyle birlikte Koca Memet vardı. Bu Koca Memet, Çakırcalının evinde tek başına sıkıştırıp yaktığı İsmail Efenin küçük kardeşiydi. İsmail Efedden daha da yiğit bir adamdı. Gençti. İçi intikamla doluydu. Kardeşini çatır çatır yakarı mutlak öldürecekti. Gerçekten de Koca Memet Çakırcalı için tehlikeli oluyordu.

Müfrezeler, Kuşçubaşının, Koca Memetin direktifiyle son zamanlarda istihbarata önem vermeye başladılar. Bu Çakırcalıdan öğrendikleri bir usuldü. Çok geçmeden bu usulün onlara faydası oldu. Çakırcalının hareketını çok az isabetli de olsa takip etmeye başladılar ve gene bu yüzdendir ki onun Çöpderesine geldiğini öğrendiler. Kuşçubaşıyla Koca Memet müfrezeyi alıp Çöpderesine doğru hızla yürüyüşe geçtiler. Müfreze mevcudu iki yüzü geçiyordu.

Çakırcalı daha onlar yola çıkmadan, müfrezenin kendisine geldiği haberini almış, Çöpderesinin kayalıklarına sığınmıştı.

Müfreze gelip Çöpderesine girdi. Çakırcalı çetesi müfreze-

yi derede makasa almıştı. Kırasıya bir dövüş başladı. Müfreze-lerden ilk ağızda vurulanlar oldu.

Temmuzdu. Tam öğle vakti başlamıştı savaş. Kayalıklardan kurşunla birlikte yalın da fişkırıyordu.

Sonra Çakırcalının kızanlarından ikisi vuruldu. Bir de Koca Memet vuruldu. Vurulma şöyle oldu:

Koca Memet Kuşçubaşıya:

“Eşref Bey,” dedi, “böyle ne olacak? Kurşun harcıyoruz bo-yuna. Bir kere pençemize düşürdük onu. Mutlak icabına bak-malıyız. Hepimiz ölsek de gene icabına bakmalıyız. Bunda da kaçırırsak bir daha düşmez elimize.”

“Ne yapmak istiyorsun?”

“Şu büyük taş var ya, onu siper yapacağım. Yuvarlaya yu-varlaya Çakırcalının siperinin dibine varıp onu öldüreceğim.”

“Delilik olur. Çakırcalıya böyle gidilmez.”

“Gidilir!”

Eşref Beyi dinlemeyen Koca Memet taşı siper aldı, Çakırca-lyı doğru sürmeye başladı. Ona elli metre yaklaşmıştı ki Çakırcalı gördü.

“Bak ha Mustafa, şu kahpe doğurduğuna, nerelere kadar geldi!”

Kurşun tutsa parça parça edeceklerdi. Öyle usturuplu geli-yordu ki Koca Memet, kurşun tutmuyordu onu. Sürdü sürdü, yirmi beş metreye geldi. Bu sefer adetlerince sövüşmeye başla-dılar. Kim dayanmaz, azıcık bir yerini gösterirse, yerd kurşu-nu. Ama Koca Memet de öyle küfürlere falan hedef gösterecek-lerden değildi. Sürüyordu taşı.

Çakırcalı:

“Hacı,” dedi, “bu köpoğlusu çok yiğit. Az daha yaklaşınca, yerinden fırlayıp bize atılacak. Göz kulak ol, o fırlar fırlamaz yapıştıralım kurşunu.”

Böyle demeye kalmadı, Koca Memet taşın ardından fırladı, fırlamasıyla iki tüfeğin patlaması bir oldu. Koca Memet genç bir çam ağacı gibi devrildi.

“Kahpenin doğurduğu!”

Bunun üstüne Efe çemberi dinledi. Doğu tarafından kurşun az geliyordu. Yorulmuşlardı. Çemberi yarıp kaçmalıydı.

Çember yarmak Çakırcalı için su içmek kadar kolaydı. Büyük ihtisasıydı bu. Bir nara attı, tüfeklerini az kurşun gelen yana doğrulttular. Orayı bir ateş yağmuruna tuttular ve yardılar, çıktılar.

Çıktılar ama kurtulamadılar. Vali Mahmut Muhtar Paşa bütün bölgeye telgraf çekerek Çakırcalının Çöpderesinde sarıldığını bildirmiş, nerde müfreze varsa, oraya gitmesini emretmişti.

Bayındırlı Mehmet Efendi, ki bir teğmendi bu, telgrafı alır almaz çarpışma yerine koştu. Fakat yolda Çakırcalının çemberi yarıp kaçtığını, Cevizalanına doğru çekildiğini duydu. Yolunu Cevizalanı tarafına doğru çevirdi. Cevizalanında Çakırcalıyla karşılaşp çarpışmaya başladılar.

Bayındırlı Mehmet Efendi de Çakırcalı kadar yiğit bir kimseydi. Dağa çıktığından bu yana Çakırcalıyı adım adım takip etmişti. Onunla bir sürü çarpışmada bulunmuş, birkaç kere de vurmak durumuna gelmişti. Zabit olduğu günden bu yana Bayındırlının tenkil ettiği eşkıya çetesi on beşi geçiyordu. İşte bu yüzdendir ki beş kişiyle koca bir müfrezenin başa çıkamadığı Çakırcalıyla karşılaşmaktan, çarpışmaktan Bayındırlı Mehmet Efendi korkmadı.

Biraz sonra da dört bir yandan müfrezeler geldiler, Çakırcalıyı gene çembere aldılar. Bu sefer çember tam bin beş yüz kişilikti. Ateş kızıştı. Çakırcalı kızanlarından iki kişi vuruldu. Çakırcalı gittikçe zayıflıyordu. İki kişi daha vurulup bu tarafın ateşi azalınca müfrezenin maneviyatı yükselecekti. O zaman bin beş yüz kişilik bir kuvvet onları tükürükle bile boğabilirdi. Bin beş yüz kişilik çember yarılp da kaçılmazdı. Kadere razı beklemeliydi. Açık vermeden müsademeyi akşama kadar sürdüren Çakırcalı, Bayındırlı müfrezesinin altmış yetmiş metre ötesindeydi. Çakırcalı Bayındırlıyı görüyor, diş gıcırdatıyordu.

“Ülen kahpe doğurduğu! Bir elime geçersen...”

Evet, bir daha eline geçerse Bayındırlının işi tamamdı. Yahut Çakırcalı buradan sağ salim bir kurtulursa gene işi tamamdı.

Derken karanlık kavuştu, gece çöktü. Vakit geçirmemeliydi.

“Çalı toplayın,” dedi usuldan. “Çalı... Küçük küçük dallar. Bir kısmınız kurşunu sıkmakta olsun, bir kısmınız çalı toplasın.”

Kızanlar çalı topladılar. Her birinin önünde bir kucak çalı. Bu çalı ne olacak?

“O çalıları başlarınıza, sırtınıza bağlayın.”

Bu da Efenin yeni bir icadıydı.

“Çalılar çalılara değmesin. Çıtırta çıkmasın. Kurşuna devam edin.”

Kızanlar çalıları sırtlarına bağladılar. Başlarına dallar soktular.

Gece karanlıktı. Sıcaktı. Gökte iri iri yıldızlar vardı. Yıldız ışığı karanlık geceyi azıcık kesiyordu. Bin beş yüz kişilik müfreze dağları, ovaları tutmuş, oraya buraya kurşun yağdırıyordu. Kör kurşun. Bereket müfrezenin başı kıcı belli değildi. Yoksa Çakırcalının hali perişandı. Bin beş yüz kişi adamı didik didik eder.

“Ateşi kesin. Yürüyün. Çıtırta yok!”

Çete, müfrezenin zayıf olan, açık veren yanına doğru akmaya başladı. Bir top çalı yuvarlanıyordu gecenin içinde. Belki rüzgar yuvarlıyordu. Büyük uçurumun başına geldiler.

“Durun.”

Durdular. Kayanın başında bir top çalı karartısı vardı.

Müfreze bir saat bekledi. İki saat bekledi. Habire ateş etti, bir cevap yok. Çakırcalı ya ölmüş, ya firar etmişti.

Müfreze yorulmuştu. Çarpışma yerini bırakıp, yakındaki köye çekildi. Bayındırlı Mehmet Efendi Çakırcalıyı biliyordu. Çekilmedi. Candarmalarıyla olduğu yerde kaldı. Çakırcalı bir yerlerden patlak verecekti. Ne ölmüştü, ne de kaçmıştı.

Kayanın başındaki Çakırcalı da Mehmet Efendiyi biliyordu. Çetesine konuştu:

“Bayındırlı Mehmet olduğu yerde duruyor. Müfreze çekildi. Çok oldu kahpe karılı. Şimdi onu diri diri yakalayacağız. Parça parça edip Mahmut Muhtar Paşaya yollayacağız. Ama Mehmet Efendiyle şöyle bir oturup konuşacağım. Yıllar yılı şu Osmanlıya, şu fakir fıkaranın düşmanına can pahasına neden kulluk etmiş, onu soracağım. Böyle yiğit, böyle bir adam olduktan sonra, adam başka iş mi yapamaz? Ne dersin Hacı?”

“Efem bilir.”

“Bu Mehmet Efendi beni bilmiyor mu? Ben fakir fıkaranın dostuyum, bilmiyor mu? Ben dağa çıktım çikalı bir tek haksızlık yapmadım, bilmiyor mu? Öyleyse beni yıllar yılı babasını öldürmüşüm gibi neden kovaladı? Konuşacağım. Sonra onu Osmanlıya hediye göndereceğim.”

Efe ne oluyordu? Böyle uzun, böyle duygulu hiçbir zaman konuşmazdı. Düşündüklerini kimseye böyle açmazdı. Demek ki Mehmet Efendi olayı ona çok koymuştu.

“Yürüyün,” dedi. “Arkadan saracak, candarmaları vuracak, Mehmet Efendiye dokunmayacaksınız. Onu diri diri yakalayacaksınız, dediğim gibi.”

Öyle kolay kolay heyecanlanmayan Çakırcalı heyecanlanmıştı. “Diri diri,” diyordu boyuna.

Birden arkadan silahlar patladı. Mehmet Efendi baktı ki yanındaki arkadaşlarının hepsi ölmüş, bir kendisi sağ. Az ilerisinde Çakırcalı:

“Teslim ol Mehmet Efendi. At silahlarını. Yoksa yersin.”

Mehmet Efendi şimşek gibi düşündü. Çakırcalı nasıl olsa kendisini sağ bırakmayacaktı. Arkası korkunç bir uçurum. Bunun eline geçmektense, dedi, kendisini kaptı koyverdi uçurumdan aşağı.

Bu, öyle çabuk, öyle göz açıp kapayıncaya kadar oldu ki, inanılmayacak kadar atik bir adam olan Çakırcalı bile silahuna davranmaya fırsat bulamadı.

“Vay kahpe dinli vay!” dedi. “Bana teslim olmaktansa kendini uçurumdan aşağı atıp geberdi. Gebersin.”

Fakat hırslıydı. Başarısızlığa uğramışların çöküntüsü içindeydi. Kendini korkunç uçurumdan aşağı atan Mehmet Efendi parça parça olacağını biliyordu. Bu uçurumu eskiden beri biliyordu. Gündüz de görmüştü. Kayalıktı, sarptı. Kayalar sivri sivriydi, bıçak gibi.

Bir an kendinden geçen Mehmet Efendi baktı ki bir yerlerde asılı duruyor. Kendine geldi. Uçurumda bir ağaca takılmıştı. El yordamıyla uçurumdan tekrar kaymamak için taşlara tutunarak, kendini takıldığı yerden kurtardı.

Çakırcalının bu çarpışmada iki kızanı vurulmuş kalmış, ikisi de yaralanmıştı. Kaçmak, kurtulmak gerekti.

“Siz şurada mısır tarlasının içinde kalın, kımıldamayın. Ben sizi yarın at salar, aldırırım.”

“Aman Efe! Bizi bulurlar, öldürürler.”

“Kalın burada. Götüremeyiz sizi. Şafaktan önce atlılar gelirler sizi alırlar. Saklanın.”

Yaralılar kaldı. Çakırcalı yola düştü. Yorgundu, bitkindi.

Bu sıra, uçurumdan çıkan Mehmet Efendi bir hendeğe yatmış, bekliyordu. Sabahı bekliyordu. Kıpırdamıyordu. Geceydi, karanlıktı. Yıldızlar ortalığı azıcık ısıtıyorlardı. Yıldızlar iri iriydiler.

Birden baktı, birkaç adam üstüne doğru geliyor. Usul usul konuşuyorlardı. Yanından geçtiler. Bunlar Çakırcalı çetesiydi. Acaba Çakırcalı hangisi? Mehmet Efendi heyecanından titremeye başladı. Tüfeğinde bir tek kurşun vardı. Ah, daha fazla olsaydı. Şimdi müsademeye tutuşurdu. Önünden sallana sallana gidiyorlardı.

Mehmet Efendi ölüm ölümse ölüm, dedi. Bu bir kurşun belki Çakırcalıyı bulur. Eşküyalar ancak iki yüz metre kadar ilerlemişlerdi. Belki şu en önde giden Çakırcalıdır. Her zaman her şart altında çetesinin önünde gider. Nişan aldı. Tetiğe çöktü.

Çakırcalı usulca:

“Vurulduğum arkadaşlar,” dedi. “Vurulduğum.”

Kurşun kalçasına değmişti.

“Aldırmayın,” dedi. “Yola devam edelim. Kurşunu atanı aramayalım. Vakit yok.”

Mehmet Efendi hendekte çetelerin geri dönmesini bekliyordu. Bir çalının ortasına iyice sığınmış, büzülmüştü.

Hacı Mustafa Çakırcalıyı sırtına aldı.

“Belki bir kör kurşundur Efe,” dedi. “Yoksa kurşunu atan ateşe devam ederdi.”

Efe:

“Eder miydi?” diye sordu.

O biliyordu ki kendisine nişan alıp öyle atmışlardı kurşunu. Acaba kim? Çakırcalı bunu çok sonraları öğrendi.

Ödemişte Kara Aliyi epeyce sıkıştırdılar. Ondan yatakları öğrenmek istiyorlardı.

Kara Ali dudaklarında her zaman alaycı bir gülümseme:

“Yataklar mı? Bizim yataklarımızı mı soruyorsunuz? Bütün dağların, bütün ovaların köylüleri bizim yatağımız. Tümü bizim yatağımız. Siz de biliyorsunuz, bizim yatağımız.”

“Büyük, esas yataklarınız kim?”

“Herkes, vallahi billahi herkes!”

Arada sırada kedere düşüyor, “Nerede kaldı bu Efe?” di-yordu, sonra gene kendi kendine: “Bu sırada müfrezeler çok sıkıştırıyor, biz de işte burada yatıp duruyoruz. Nasılsa bir gün gelir bizi alır gider...”

Sonra İzmire nakledilme işi çıktı.

Kara Ali:

“Ben biliyordum canım, ben biliyordum! Efe neden gecikti? Efe bizim İzmire götürüleceğimizi haber almış treni basıp bizi kurtaracak. Hem daha kolay, hem de daha şanlı şöhretli iş.”

Günü geldi. Kara Aliyi, arkadaşlarını trene, istasyona getirdiler. İstasyon müthiş kalabalıktı. Bütün kasaba Kara Aliyi, Çakırcalının bu has kızanını görmek için istasyona dolmuştu. Tren geldi yanaştı. Kara Aliyle iki arkadaşını kol kola kelepçelemişlerdi. Kalabalık ikiye ayrıldı. Ortalarından geçtiler. Kara Ali bir zaman kalabalığın arasından birini aradı. Sonra gözleri yere indi. Düşündü. Sonra gene mağrur, vakur gülümsedi.

"Ben yanıldım," dedi. "Burası münasip olmaz. Bu kalabalığın içinden Efe adam almaz. Alçakgönüllüdür Efe. Gösterişi sevmez."

Arkadaşları hiç aldırıyor, habire düşünüyorlardı. Yüzleri umutsuz, yüzleri sapsarı, yüzleri donmuştu. Gözleri bütün parlıklarını yitirmişti. Yarı ölü yarı sağdılar. Birbirlerine sokulmuşlar, elleri yanlarına düşmüştü. Kara Ali bunların bu durumlarını seyreyliyor, çileden çıkıyordu.

Tren hareket etti.

"Bana bakın," dedi Kara Ali Efe. "Efe az sonra treni durduracak bizi alıp götürecektir. Ne bu yas! Böyle, karı gibi!"

Trenin penceresindeydi. Yanında yönünde on beş tane candarma. Pencereden Ödemiş ovasına, ötelere dağlara bakıyordu. İkinci oldu. Akşam oldu, gün kavuştu. Kara Alinin gözleri dışarda.

Trenin önünde bir yerlerde bir karartı arıyor. Bir iki karartı görüyor, yüreği hop ediyor. Tren karartıyı gelip geçiyor. Kara Ali Efe anlıyor ki o karartılar Çakırcalı değil, karaçalı.

Bir an geliyor, tren yavaşlıyor. Nerdeyse Çakırcalı o korkunç narasını atacak: "Kara dinliler!" Sonra: "Ali Efe! Ali Efe!" diye bağırarak. Ama tren hızlanıyor.

Kara Ali hop otura hop kalka, her çalıda bir Çakırcalı, her karartıda bir Çakırcalı görerekten tren İzmir'e geldi. Geldi Basmane istasyonunda durdu.

Kara Ali arkadaşlarına döndü:

"Efe gelmedi diye yüreğinize kıl kadar hile gelmesin. O bizi bunların arasında komaz. İki eli kanda da olsa gelir bizi kurtarır. Kim bilir ne düşünüp ne planlar kuruyor Efe! Hiç düşünmeyin, bizi burada komaz. Osmanlının elinde..."

Sonra arkadaşlarının yüzüne baktı. Onlar öyle umutsuz, öyle durgun... Buna kızdı, öğüt üstüne öğüt verdi:

"Efeyi bilmeyenler, Efenin ne biçim bir adam olduğunu bilmeyenler böyle umutsuz olurlar. Size derim ki arkadaşlar, bizi kuşun kanadıylan varamadığı, yılanın göbeğiyle gidemediği yere soksalar, Efe gene bulur, bizi ellerinden alır. Hiç yüreğinize hile gelmesin. Gülün oynayın."

Ali Efe böyle konuştuğu arkadaşlarının yüzü bir an için

olsa da ışığıyordu. Sonra sözlerin tesiri unutulunca gene karanlıklarına gömülüyorlardı.

Hapisaneye attılar. Kara Ali, sanki hapisaneye gelmemiş de düğüne seyrana gelmiş. Neşeli, hep gülümsüyor. Eski dostlarıyla uzun uzun sohbet etti.

Mahkeme geldi. Mahkemeyi seyretmek, Çakırcalının bu yiğit, bu ünlü, bu dört bin kişilik orduyu yarıp çıkan kızanını görmek için İzmirli mahkemeyi, mahkeme avlusunu doldurmuştu.

Mahkeme başladı:

"Falan yerdeki, falan ağayı sen mi soydun?"

"Ben."

"O on sekiz kişi meselesi?"

"Ben."

Mahkemede Kara Ali hakime, kendisini ağır itham eden savcıya yüksekten bakıyor, sonra gülümsüyordu.

İdama mahkum edildi.

İdam lafını öteki arkadaşları duyunca dizlerinin bağı çözüldü. Biri olduğu yere yığılıverdi. Biri sapsarı kesilip ağlamaya başladı. Kara Ali gülüyordu. Hakim heyetine gülerek, tok bir sesle:

"Şeriatın kestiği parmak acımaz. Varın sağ olun," dedi. Arkadaşlarına göz attı, hallerini gördü, üzüldü. "Öyle karı gibi olmayın. Yiğidin alınına yazılan gelir. Kuş kanadıylan varamaz. Anladınız mı?"

Kara Aliyi ve arkadaşlarını ibret için götürüp Ödemiş'e asacaklardı. Gene bir gece yarısı idamlıkları trene koydular, çektiler Ödemiş'e. Tren İzmir'den çıkınca, Kara Ali Efe başladı bir zeybek türküsüne, neşeli. Tren böyle dar, başında da candarmalar olmasaydı, diz vura vura bir zeybek oynayacaktı ki, alem de maşallah desin.

Tren Ödemiş'e geldi. İstasyon adam almıyordu. Öylesine dolmuştu. Uzak köylerden, dağlardan köylüler inmişti. Kara Ali Efenin idam edileceğini bütün Ödemiş duymuştu.

Ali Efe trenden usul usul inerken kalabalığa bakıyordu ısrarla. Gene Efeyi arıyordu... Softa kılıklı, mestli, latalı biri... Nerde ola? Efe nerde kaldı? Bu Efe de amma fırsatlar kaçırıyor.

Gecenin karanlığında demiryolunu atıp götüremez miydi? İstasyonu basıp alamaz mıydı? Şu kalabalıkta, "Gel Ali Efe, senin yerin mahpusane değil, dağlar," diyemez miydi? Nerde kaldı?

Kalabalığa burulmuş bıyıkları, kocaman neşeli gözleri, uzun, esmer yüzüyle dostça, kardeşçe gülümsedi. İstasyonu bir bölük candarma kuşatmıştı. Onları gördü, onlara da gülümsedi.

Birden aklından geçti. Efe gelmeyecek mi yoksa? Sonra kendinden utandı. Efe gelmez olur mu? Bir münasip zaman kolluyordur o. Bir iş yapacak onlara Efe, parmakları ağızlarında kalacak.

Ödemiş hapisanesinde arkadaşlarına baktı baktı, "Sizin gibi korkak arkadaş olmaz olsun," dedi. "Efe gelecek. Küçük Osmanın vurulduğunda nasıl geldi. Gene gelecek. Osmanlı ordusunu, bütün ordusunu gönderse de, Ödemiş kuşatsa, Efe onu yarıp gene bizi kurtaracak. Siz Efeyi bilmez misiniz? Gülün oynayın. Ne gam keder ediyorsunuz? Kahpelik etti Osmanlı. Efe gösterir onlara. Sümsük sümsük durmak yok!"

Hapisane hayatı hep böyle şahlanmış umutla sürdü. Kara Ali sanki idam mahkumu değil, sarayın itibarlı misafiriydi. Böyle tavırlarla mahpusanede dolaşıyor, büyük buruyordu.

Derken bir sabah, şafaktan önce onu koğuştan dışarı çıkardılar. Asılmaya gideceğini anlamıştı.

"İpe mi?" diye sordu gülerek.

Karşılık vermediler.

İçinden:

"Efe duymuştur. Şimdi yolda. Gelir alır. Candarmalar nasıl kaçırsınlar! Görmeli."

Ödemiş sokaklarından meydana doğru yürürlerken, her köşe başında, her ağaç dibinde Efeyi aradı. Her kıpırtıyı Efe sandı, ama Efe yok.

Darağacının dibine geldi. Bir kalabalığa, bir yağlı kendire baktı, gülümsedi. Artık sondu. Efe neredeyse gelecekti.

Az sonra sehpa çıkardılar. Sehpada durdu, kalabalığa uzun uzun baktı, arandı.

"Son sözün?" dediler.

Karşılık vermedi. Israrla dağlara, kalabalığa, ipe bakıyor-

du. Dakikalar uzadı. Efe çıkmadı. Gülümsemesi dudağında dondu kaldı. İpe doğru başını çevirdi. Kendi kendine konuşur gibi:

“Efe neden geç kaldı acep?” dedi.

Ve ipi boğazına geçirdi.

Bir mısır tarlasına düştüler. Gece hışırdıyordu. Gece çığılıyordu. Hiçbir yanda en ufak bir çıtırtı olsun yoktu. Mısırların yaprakları birbirine değiyor, hafif bir yaprak sesi çıkıyordu. Kağıt hışırtısı gibi. Uzaklardan bir su akıyor olacak. Uzak bir su çığıltısı geliyor. Az önce burası bir cehennemdi sanki. Kurşun vızılısından geçilmiyordu. Kalçasından kurşunu yiyen Çakırcalı ilkönce acıyı fark etmemiş, sonra zaman geçip yara soğuyunca, yüreğine dayanılmaz bir sızıltı düşmüştü.

Hacı:

“Efe,” dedi. Korkmuş gibi bir sesi vardı.

Efe Hacı'nın sesinin dediğini anladı:

“Aldırmayın,” dedi. “İnsan olanın başına gelmedik olmaz.”

Efe ilk olarak yaralanıyordu. Yaranın acısını ilk olarak çekiyordu.

“Yürürüm,” dedi. “Yürümeliyim. Bu gece gün ışımada dağları tutmalı, izimizi yitirmeliyiz. Düşman zor geliyor.”

Yürümeye çalıştı. Bir zaman dişini sıkıp yürüdü de. Sonra durdu soluk aldı. Hacı işi anladı.

“Efem,” dedi, “iznin olursa seni sırtıma alacağım.”

Efe cevap vermedi. Hacı vardı, bu en eski arkadaşını sırtına aldı, yola düştüler. Ayakları parçalandı. Elleri tutmaz oldu. Hacı bayılacak, Efe ölecek gibi oldu, ama şafak ışırken dağları tuttular.

Efe:

“Çok şükür,” dedi. “Çok şükür bugüne de...”

Bu sırada Yörükler haberlenmişler, aşağı bayıra doğru iniyorlardı. Efelerinin yaralandığını duymuşlardı. İçleri kan ağlıyordu. Yörük cerrahları da sökün etmişti. Bir değil, iki değil. Delikanlılar sal hazırlamışlardı. Salın üstüne çifte döşek, kutnu yorgan atmışlardı. Salı öyle yapmışlardı ki, on, on beş kişi taşıyabilir.

Efeyi sala koydular. Bir at hızıyla çamlı yamaçtaki ilk obaya götürdüler. Orada bir ameliyat yapıldı. Kokulu, asırlarca denenmiş, binbir dağ çiçeğinden yapılan merhem sürüldü yaraya. Efe rahatladı. Bir saat, iki saat gözlerini öylece yumdu kaldı. Sonra ağır ağır gözkapaklarını kaldırdı. Hacıyı çağırdı. Hacı geldi yatağın başucuna oturdu.

"Hacı," dedi, "ne düşünüyorum, biliyor musun?"

Yüzü ışıklıydı. Gülümsüyordu tatlı tatlı. Efe şimdi yatakta bahtiyar bir çocuk gibiydi.

Hacı:

"Yoook," dedi.

"Şu insanoğlu var ya, Hacı, çiğ süt emmiş, güven olmaz derler ya, yalan! Güven olur. Onlara azıcık iyilik et, seni baş tacı etsinler. Öyle değil mi, Hacı?"

Hacı düşünüyordu.

Efe:

"Öyle Hacı," diye sözünü sürdürdü.

Efe epeyi yattı. Yörük cerrahları başında kuş gibi dönüyorlardı. Birbirleriyle yarış halindeydiler. Atadan dededen kalma ne kadar belllenmiş, ne kadar derde deva ot varsa toplamış, merhem etmiş, Efenin yarasına sürmüşlerdi. Ve yara iyi olmuştu.

Bu sırada da Efe boyuna tutsak Kara Aliyi sormuştu. Her soruşunda Ödemiş hapisanesinde olduğunu söylüyorlardı. İzmir'e götürdüklerini Efeye söylemediler. Eğer bunu Efeye söyleyecek olsalar, yaralı yaralı kalkacak, treni basıp Kara Aliyi kurtarmaya kalkacaktı.

"Ali nerde şimdi? Aliden ne haber?"

"Ödemiş hapisanesinde Efem."

"İyi öyleyse. Yaram iyi olursa, hemen gider Ödemiş'i basar, Aliyi kurtarırsınız. Osmanlı Aliye kahpelik etti. Benim yüzümden oldu."

Bir gün bir atlı geldi, Hacıyı çadırların ötesine çekti.

"Hacı Efe," dedi. "Kara Ali Efeyi iki gün sonra asacaklar. Bizim bey varın Efeye selam söylen, gelip kurtarsınlar. Benden kahpelik gelmesin onlara dedi. İki gün sonra, meydanda..."

Gitti.

Hacı düşündü kaldı. Bunu Efeye söylemeli mi, söylememeli mi? Söylese, Efe yaralı. Yarası azarsa, o zaman hepsine ölüm var demektir. Ama Kara Aliye de kahpelik olur. Allah için arkadaş adam, yiğit adam...

Hacı iki gün kıvrandı durdu. Bu zalim, bu kasap Hacı'nın iki gün gözüne uyku girmedir. Ağzını bıçak açmıyordu. Oturmuş bir yere kıpırdamıyordu. Birkaç kere ne olursa olsun kalkıp Efeye söylemeliyim geçti içinden, sonra vazgeçti. Birden aklına geldi: Efeye haber vermeden gitmeli, Ödemişi basmalı, Aliyi kurtarmalıydı. Ama Efedan izin almadan bu iş yapılamazdı. İzin almalı mı, almamalı mı, derken, vakit de geldi çattı.

Hacı:

"Eyvah!" dedi. "Eyvah, kahpelik ettik, dağ gibi babayiğide."

Gün ikindine doğru da, atlı kara haberi getirdi.

Efe iyi olup, ayağa kalktığı gün ilk olarak:

"Haydi hazırlanın. Doğru Ödemişe! Aliyi alıp gelelim," dedi.

Herkes sustu.

"Ne sustunuz?"

Gene karşılık veren olmadı.

"Söyleyin bir hal mi geldi Alinin başına?"

Gene sustular.

"Hacı!"

"Buyur Efem."

"Aliyi astılar öyle mi?"

Hacı boynunu büktü.

"Buna büyük kancıklık derler, Hacı. Ölü yatağında da olsam, haber vermeliydin. Yazık oldu Hacı! Kara Ali bunu benden beklemezdi. Bundan sonra ben iflah olmam Hacı. Yürüyün."

Efe öne düşmüş habire yürüyordu. Nereye gidiyordu? Belli değil. Gün öğle oldu, Efe yürüdü. Ardına bir kere olsun bakmadı. İkinci oldu yürüdü. Akşam oldu, karanlık kavuştu, yürüdü. Aynı hızla, aynı kızgınlıkla yürüyordu. Ardındakiler acıkmışlar, bitmişlerdi. Ağızlarını açıp da Efeye bir laf edemiyorlardı. Efe kızgındı. Bu anda Efenin yapamayacağı bir şey

yoktu. Bin kişiyi bir ipe dizebilir, on köyü, bir vilayeti ateşe vurup yakabilirdi. Bu hallerini, kendinden geçip yola düşüşlerini çok görmüşlerdi ama, böyle uzununu görmemişlerdi.

Bir kayalığa düştüler. Öndeki Efe sanki düz yoldaymış gibi hiç istifini bozmadan gidiyordu. Vakurdu. Bir dağ parçası, kaya parçası, ulu, kopmuş bir ağaç gibi, doğanın herhangi bir parçası gibi, toprağın üstünde ötelere ötelere kayıyordu.

Arkadan gelenler fısıldaşıyorlardı. Bağırırsalar bile Çakırcalı duymayacaktı.

“Öldük gayrı. Ardından koş, ne olacak?”

“Söylemeli!”

“Duymaz ki! Mecburi gideceksin ardından. Duymaz ki...”

Keskin kayalığı aşıp bir düzlüğe vardılar. Bir su geçtiler. Efenin ardından, gece yarısından beri koşar adım geliyorlardı. Eğilip bir su içmek istediler. Onlar su içinceye kadar Efe başını almış uzaklaşmış gitmişti. Suyu yarım yamalak içip arkasından koştular.

Gün doğdu. Ovada gölgeleri uzadı. Düz ovada gölgeleri uçsuz bucaksızdı. Serilmişti. Ova ıpıssızdı. Ovada küçücük bir kabartı bile yoktu. Kalaylı kap gibi. Cilalanmış gibi düz, boz topraktı. Azıcık da oraya buraya serpilmiş yeşil...

Gün kuşluk oldu, düz ovada Efe uçarcasına yürüyordu. Onlar geride, uzaklarda kalmışlardı. Böyle giderse ardından yetişemeyecek, gözden kaybedeceklerdi. Sonra ova çok tehlikeliydi. Bu uçsuz bucaksız düzlükte bir sarılırlarsa ne yaparlardı. Ölümlerden ölüm beğen Çakırcalı çetesi!

Hacı canını dişine taktı, Efenin ardından koştu. Korkuyordu. Böyle anlarda Efe babası, karısı, hatta öz canı bile çıksa karşısına öldürebilirdi. Hacı kendi kendine, “Ölüm ölümse, ölüm,” dedi, Efeye yetişti, sağ kolundan usulca tuttu.

“Efem,” dedi. “Efem, azıcık dur.”

Efe durur gibi yaptı. Ona döndü. Yüzü kapkara kesilmişti. Gözleri çukurlarına kaçmıştı. Ablak suratı sarkmış, alnı kırış kırış olmuştu. Bir iki adım daha attıktan sonra durdu.

“Ne o, Hacı? Ne var? Söyle!”

“Sağlık Efem. Nereye gidiyoruz? Şöyle azıcık otursak. Arkadaşlar geride kaldılar. Beklesek.”

Ayakta, öyle dikilip ta gerilerde kalmış arkadaşlarını belediler. Onlar yetişti. Hacı yumuşacık bir sesle:

“Dinlensek mi, Efem?” diye sordu.

Efe ayıktı.

“Yaa, dinlensek. Yorgunluk alsak. Acıktık da, yemek yesek.”

Hacı bitkin, midesi kazınarak:

“Yemek yesek,” dedi.

Oturdular.

Ovadan sisler kalkıyordu.

Efenin yüzü usul usul düzeldi. Gözleri sarhoşluğunu yitirdi. Kendine geldi.

“Hacı,” diye inledi. “Hacı, Ali asılırken ne dedi, kim bilir... Efe beni kancıkladı, dedi. Öyle değil mi?”

Hacı:

“Ali öyle diyecek adamlardan değildi Efe. Mert, yiğit bir adamdı. Başımızda bir iş olduğunu bilmiştir. O öyle diyeceklerden değildi.”

Azığı ortaya aldılar. Mataraları açtılar. Efe bir lokma aldı. Çiğnedi, çiğnedi, boğazından aşmadı. Tükürdü.

Ta Konyaya gittiler. Konya ovasını bir uçtan bir uca geçip Erменеğe, oradaki Yörüklerle vardılar. Burada ancak bir ay kadar kalabildiler. Efe bu Yörüklerde sıkılıyordu. Bunları denememişti. Hem bunlar Çakırcalının kadrini ötekiler kadar bilemezlerdi. Ne de olsa onu uzaktan uzağa duymuşlardı. Hem Egedeki dost, yatak, casus ağı burada yoktu. Kolay kolay olmazdı. Hükümet burada olduğunu bir duyarsa yakalayiverirdi. Nereye saklanıp, nereye kaçacaktı. Allah için bu Yörükler de saygıda kusur etmiyorlardı. İsteddiği önünde, istemediği arındaydı. Korkuyorlar mıydı, seviyorlar mıydı, belli değildi. Ama konuksever insanlardı bu Yörükler.

Burası tehlikeliydi. Ne olursa olsun kendi dağına çekilmeliydi. Yoluna can verecek yüz köy bulunurdu, çoluğuyla çocuğuyla.

Takip kuvvetleri iki ay durmadan aramıştı, yorulmuştu. Hızı geçmişti. Bir şeyin ilk hızını atlattın mı korkma, tavsar sonunda.

Bir akşam Ermenek dağlarından yola düştüler. Bir Yörük göçüyle dönüyorlardı. Her biri Yörük kılığına girmiş, tüfekleri develere saklamışlar, atlara binmişlerdi. Yanlarında bir de, çocuk çocuğuyla Yörük ailesi vardı. Çakırcalı onların arkadaşlıklarından dolayı, ömürleri boyunca kazanamayacakları bir para vermişti ellerine.

Yörük göçü yirmi, yirmi beş günde Ermenekten Babadağ eteklerine geldi. Bir Yörük aşiretine misafir oldu. Sağa sola ha-

berler saldı. Eski yataklar, haberciler geldiler. Çakırcalı bulunmadığı zamanlarda olanı biteni bir bir öğrendi.

Çakırcalının geri döndüğünü dağ köylükleri, ova köylükleri, Yörükler bir anda duydular. Sevindiler. Çakırcalı gitti gideli bir kanatları kırılmıştı. Ağalar, eşraf, beyler gene başkaldırmıştı. Köprüler, Çakırcalının emriyle beylerin yapmakta oldukları köprüler yarım kalmış, yollar bozulmuştu.

Çakırcalı bu kadarcık az bir zaman içinde halkı yılmış, gücünü yitirmiş buldu. Ortada bir perperişanlık vardı. Çakırcalı bir hoş oldu. Gözleri yaşardı. Demek ki bu halka Çakırcalı çok gerekti. Gitti gideli ağalar, beyler ne zulümler etmemişlerdi! Köylüler toplanmışlar başına, üç gündür Efelerine çektiklerini anlatıyorlardı.

Bir yaşlı geldi Çakırcalının eline yapıştı:

“Oğlum, bir daha bir yerlere kaybolma. Allah seni başımızdan eksik etmesin. Sen gittin de ağalar zor geldi, Osmanlı zor geldi. Gitme oğlum bir yerlere. Serçeler şahin oldu sen gidince.”

Sonra istekler başladı. Falan ağa, bana şunu bunu yaptı. Öteki ağa hakkımı vermedi. Şu yoldan geçilmiyor. Bu köprüyü sel götürdü. Dert mi ararsın!..

Bozdoğanla Nazilli arasındaki Akçay köprüsünü sel götürmüştü. Bu köprü büyücek bir köprüydü. İki kazanın bir sürü köyünün geçeceği bir köprüydü.

“Köprü yıkıldı diyelim. Onarmaya çalışmadınız mı?”

“Nasıl çalışalım Efe? Köprü çok para ister. Biz ağa değil, bey değiliz. Para nerde? Metelik nerde?”

“Peki, o yanlarda bir Osman Bey var. Zengindir. O duydu mu bu işi?”

“Söyledik Efe.”

“Eee?”

“Ben karışmam, dedi. Bana ne, dedi.”

“Şimdi size söyleyim. Varın Osman Beye, benden selam edin. Köprünün yerine bir yeni köprü yaptırın.”

Köylüler Osman Beye gittiler. Artık köprü yapılacaktı. Osman Beyi Arpazdaki evinde buldular. Kardeşiyle oturuyordu. Köylüler meseleyi açtılar. Osman Bey ne evet, ne de hayır dedi.

Ama kardeşi Çakırcalıya küfür yağdırdı. Bunların bir de Çerkes muhafızları vardı. O da küfür yağdırdı. Köylüler Çakırcalıya geri geldiler, işi olduğu gibi söylediler.

Çakırcalı:

“Varın siz gidin. Akçay köprüsü yapılacaktır.”

Hazırlığa başladı. Osman Beyi yakalamalıydı.

Bu Osman Bey eski derebeylerindendi. Cesur bir adamdı. Bölgede de çok seviliyordu. Çok zengindi. Dedeleri Çakırcalı gibi efe belasına uğramışlardı. Bu yüzden de sırf efe şerrinden korunmak için evlerinin yanına sağlam bir kule yaptırmışlardı. Bu kule çok çete, çok efe görmüştü. Osman Beyin, kardeşinin yiğitliğinin çoğu da bu kuleden geliyordu. Kuleye kapandın da, adamlarını içeri aldın mı, efe değil, ordu gelsin.

Çakırcalı dört yana haberciler göndermişti. Ama günlerdir onlardan bir haber çıkmıyordu. Çakırcalı kızdı:

“Hazırlanın,” dedi. “Arpaza gideceğiz.”

Tam bir öğleüstü Arpaza girdiler. Osman Beyin evini bastılar. Evde bekçi vardı. Bekçi Arnavuttu. Hemencecik bekçiyi öldürdüler. Osman Bey kardeşiyle kasabaya kaçmıştı. Çerkes muhafızları da yanlarında.

Geri döndüler. Ama Çakırcalı bunu Osman Beye bırakmayacaktı.

Bundan sonra Çakırcalı kendi köyüne çekildi. Müfrezeler dağları taşları arıyorlardı. Çakırcalı evinde, karısının koynunda dem sürüyordu. Bu sıkı takipte kimin aklına gelirdi ki Çakırcalı evinde kalıyor! Şeytanın bile hatırından hayalinden geçmezdi.

İstirahat o kadar uzun sürmedi. Bir sürü işler vardı. Halletmek gerekti. Başta para meselesini halletmek gerekti. Birkaç zengin bastılar. Yüklüce para kaldırdılar.

Efe bir şeyi aklına taktı mı takardı. Ne olursa olsun unutmazdı.

“Hacı,” dedi. “Osman Beyin sırası geldi şimdi. Akçay köprüsü yerine ondan üç bin altın...”

Arpazın yakınındaydılar. Arpaza doğru döndüler. Arpaza girmeden önce Efe bütün yollara nöbetçi kızanlar dikti. Arpaza artık kimse girip çıkamayacaktı. Hacı Mustafa ile birlikte doğru Osman Beyin kulesindeki evine gitti. O gün pazarıydı Arpazın.

Evde, kapıya çıkan kadından Osman Beyi sordular. Kadın önce kahvede olduğunu söyledi. Sonra şaşaladı. Osman Beyi soranların zeybek olduğunu görmüştü. Sözünü geri almaya çalıştı: Kekeledi. Ok yaydan çıkmıştı.

Çakırcalı haber kahveye ulaşır diye, hızla kahveye vardı. Yıldırım gibi içeri düştü:

“Davranmayın!”

Kim davranacak!

Osman Beyin yanındaki muhafızı Çerkesin elinden, vardı Hacı Mustafa tüfeğini aldı. Elini ayağını bağladı.

“Osman Bey, Akçay köprüsü?..”

“Efe, ona hükümetin gücü yetmez, değil benim. Gücüm yetseydi, baş üstüne Efe...”

“Köylü istedi. Ben de istedim. Sen aldırmadın bile. Haydi toplan. Bizimle geleceksin.”

Osman Beyi önlerine katıp bütün Arpaz çarşısını dolandırdılar. Sağlam kuleli, yılların beyi Osman Bey de pençesine düşmüştü Çakırcalının. Görsündü Arpaz! Görsündü Osmanlı! Çakırcalıya kuleler para eder mi?

Sonra Osman Bey önde, onlar arkada Arpazdan çıktılar. Arpazın yukarisından, yamaçtan bir tüfek sesi geldi. Bu, Osman Beyin muhafızı Hacı İsmail sıklmıştı. Gece, muhafızın ölüsü köye getirildi.

Çakırcalıyı Biz Öldürdük

“Albay Rüştü Kobaşın Anıları”

Yıl 1899 yılı. Benim Harbiyeyi bitirdiğim yıl. Harbiyeyi bitirdikten sonra yurdun muhtelif askeri birliklerinde vazife alıp 1906'da Düzceye geldim. Üsteğmenim. Memleket eşkıyalarla dolu. Yollardan bellerden geçilmiyor. Eşkıyaların astığı astık, kestiği kestik. Çok yerlerde hükümet ortadan kalkmış gibi. Bazı yerler, hatta bazı bölgeler, bir eşkıya çetesinin hakimiyeti altına girivermiş. Oralarda her şey eşkıya... Davaları eşkıya görüyor. Şikayetleri eşkıya dinliyor.

Bu sıralarda hükümeti en çok uğraştıran, hükümetin itibarını sıfıra indiren bir çete var: Egede Çakırcalı çetesi. Çakırcalının ünü bütün memleketi tutmuş. Dillerde destan gibi söyleniyor. Memleketin her bir bucağında onun yaptıklarının hikayesi anlatılıyor.

Çakırcalı yurdun üstünde bir korku rüzgarı.

Çakırcalıyı kim takibe çıkabilir? Çıkacağı varsa göreceği de var.

İzmirden Çakırcalının takibine kırk kişilik bir Arnavut müfrezesi çıkar. Bunlar, o zamanın yiğit tanınmış kimseleri. Dişlerine kadar silahlanmışlar. Kendilerinden eminler. Çakırcalıyı yüzde yüz yakalayacaklarından eminler. Binerler trene. İlk varacakları yer Ödemiş. Ödemiş'te karargah kurup sonra Çakırcalının takibine başlayacaklar. Çakırcalının adamları, kırk kişi-

lik bir müfrezenin İzmirden trene binip, Ödemiş'e doğru yola çıktıklarını Efeye haber verirler. Hiçbir şeyden habersiz müfrezeye Ödemiş gelir. Ödemiş'in en büyük kahvelerinden birine otururlar. Gelsin kahve, gitsin nargile... Çalımlarından yanlarına yaklaşılmaz. Pırıl pırıl tüfekleri kucaklarında Çakırcalı aleyhine atıp tutarlar.

"O Çakırcalı... O Çakırcalı Efe değildir ki. O bir çalıkakıcı..."

"Onun derisini yüzüp..."

"Evet derisini yüzüp saman dolduracağız. Ödemiş meydanına asacağız."

"Zaptiye korkar ondan."

"Biz zaptiye değiliz."

"Yer yarılıp da içeri girse Çakırcalı..."

"Gene yakalayacağız."

"Hele bir sabah olsun..."

Böyle konuşmalar kahveyi doldurmuşken, herkes gülüp eğlenirken birden kapı açılır, içeriye tıknaz, buğday tenli, orta boylu bir zeybek girer. Selam verdikten sonra birden bağırır:

"Davranmayın. Ben Çakırcalıyım."

Ocaktaki kahveci de ocaktan tüfeğini müfrezeye uzatmıştır. Kahveci, oraya bir gün önce koyulmuş, Çakırcalının yiğit bir kızanıdır.

"Paşalar, siz Çakırcalı için mi geldiniz?"

Elinde tabancası, masa aralarında dolaşır.

"İşte ben Çakırcalıyım. Geldim işte. Buyurun. İşte derim de burada. Buyurun saman doldurun. Ödemiş'in meydanı da burada. Götürün asın meydana..."

Kimsede çıt yok. Herkes donmuş gibi. Yüzleri sapsarı ke-silmiş. Bazılarında titreme.

"Ne donup kaldınız, ülen kara dinliler? De kıpırdayın bakalım. Haydi kıpırdayın. Siz Çakırcalıyı aramaya gelmediniz mi? İşte ben ayağınıza kadar geldim. Yormadım sizleri dağlara kadar. Başka nerede görülmüş, eşkıya, takipçisinin ayağına kadar gelsin? Duyup işittiniz mi hiç? Size mükafat verirler bundan dolayı. Alın işte. Elinizdeyim."

Efe alttan alta gülüyor, eğleniyor. -

“Ben sizler gibi efendileri dağlara getirir de incitir miyim? Kim bilir ne kadar yiğit, ne kadar nazik adamlarsınız? Hiç incitir miyim? Sizler çok gerekli adamlarsınız. Al Osmanın gözbebeğisiniz.”

Birden Efe kükrer:

“Ülen kahpe karılılar! Ölümlerden ölüm beğenin. Saman mı doldurayım derinize? Nerde bulurum bu kadar çok saman? Sonra milletin hayvanları ne yer? Söyleyin.”

Efe kapıya doğru gider.

“Demek karar veremediniz? Öyleyse ben karar verdim.”

Dışarı seslenir. İçeri bir çocuk girer.

Efe:

“Çocuğum,” der, “ver sen şunların cezalarını. Sana bıraktım.”

Çocuğun elinde bir makasla, bir torba vardır. Çocuk ilerler, öndeki adamın fesinin kocaman püskülünü keser torbaya koyar. Müfrezenin gözleri fal taşı gibi açılmıştır. Sonra çocuk teker teker, kırk kişinin fesinin püskülünü keser, torbasını iyice doldurur. Geldiği gibi çıkar gider.

Çakırcalı:

“İsterseniz beni bir daha takibe gelirsiniz,” der, elini kolunu sallaya sallaya çıkar gider.

Bizim kırk kişilik müfreze de, sabah olur olmaz Ödemiş'te bir dakika daha fazla durmaz, geldikleri trene biner, İzmir yolunu tutarlar.

İzmir Valisi Kamil Paşa bakar ki, birkaç gün önce büyük umutlarla takibe gönderdiği müfrezesi İzmirde:

“Ne o? Noldu?”

Kimse bir şey söylemez.

Paşa ısrar eder:

“Ne var? Niçin döndünüz hemen?”

“Bulamadık,” der birisi.

Birkaç gün sonra da çocuğun kestiği püsküller, Vali Kamil Paşaya Çakırcalı tarafından hediye olarak gönderilir.

Çakırcalı yüze inmiş. Efelerin yüze inmesi demek, affedilerek, köylerinde oturmaları demektir. Ege bölgesindeki ünlü

efelerin hemen hepsi birkaç kere yüze inmişlerdir. On beş yıllık eşkıyalık hayatında Çakırcalı birtakım şartlarla yüze inmiştir. Silahlarını bırakmayacak, kızanları yanında bulunacak, bulunduğu köye, yakınlarına hiçbir silahlı zaptiye, asker, polis, hükümet adamı gelemeyecek... Her yüze inişinde Çakırcalı kırserdarı yapıyor.

Çakırcalı gene yüzde. İzmir Valisi Kamil Paşa halkla görüşüp konuşmak için Ödemiş'e gelir. Çakırcalı Efe bunu duyar, Kayaköyden kızanlarını alarak Ödemiş'e Kamil Paşaya karşı çıkar. Kamil Paşa Çakırcalıyla karşılaşmak istemez ama, ne yapsın, gene dağa çıkar da başa iş açar diye bu Allahın belası, onu reddedemez. Ona hoş görünmek zorunda kalır.

Kamil Paşa Ödemiş eşrafından birinin evinde misafirdir. Çakırcalı da aynı eve misafir olur. Ev büyük bir meyve bahçesinin ortasındadır. Sabah olur, kahvaltıdan sonra, Paşa Çakırcalıyla biraz görüşmek ister.

"Buyur Paşam."

"Efe duydum ki senden daha iyi nişancı bu taraflarda yokmuş."

Çakırcalı gülümser:

"Çok büyütmüşler Paşam. O kadar değil."

Paşa:

"Hatta söylediler ki, senden daha iyi nişan atan gelmemiş bu dünyaya."

"Büyütüyorlar Paşam. Ama bunca yıl dağda gezdik. Biraz belki..."

"Görmek isterim, Efe."

"Nasıl buyurursan Paşam."

Evin oğluna döner:

"Efendi," der, "eline bir temiz havlu al da şu armut ağacının altına tut."

Paşa:

"Uzun silahla değil Efe. Tabancayla," der.

Çakırcalı belinden tabancasını çıkarır.

"Tabancayla olsun Paşam. Hepsi de silah değil mi?"

Delikanlı havluyu bir dalda yan yana bitmiş üç armutun altına tutar.

Çakırcalı:

"Bu armut senin Paşam," diyerek ateş eder. Birinci armut düşer.

"Bu armut da delikanlının, Paşam."

İkinci armut da düşer.

Üçüncü armuta da atar:

"Bu da benim Paşam."

Üçüncü armut da düşer.

Delikanlıda şafak atmıştır. Paşa bu işe şaşmış kalmıştır. Armutları afiyetle yerler.

"Paşam bunlar da avdan sayılır."

Paşa:

"Öyle Efe."

Paşa düşünür, demek bu Çakırcalı için anlatılanlar hep doğru.

"Efe!"

"Buyur Paşam."

"Efe bir de duydum ki, köyde çocuklara göğre metelik attırır, düşerken vururmuşsun."

"Sayenizde Paşam."

"Görmek isterim."

Bahçeye çıkar. Ev sahibinin deminki havlu tutan oğlunun eline bir metelik verir:

"At!" der. Çocuk meteliği göğre atar. Çocuk meteliği atar atamaz da, hemen arkasından bir el ateş. Saniyesinde... Metelik fırlar gider.

Görülmemiş şey.

Paşa:

"Helal olsun Efe," der.

"Sağ ol Paşam."

Çakırcalının dağa yeni çıktığı aylar. Bir gün üç kızarıyla Beşparmak dağında, tek bir Yörük çadırı görürler. Akşam oldu olacak. Bir gün önce kanlı bir müsademe vermişlerdir. Yorgun-durlar. Açtırlar. Çadıra varırlar. Çadır bir sessizlik içinde. Yörük çadırlarının etrafında koyunlar, keçiler, köpekler bulunur. Bu çadırda bir tek canlı bile yok. Dışardan bağırlar:

"Hey ev sahibi, hey ev sahibi..."

Ses sada yok.

"Tanrı misafiri, hey ev sahibi..."

Bu arada kızanlardan biri çadıra girer. Sonra hemen dışarı çıkar:

"Efem," der, "içerde yaşlı bir karıkoca büzülmüşler, baş başa vermişler, ağlaşıp dururlar."

Efe:

"Al gel ihtiyarı," diye emir verir.

Adamı dışarı çıkarırlar.

"Ne bu hal? Ne oldu sana, koca?" diye sorar Efe.

İhtiyar inler:

"Sorma halimi... Hiç sorma halimi Efe."

"Söyle koca."

İhtiyar boyuna, "Hiç sorma, hiç sorma," diye huçkırır.

Çakırcalının sabrı taşar:

"De söyle, be koca! Belki derdine bir derman oluruz."

O boyuna:

"Sorma! Sorma!"

Çakırcalı yanına varır okşar onu:

"Yoksa evine geldik diye mi yapıyorsun bu suratı? Gidelim, gidelim de bitsin. Misafir böyle mi karşılanır?"

Bu sözler ihtiyarın kanına dokunur:

"Sorma başımıza gelenleri Efe. O kara dinli Çakırcalı iki saat önce bastı evimizi. Sürümü çektik götürdü. Neyim varsa aldı götürdü. Alsın götürsün. Efedir. Malı alsın. Hakkıdır. Sorarım sana Efe, efelikte namusa dokunmak var mıdır? Bu görülmüş müdür? İşte bu namussuz, bu dinsiz, bu melun Çakırcalı Efe, benim kızımı aldı götürdü. Oynatmaya götürdü. Bu efelik töresinde var mıdır? Ne gelir elinden Çakırcalıya karşı senin, Efe?"

Çakırcalının gözleri şimşek çakar.

"Nasıl bir adamdı bu Çakırcalı, koca?"

"Nah böyle! Dev gibi kocaman. Boyu devrilsin. İnşallah yağlı kurşunlardan gider."

"Ne yana gittiler?"

İhtiyar, eşkiyaların gittiği tarafı gösterir. Çakırcalı çadırdan ayrılır.

Akşam olmuş, gün batmıştır.

"Hacı Mustafa!"

"Buyur Efem."

"Yakında olmalılar."

"Yakındalar Efem."

"Bu Çakırcalı kim ola dersin?"

"Bir çalıkakıcıdır Efem."

"Bir düşman, Hacı Mustafa. Bu çok büyük bir düşman, Hacı Mustafa. Zaptiye düşman değil, kimse düşman değil, asıl büyük düşman bunlar, Hacı Mustafa."

"Bunlar Efem."

"Bunları yakalayamazsak, adım beş paralık olur Hacı Mustafa."

Hacı Mustafa yakındaki tepede bir top ateş görür.

"Orada olacaklar."

"Haydi öyleyse, Hacı!"

Çakırcalı çetesi ateşe yaklaşır. Büyük ateşin etrafında dokuz kişi. Koyunlar ötede. Kız ortada, kıza oynaması için işkence ediyorlar. Sine sine yaklaşırlar. Tam burunlarının dibine gelirler. Çakırcalı, yeri göğü inleten narasını basar:

"Kıpırdamayın. Silahlarınızı atın yere."

Neye uğradıklarını şaşırان ötekiler, silahlarını yere atıp ayağa kalkarlar.

"Tabancalarınızı, bıçaklarınızı."

Atarlar.

"Hacı! Var şunların yanına."

Hacı varır silahları toplar.

Dokuz kişiyi biribirlerine iyice bağlarlar.

Bu sırada kız gelir Çakırcalının eline sarılır.

"Kardeşim ol Efe!"

Efe:

"Gidelim hele çadıra, ihtiyarlar iki gözü iki çeşme bekliyorlar."

"Kurbanın olam kardeşim ol, Ağam ol Efe... Beni kurtardın. Namusumu kurtardın. Kurbanın olam Efe..."

Efe kızı kaldırır.

Çadırlara gelirler.

Gözü yaşlı ihtiyarlarda bir sevinç, bir şadımanlık, deme gitsin. Efenin elini biri alır, biri bırakır. Biri alır biri bırakır.

Efe kızanlarına emir verir:

“Çadırın aşağısına, şu düzlüğe bir ateş yakın ki... Bir harman büyüklüğünde olsun. Onlar eğlendiler. Biz de eğlenelim. Öyle mi Hacı Mustafa?”

“Öyle Efem.”

Bir saat içinde kocaman bir ateş yakılır.

“Hacı, de yap yapacağını, gayrik.”

Hacı, Efenin gazabının hudutsuzluğunu anlamıştır.

Arnavutun ikisini çözer, yeniden onları bir ağaca iyice sarar. Getirir Efenin karşısına:

“Efe, biz ettik, sen etme Efe!”

“Ülen, kahpe doğurduğu, Çakırcalı sen misin?”

“Yok Efe.”

“Ülen kim?”

“Yok Efe.”

İhtiyara sorar:

“Kim Çakırcalı, koca?”

“İşte bu Efem.”

Çakırcalı kocaman, dağ gibi bir delikanlıdır.

“Hacı, salla!”

İki kişi, ağaca bağlı sahte Çakırcalıyı yanan kocaman ateşe atarlar. Cızırtıyla yanar. Çıglık, koku. İnsan yağı kokusu.

Çakırcalı put gibi durur.

“Hacı iki kişi daha bağla.”

Hacı bağlar.

“Etme Efe! Biz bir şey yapmadık. Bizi o zorlan getirdi.”

“Öyle mi?”

“Merhamet Efe.”

Bu sırada içlerinden biri:

“Yok Efe, yok,” der. “Yalan. Kendileri geldiler. Esas eşkıya onlar. Onlar.”

Boyuna söyler. Şu burada bunu yaptı. Bu burada bunu yaptı. Herkesi teker teker ihbar eder.

Çifter çifter bağlayıp atarlar habire. Sona üç kişi kalır. Üçü cansız gibi. Kımıldayamıyorlar. Bu sırada içlerinden biri:

“Efe,” der inleyerek, “asarlarken insana, son dileğin ne diye sorarlar. Sen de bana sor. Kulun kurbanın olayım, Efe.”

Efe:

“Sorayım. Dileğin nedir?”

“Şu muhbir var ya, arkadaşlarını teker teker ele veren muhbir. Bırak da onu ben öldüreyim. Sen de beni sonra ateşe at. Kulun kurbanın olayım Efe.”

Efe:

“Peki,” der. “Dileğin kabul oldu.”

Üçüncüyü tek başına ateşe atarlar.

Efe, belinden hançerini çıkarır:

“Al,” der.

Öbürü muhbirin üstüne atılır, delik deşik eder, öldürür. Sonra kucağına alır, ateşe götürür, kucağındakiyle birlikte ateşe atılır.

Koca dağ insan yağı, yanmış insan kokar.

Efe, ihtiyarın yanına varır:

“Çakırcalı benim. Kusuruma kalma. Seni biraz incittik. Kızın Raziye dünya ahret benim kardeşimdir. Beni oğul ettin mi?”

“Aman oğlum!”

Kızı, Çakırcalı sonradan evlendirir. Ona bol hediyeler verir. Düğününde de bulunur.

İşte biz Çakırcalıyı ta Düzcede, Sivasta, Erzurumda, İstanbulda böyle duyup işitiyorduk. Onun böyle hikayeleri memleketi bir uçtan bir uca sarmıştı.

1906 yılından 1910 yılına kadar Düzcede kaldım. Buradan yüzbaşılığa terfi ederek İşkodraya tayin edildim. İşkodraya gitmek için de İstanbula geldim.

İstanbulda bir zabıt arkadaşım ile karşılaştım.

“Aman,” dedi, “Rüştü, seni Miralay Recai Bey arıyor. Düzceye yazdılar. İstanbula hareket ettiğin haberi geldi. Durma git, Recai Beyi gör.”

Hemen Recai Beye gittim. Miralay Recai Bey yeni kurulmakta olan candarma sınıfını teşkilatlandırıyor. Ordudan

bu işe yatkın, gözü pek, tecrübeden geçmiş kimseleri seçiyordu.

“Rüştü Bey, seni gökte ararken yerde buldum,” dedi. “Seni bana getirmeleri için emir vermiştim. Seni candarma sınıfına alıyoruz. Ne dersin?”

Ne deyip demeyeceğime bakmadan da:

“Söyle,” dedi, “nereyi istiyorsun?”

Aman zaman dinlemedi:

“Sen bize gereklisin. Söyle nereyi istiyorsun?”

Söyleyecek bir şey kalmamıştı:

“Düzceyi,” dedim.

Üç gün sonra da Recai Bey İşkodradaki kıtamdan beni alarak, Düzce Candarma Bölük Komutanlığına tayin ettirdi.

Biz Düzceden İşkodraya gitmek için ayrılmış, dostlarla vedalaşmışken, üç gün sonra geri döndük.

Candarma sınıfına almak için Miralay Recai Beyin beni böyle ısrarla aramasının sebepleri vardı. Düzcede kaldığım yıllar boyunca türlü eşkıyalarla çarpışmış, çoklarını tenkil etmiştim. Bundan başka da, şimdiye kadarki başarılarımın en mühimi şuydu: 31 Mart hadisesinde İstanbuldan Anadoluya geçen isyancı askerleri yakalamıştım.

Hadise şöyle olmuştu:

31 Mart hadisesi patlak vermiş, Abdülhamidin muhafazasındaki kıtalar isyan etmiş, karadan, denizden Anadoluya harekete geçmişlerdi. Düzce dolayları bunların ilk baskınuna uğrayacak yerlerden biriydi.

O günlerde Düzce tabur kumandanı, yani benim amirim İsmail Remzi Beydi. Çok yiğit, vatansever bir adamdı. Eskiden beri tanışırđık. O da benim gibi Meşrutiyet taraftarı idi.

İsmail Remzi Bey telaşlıydı:

“Sarayın muhafızları Anadoluya geçmek için buraya geliyorlar. Bunlarla başa çıkacak kuvvet yok bizde. Sen bu yanları iyi tanırısın Rüştü Bey, bir çare düşün. Şunları Anadoluya geçirmeyelim.”

Düşündük taşındık.

Dedim ki:

“Buradaki milisleri silah altına alalım. Buradaki zabitanın emrine verelim. Ben de bölük dairem olan Akçakocaya gideyim. Denizden gelenleri de orada yakalayayım.”

Böylece kararlaştırdık. Hemen işe koyulduk.

Ben Akçakocaya hareket ettim. Oradaki milisleri silah altına derhal çağırđım. Ne kadar sandalcı varsa, milise kayıtlı olsun olmasın, hemen silah altına aldım. Bir de bölgede ne kadar borazancı varsa silah altına aldım. Bu, kuvvetimizi çok göstermek için lazımdı. Ben Akçakocaya giderken, Karasu kazasına bağlı Kobaşlar, şimdiki adı Salimli köyümüzde bulunan kardeşim Osmana da bir haber yolladım:

“Bir takım müfreze kur oralardan, geceyi gündüze katıp bana ulaş. İşler kötü gidiyor. Hepimizin, bütün milletin hayatı tehlikede.”

Osman çok yiğit, nişancı, bütün bölgede, bu vasıflarıyla ün salmış biriydi. Bundan sonraki hatıralarımda da göreceksiniz ki, her işimde, her eşkiya takibindeki başarımda, başyardımcım Osman olmuştur.

Sonra da Ereğli Liva Kumandanlığı ile Kocaeli Liva Kumandanlığına bir telgraf çektim. Dedim ki, Yıldızdaki isyan eden askerlerin, Anadolu'nu ifsat etmek için, buraya geçeceklerini haber aldık. İrtibat tesis edip bunun önüne geçelim. İki Liva'dan da aldığım cevap şudur:

“Buradan milis askeri alıp, isyancıların önüne geçmek imkanı yok. İsyancıların önüne geçmeyi senin dirayetinden bekleriz. Denizi siz oradan tutun. Biz de burada elimizden geleni yaparız.”

İş başa düştü. Osman bir yetişse... Bütün umudum Osman'da.

Osman yetişti. Başında yüz kişilik bir müfrezesi vardı. Hepsi de seçme. Sakaryayla Akçakoca arasını tuttuk.

Askerler, bölük bölük, parça parça gelmeye başladılar. Onlara öğütçü olarak önce yaşlıları gönderdim. Komutanlarından biriyle de temasa geçtim. Fevkalade zamanlarda tertibat almak için de telgrafhane ile anlaştık.

Telgrafhaneden şöyle bir telgraf uydurduk:

“Anadoluya geçen askerler terhis edilmişlerdir. Bunlar silahlarıyla birlikte memleketlerine gitsinler.”

Telgraf Kolordunun ağzıylandı. Buna ordudakilerin bazıları kandı. Zaten terhis için asker can atıyordu. Böyle bir telgrafı ortaya atmaktan maksadımız, askerın bu arzusundan istifade etmekti.

Bu karışıklıktan faydalanarak bir baskınla hepsini yakaladık. Silahlarını aldık. Kayıklara doldurup, doğru Ereğliye gönderdik.

Artık askerler peyderpey külliyetli gelmeye başladılar. Her yan asker doldu. Durum müşkül. Askerler geldikçe biz onları yakalıyor, silahtan tecrit ediyorduk.

Asker doldu. Bunun üstüne Hareket Ordusu Kumandanlığına bir telgraf çektim. Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa, Akçakocaya Taşoz muhribini yolladı. Askerlerin çoğunu bu arada habire kayıklarla Ereğliye göndermiştik. Geriye kalanlarını da Taşoz muhribine doldurarak İstanbulla yolladık. Bir kısmı da kaçtı tabii. Burada yakaladığımız asker sayısı 1300 kişiydi. Bunların cephanelerini de Düzcedeki bizim tabura yolladım.

Biz geldik, geldik ama, işler zor. Düzce İstanbulun burnunun dibi ama, dağlar eşkıyalarla dolu. Yollardan insanlar geçemiyorlar. Hükümet yok gibi bir şey. Eşkıyalar hükümet kuvvetleriyle alay ediyorlar adeta. Bir iki değil eşkıya çetesi, on beş, belki yirmi var. Memleketi har vurup, harman savuruyorlar.

Ne yapmalı?

Gelir gelmez eşkıyaların peşine düştüm. Ora senin, bura benim. Eşkıyalar bir türlü ele geçmiyorlar. Bu, insanın ağırına gidiyor. İstanbuldan da telgraf üstüne telgraf yağıyor. Ben de durmuyorum. Şurada bir vukuat var, ben ordayım. Burda bir yol kesilmiş, ben candarmalarımla ordayım. Ordayım ama, bu çırpınmalarından hiçbir netice alamıyor, hiçbir eşkıyayı yakalayamıyorum. Bütün eşkıyalar dilediklerini diledikleri gibi yapıyorlar.

Geldiğimin, yani Düzce Candarma Kumandanlığına tayin oluşumun ikinci ayı. Geldim geleli takipten bir gün bile kalmamışım. Bir eşkıyayı takip ediyorum, takip ediyorum, yakaladım derken eşkıya elimden kaçıp kurtuluyor. Bazı müsademeye tutuşuyoruz. Eşkıyayı ateş çemberine alıyorum, gece oluyor, eşkıya çemberi yarıp kaçıyor.

Kendi kendimi yiyorum. Ne yapmalı?

Takibi bırakıp düşünmeye başlıyorum. Bu eşkıyaları yakalayamamızın sebebi ne? Bir yanda iki çapaçul eşkıya, bir yanda da bir hükümet teşkilatı... Niçin aciz kalıyoruz?

Bu iki aylık tecrübemden öğrendim ki, eşkıyalar öyle kendi başlarına değiller. Halk, bir kısım eşraf, eşkıyalarla birlik... Bize eşkıyaları tutamayalım diye yanlış yol gösteriyorlar, habercilik, yataklık yapıyorlar. Eşraf cephane yetiştiriyor... Önce yatakları bulmalıyım. Eşkıyaların haberci teşkilatı gibi bir teşkilatı da ben kurmalıyım. Sonra candarmalardan başka halktan da bir müfreze teşkilatı yapmalıyım. Zaman ister. Uzun uzun düşünmek, plan yapmak ister.

Düzce dağlarının bu sıralar en yaman eşkıyası Kara İsmail. Başında on beşten fazla çetesi var. Ortalığı haraca kesmiş. Yıllardan beri dağlarda. Yıllardan beri, şekavetine arsız devam ediyor. Yol kesiyor, ev basıyor. Bütün yollar Kara İsmailin. Yollardan kuş uçurmuyor. Ne kadar zaptiye gitmişse üstüne, hepsini püskürtmüş. Üstüne bile getirmemiş çoğunu. Onun yüzünden nice zaptiye zabitleri yerlerinden olmuşlar, terfi edememişler, hatta işlerinden atılmışlar.

Halk arasında da kötü bir inanç var: Kara İsmaille kurşun geçmez, onu kimse yakalayamaz.

Düşündüm ki böyle olmayacak, ortadan çekildim. Yok oldum gibi bir şey. Kara İsmail falan yeri basıyor, bana haber geliyor, ben oralı bile olmuyorum. Bu yüzden de o şımardıkça şımarıyor. Neredeyse Düzce Candarma Dairesine gelip:

“Merhaba Yüzbaşı,” diyecek, “neden beni hiç aramıyorsun?”

Bir gün geldi ki, Kara İsmail kendini kaptı koyverdi. Benim kurduğum istihbarat ağı boyuna işliyor. Her gün, Kara İsmail ne yaptı, nereye gitti, kiminle konuştu, haberi derhal geliyor.

Bu arada da İstanbuldan, Candarma Umum Kumandanlığından Kara İsmaili yakalamam için bana tel üstüne tel geliyor. Bir de, Düzcedeki bazı kimselerin Kara İsmaili serbest bıraktım diye İstanbulla şikayette bulduklarını duyuyorum.

Kara İsmail benim kendisinden çekindiğimi sanıyor. Ben de adamlarıma, bu çekingenliğimi, ben değil, onu kimsenin elde edemeyeceği şayiasını yaydırıyorum.

Aradan bir ay geçmişti ki, Kara İsmailin artık her gece, korkusuzca evinde kaldığı haberini aldım. Salına salına köyünün içinde geziyor, köyde nişan talimleri yapıyormuş. Yol kesiyor, soyuyor, korkusuzca evine elini kolunu sallaya sallaya geliyor-muş. Yılların tecrübeli bir eşkıyası böyle bir çekilişe, benim böyle kendinden korktuğuma nasıl inanıyor, nasıl inanıyor da kendini bırakıveriyor? Buna da şaşmıyor değilim. Ama bir de düşünüyorum ki, bu dağ kurdunun olağanüstü bir cesareti, kendine büyük bir güveni var. Bunca zaptiyeyi geri çevirmiş, bunca müfrezeyi yarmış çıkmış. Benim beş on kişilik candar-mamdan mı korkacak?

Bu sırada kardeşim Osman da müfrezesini hiç kimseye haber vermeden hazırlamış bulunuyor.

Bir gün: "Tamam mı Osman?" diye sordum.

"Tamam," dedi.

Haber geldi.

Kara İsmail evinde. Büyük bir soygundan gelmiş. Bolu taraflarında bir zengin evini basmış. Yorgun...

Osman müfrezesini köyden alacak. Ben de kasabadan, o günlerde bir vukuat işlemiş bulunan başka eşkıyanın takibine çıkar gibi yapacağım. Benim çıktığım istikamet Kara İsmailin köyünün bulunduğu yerin tam aksi bir istikamet. Gece ormanda Osmanla birleşeceğiz.

İyice hatırlıyorum. Ben kasabadan çıktıktan sonra bardaktan boşanırcasına yağmur başladı. Yağmur altında yürüye yürüye, ormanda bizi beklemekte olan Osman ve müfrezesiyle birleştik.

Osman:

"Rüştü," dedi, "bu kadar tedbire ne hacet? Benim müfrezemdekilerin her biri bir Kara İsmail."

Doğruydu. Osmanın çetesinde yüze inmiş dokuz tane eşkıya vardı. Gerisi tütün kaçakçısı, tütün kolcularıydı. O günleri yaşayanlar, tütün kaçakçılarının ne türlü adamlar olduklarını iyi bilirler.

"Olsun," dedim. "Tedbir iyidir. Düşmanın karıncaysa da..."

Gece yağmur altında, Kara İsmailin köyüne doğru ilerledik. Tam köyün altına varmıştık ki şafak attı.

“Osman,” dedim, “sen çeteni al, köyün üst başından in. Ben de alttan. Şimdi Kara İsmail derin uykuda...”

Az sonra, köyün doğu ucundaki evi kuşattık. Kara İsmaille öğleye kadar müsademe ettik. Baktı ki sonunda Kara İsmail, kurtuluş yok. Bütün çetesiyle birlikte teslim oldu. Aldım Düzceye getirdim.

Kara İsmail:

“Bey,” diyordu, “Bey, gafil avladın. Benden çekindiğin şayiaları olmasaydı...”

“Gene yakalardım Kara İsmail seni...”

Hiçbir candarmanın burnunu bile kanatmadan Kara İsmaili, İstanbulun burnunun dibindeki bu namlı eşkiyayı yakalayışım, Candarma Umum Kumandanlığında, İstanbulda sevinç uyandırdı. Beni tebrik ettiler. Bana da güvenleri arttı. Bundan sonra bu dolaylarda ne kadar eşkiya varsa, hepsini temizledim. Altı ay gibi kısa bir zaman içinde, bütün bu havaliideki eşkiyayı temizleyişim, bana hükümetin itimadını bir kat daha artırdı. Bolu, Düzce dolaylarında bundan sonra hemen hemen hiçbir vukuat olmadı. Buralar yurdun en sakin yeri oldu. Halbuki memlekette Egeden sonra buralar şekavette ikinci geliyordu.

Çakırcalı azıttıkça azıtıyordu. Şurda bir fabrika yakıyor, burda işkencelerle otuz kırk kişiyi birden öldürüyordu. Hükümet ne yapacağını şaşırmişti. En seçkin, en tecrübeli elemanlarını göndermiş, Çakırcalı hepsini bozguna uğratmıştı. Çakırcalı, üzerine gönderilen hükümet kuvvetleriyle kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyordu. Sırf Çakırcalı için Aydında bir takip kumandanlığı kurulmuş, bu kumandanlık münhasıran Çakırcalının takibiyle vazifelendirilmişti. Hükümet bütün yurttan tecrübeli, yiğit elemanlar arıyor, Çakırcalı üstüne yolluyordu.

İşte bu sıralar, Candarma Umum Kumandanlığından bana bir telgraf geldi. Telgrafta şöyle deniliyordu:

“Tabur dahilinden intihap edeceğin beş candarma ile Aydındaki takip kumandanlığına yevm-i iltihakını bildir.”

Candarma Umum Kumandanlığından gelen bu telgrafın yazılış şekli ve verilen emir beni tatmin etmediğinden Candar-

ma Umum Kumandanı olan Rasim Paşaya aşağıdaki telgrafi çekmek zorunda kaldım:

“Aydında takip edilecek çete Çakırcalı çetesi ise, evveleminde derece-i selahiyetimin tayinini isterim. Saniyen, 15 seneden beri hükümet kuvvetlerine meydan okuyan Çakırcalı gibi kuvvetli bir eşkıyanın tenkili için, tabur dahilinden intihap edeceğim candarmalarla değil, halk arasından seçeceğim şahıslarla gitmek taraftayım. Aksi halde mahalline yalnız gitmeye hazırım.”

Ayrıca eski arkadaşım Bolu mebusu Habip Beye de bir mektup yazıp, durumu bildirdim. İsteğimin mutlak yerine getirilmesi için hükümet nezdinde teşebbüste bulunmasını ondan rica ettim.

Habip Bey mektubumu alır almaz Candarma Umum Kumandanı Rasim Paşaya gidiyor, benim Düzcedeki durumumu Kara İsmaili yakalayan Osmanın müfrezesini, müfrezedeki kimselerin kimler olduklarını inceden inceye anlatıyor. Bunun üstüne Rasim Paşa yanına Habip Beyi de alarak, Dahiliye Nazırı Halil Beye gidiyor. Benim durumumu, Osmanın müfrezesini uzun uzun görüşüyorlar. Bir karara varıyorlar.

Bundan birkaç gün sonra da bana şu telgraf geliyor:

(Telgraf şifreli olarak Bolu Mutasarrıflığına, oradan da bana bildirilmiştir.)

Dahiliye Nezareti Celilesinin şifreli telgrafnamesinin hallidir:

“Jandarma tabur kumandanı yüzbaşı Rüştü beyin Çakırcalıyı takip için intihap edeceği beş kişi ile hareketi mukarrer ise de, intihap edeceği adamlar tabur dahilinden alınmayıp hariçten tedariki muvafık olacağı vuku bulan müracaatından anlaşılmış olduğundan, tabur dahilinden intihap edilecek beş kişiden sarfı nazarla beherine sekizer yüz kuruş aylık verilmek üzere hariçten süvari olarak kırk beş kişi tedarik eylemesi ve bunların İzmirce tanzim ve teslih edilmek üzere tesri hareketle üç güne kadar İzmirde bulunmasının Rüştü Beye tefhimi.

28 Temmuz 327
Dahiliye Nazırı
Halil

Düzce Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Rüştü Beye
İzzetlü Efendim

Dahiliye Nezareti Celilesinden şeref-mevrut olup sureti ay-
nen balaya tercüme olunan 28 Temmuz 327 tarihli şifreli telg-
rafname bugün saat 9 raddelerinde alındı. Meselenin haizi
ehemmiyet oluşu ve jandarma dairesinde şifreyi küşat edecek
miftahın namevcut bulunması münasebetiyle bu esrarın ifşa-
sından tevakki olunarak mezkur şifrenin küşadını müteakip
mazrufen zatıvalalarına irsal kılınmış olduğundan vakti muay-
yende bermucibi telgrafname lazım gelenlerle beraber hemen
ve serian İzmire hareket etmeniz ve hareketinizin dahi batahri-
rat mazrufen ve memhuren hamili telgrafname jandarma ile ta-
rafımıza bildirmeniz temenni olunur efendim.

Saat: 3
29 Temmuz 327
Bolu Mutasarrıf Vekili
Naip
Ramazan Hakki

Aldığım bu ikinci telgraf üstüne, yeniden kardeşim Os-
manla hazırlığa başladık. Çakırcalı Efe, elbetteki Kara İsmail
değildi. Bütün korkunç hikayeleri, büyük şöhretiyle Çakırcalı
gözümüzde bir efsane devi, bir efsane kahramanıydı. Harbiye
mektebinden beri onu duyardık. Şöhreti, değil memleketi, dün-
yayı tutmuştu. Çakırcalının orduları püskürttüğü, orduları ya-
rıp geçtiği... Hatta, Yıldızda Çakırcalı Efe lafının edilmesini Ab-
dülhamidin yasak ettiği kulağımıza geliyordu.

Ama onun bütün bu şöhreti beni korkutmuyordu. Onunla
her zaman karşılaşmak istemiştım. Çakırcalı gibi bir adamı ten-
kil etme şerefi bizim olacaktı.

Osmana güveniyordum. Bıçağı ağzından vurur derler ya,
Osman öyle nişancıydı. Bütün gençliği av ardında geçmiş.
Ömrü boyunca sarp kayalarda geyik avcılığı yapmış, çakı gibi
bir delikanlıydı. Onun kadar hareketli bir adam görülmuş de-
ğildi. Birkaç yıl da eşkıyalık, ayıngacılık, tütün kolculuğu
yapmıştı.

Birkaç gün içinde Çakırcalıyı takibe gidecek müfrezeyi kurduk.

Bu kırk beş kişinin hiçbirisi de Çakırcalının çetesinden eksik kişiler değildi. Biribirmize güveniyorduk. Çeteyi bizimle birlikte kuran, Çakırcalıya gidecek müfrezeyi bizimle birlikte seçen Hacıduk Kamil çok tecrübeli, güçlü kuvvetli, o zamanlar kırk beş, elli yaşlarında bulunan yiğit bir adamdı. Müfrezedeki en yaşlı kimseydi. Birçok baskınlarda bulunmuştu. Baskınlardan birinde bir yara almış, topal kalmıştı. Gençler bilmezler, o devirlerde Reji teşkilatı vardı. Şimdiki Tekel İdaresinin yerini tutardı. Hacıduk Rejinin kolcubaşısıydı. O zamanların en yiğit, en gözü pek adamları da ayıngacılarıydı. Yani tütün kaçakçıları... Ayıngacılarla mücadele etmek için onlardan daha cesur insanlar olması gerekti kolcuların. Hele kolcubaşı olmak... Çok tecrübe, büyük cesaret isteyen bir işti... Hacıduk da eski bir ayıngacıydı tabii... Kolcubaşı olduktan sonra da kendi bölgesindeki ayıngacıların kökünü kurutmuştu.

Kuzluklu Mehmet Bey de bizim aramıza karıştı. Hiç beklemiyorduk. Bize kuvvet oldu. Mehmet Bey o tarihlerde Manisada bulunuyordu. Adapazarında kardeşleri vardı. Kardeşlerini görmeye gelmişti. Egede bulunduğu sıralar, hep Çakırcalının takibinde gezmişti...

Manisada bir Hasan Bey vardı. Onun çiftliğinin ve kendisinin muhafızıydı. O zamanlar 30-35 yaşlarındaydı. İçimizde Egeyi böyle taş taş, ağaç ağaç bilen bir adamın bulunması çok iyiydi. Sonradan da öğrendik ki Mehmet Bey oraları adım adım biliyor.

Müfrezede Gavur Ali, Anzavur Ahmet, İlyas Pehlivan, Koca Mehmet, Cafer Şamil vardı bunlardan başka da.

Gavur Ali ayıngacıydı. Kolcular onunla başa çıkamazdı. Adı, Boludan Ankaraya, Ankaradan Sivasa kadar söylenirdi. Çok kolcu öldürmüş, sonra da kolcu olmuştu. Gavur lakabı ona aman vermezliğinden ötürü takılmıştı. Anzavur Ahmet, meşhur Anzavur Ahmettir. Aramızda anlaşmazlık çıktığından Salihlide müfrezeden ayrıldı. İlyas Pehlivana gelince, Düzce tarafının yüze inmiş eşkiyasıydı. Yirmi yıl dağda gezmişti. Kırk yaşındaydı.

Cafer Şamil, Koca Mehmet gibi gençler de vardı aramızda.

Yirmi, yirmi beş yaşlarında. Geriye kalanların çoğu ayıngacı ve affa uğramış eşkıyaydı. Bir kısmı da benim akrabamdı.

Bunlar Düzcede toplandılar. Kendilerine Çakırcalının kim olduğunu, bu işin ne kadar zor bir iş olduğunu anlattım. Çakırcalıya gitmenin yüzde elli ölüm olduğunu söyledim. Belki de yüzde yüz.

“Korkacaklar, ölümü göze alamamışlar aramızdan ayrılınsın, buradan gerisin geri evine dönsün,” dedim.

Ama bu kırk beş kişiden kimse ayrılıp evine gitmedi.

“Çakırcalının kim olduğunu biliyoruz. Onun tarafından öldürülmek de bir şeref,” dediler.

O zamanlar böyle yiğitlik hayranları vardı. Çoktu.

Müfrezeyi Hacıduk Kamil, Mehmet Bey ve Osmana teslim ettim. Onlara:

“Siz Afyon üstünden İzmire gidin. Orada beni bekleyin. Ben İstanbulla gideceğim. Salihlide buluşuruz,” dedim ve İstanbulla hareket ettim. Onlar da İzmire hareket ettiler.

Bolu mebusu Habip Kanlıcada oturuyordu. Vakit kaybetmeden, doğru onun evine vardım. Evinde buldum. Bu Habip Bey Abdülhamidin halini padişaha bildiren kimsedir. Topçu binbaşısı ve İttihatçıların ileri gelenlerindendi.

Beni görünce:

“Beklemiyordum. Acaba Rüştü şimdi İzmirde ne sıkıntılara maruz kaldı diye düşünüyordum,” dedi.

“Söyle bakalım ne istiyorsun?”

Dedim ki:

“Böyle sipsivri gidemezdim elbette. Takdir buyurursunuz ki ben eline aldığı işi başarmak zorunda olan bir adamım. Lalletayin hareket etmeme imkan yoktur. Mektubumda da arz ettiğim gibi fevkalade selahiyetler istiyorum.”

“Mesela... Ne gibi?”

“İstedğim selahiyetler şunlardır. Bu işin muvaffakiyeti de yüzde yüz bunlara bağlıdır.

1- Çakırcalının tenkilini bitirinceye kadar hiçbir kimsenin emir ve kumandasında olmamak,

2- Bir tek merci ile muhabere etmek, o da yalnız İzmir Valisi olmak şartıyla,

3- İzmir şimendiferlerinin, herhangi bir istasyonda, istediğimizde derhal emrimize verilmesi,

4- İzmir Vilayeti dahilinde Çakırcalının takibi için, başta askeri kuvvetler olmak üzere, ne kadar takip müfrezesi varsa hepsinin ilga edilmesi ve bu takip ve tenkil keyfiyetinin münhasıran benim müfrezeme verilmesi,

5- Yakınım ve akrabam olan Yüzbaşı Şükrü Bey isminde bir candarma yüzbaşısı benim için şayanı itimat olduğundan refaketime verilmesi için umum kumandanlıktan izin alınması..."

Ben bunları söylüyor, Habip Bey de not alıyordu. Bitirdikten sonra:

"Kalk haydi seninle Talat Paşaya gidelim," dedi.

Habip Beyle Talat Paşayı hususi dairesinde bulduk. Paşa bizi hususi dairesinde kabul etti.

Habip Bey beni takdim ettikten sonra:

"Paşam," dedi, "daha evvel de Rüştü Beyden size bahsetmiştim. Çakırcalının takibi için İzmir'e gidiyor ama hükümetten de geniş selahiyetler istiyor."

Paşa, Çakırcalı galesinin kendisini çok üzdüğünü söyledi. Bu eşkıyanın karşısında hükümet kuvvetlerinin aciz kalışının bir türlü havsalasına sığmadığını söyledi.

Sonra bana döndü:

"Rüştü Bey, sizden çok bahsedildi. Takipçiliğiyle şöhret yapmış bir zabıt olduğunuzu duydum. İstedığınız selahiyetleri söyler misiniz?" demesi üstüne, Habip Bey cebinden not defterini çıkardı, yukarda yazdığımız maddeleri okudu.

Paşa ayağa kalktı. Gözleri yaşarmıştı. Beni kucakladı. Alnımdan öptü:

"Fevkalade şeyler istiyorsun. Şimdiye kadar hiçbir zabıt ve kumandan böyle selahiyetler istemeye lüzum görmemişti. Siz bu çok makul ve yerinde isteklerinizle meselenin yarısını halletmiş sayılırsınız. Sizi şimdiden tebrik ederim," dedi.

Paşa coşmuştu. Boyuna anlatıyordu:

"Şu Çakırcalıya şaşıyorum," diyordu. "Bu adam nasıl bir adamdır?"

Sonra bizi yemeğe evine davet etti.

Yemekte hep Çakırcalı meselesini konuştu.

Paşa:

“Kara Sait Paşa gibi bir adam onunla başa çıkamadı. Bu nasıl iş? Kara Sait Paşayı hepimiz bilirsiniz...”

Evet hepimiz, herkes biliyordu. Çakırcalı belasının ortadan kaldırılması için Osmanlı hükümeti son çare olarak cesareti ile şöhret yapmış Kara Sait Paşayı Selanikten fırkasıyla beraber İzmirle Umum Takip Kumandanı olarak ve tam selahiyetle getirip, İzmir Candarma Alay Kumandanlığını da emrine verip, Çakırcalının takip ve tenkiline memur etmişti.

Kara Sait Paşa bir yıl müddetle Çakırcalıyı takip etmiş, fakat takipten hiçbir netice alamamış, derin bir izzetinesis yarısıyla bu işten vazgeçmişti.

Talat Paşa hep bunları, bunun gibi vakaları anlatıyor:

“İşiniz zor olacak Rüştü Bey,” diyordu. “Kara Sait Paşa gibi bir adam!” diyordu ikide birde.

Paşanın yanından çıktıktan sonra Habip bana döndü:

“Rüştü,” dedi, “ya başaramazsan? Sen de başaramazsan, Paşa çok üzülecek. Bak sana ne kadar itimat ediyordu.”

“Habip Bey,” dedim, “eğer başaramazsam, ben kararımı verdim. Askerlikten istifa edip, beş arkadaşımın Çakırcalının peşine düşeceğim. Yani onun gibi eşkıya olacağım. Ya Çakırcalı bizi öldürecek, ya biz Çakırcalıyı yakalayacağız. Çakırcalı takibinden eli boş dönmek, ölümden de kötü.”

Habip Beyin yüzü değişti:

“Kararın kati mi Rüştü? Bu kararın kati mi?” diye hayretle sordu.

“Kati Habip Bey,” dedim.

“İnşallah muvaffak olursun,” dedi. “Muvaffak olursun da bunlara hacet kalmaz.”

Sonra güldü:

“Zabitten de eşkıya...”

Ayrıldık. Ben yanıma Şükrü Beyi de alarak hemen o gün İzmirle hareket ettim. Düzceden hareket eden arkadaşlar beni Salihlide bekleyeceklerdi. Salihlide onlara kavuştum.

Salihliden arkadaşları alıp doğru İzmirle gittim. İzmir Valisi Nazım Paşanın huzuruna çıktım. Bu Nazım Paşa Abdülhamidin Zaptiye Nazırlığını yapan ünlü Nazım Paşaydı. Nazım

Paşa, Çakırcalının bir türlü ele geçirilememesinden dolayı, padişahın gazabına uğramış ve mevkii bir hayli sarsılmıştı: Bunu bana açık yürekle söyledi. Dert yandı.

“Zaptiye nazırlığımda karşımda, onun yüzünden başıma gelmedik kalmaz, Padişahın yanına çıkamaz olurum. Nazırlıktan oluşumun yüzde altmışı onun yüzündendir. Valilikte karşımda, başa çıkamam. Bu adam hükümetin değil, yalnız benim başıma bela. Allah sırf bu adamı bana bela olsun diye yaratmış. Ne yapacağımı, ne edeceğimi şaşırdım. Ele avuca sığmıyor. Kayıyor. Eğer bu adam şeytan değilse, şeytanın öz kardeşidir. Bu mutlaka böyle. Tasavvur edin Rüştü Bey, Mahmut Muhtar Paşa gibi umur görmüş bir kumandan onu Çöpderesi mevkiinde 500 kişilik bir kuvvetle sarıyor, bu şeytan herif 500 kişiyi yarıp çıkıyor. Hem de Mahmut Muhtar Paşa kuvvetlerini bir hayli hırpalıyor, birçok zayıt verdiriyor. Bu böyle bir şeytandır. Bütün ümidimiz, son ümidimiz sizsiniz. Anladınız değil mi? Kimin karşısındasınız, anladınız mı?”

“Anladım,” dedim, “Paşam. Çakırcalıyı herkes kadar ben de biliyorum. Daha da kim olduğunu öğreneceğim, Paşam. İlk işim Çakırcalıyı iyice öğrenmek olacak. Belki bir yıl burada kalacağım, ama Çakırcalıyı öğrendikten sonra işe başlayacağım. Bütün hatamız, Çakırcalıyı iyice öğrenmeden onu takibe kalkışımızdır. Onu iyi öğreneceğim. Ne yer, nasıl yatar, nasıl uyur, ne giyer, nasıl konuşur, nasıl duyar, elhasıl onun her şeyini inceden inceye öğreneceğim. Ben dönmeye değil, ölüm kalım davasına geldim. Koca bir millet, bir eşkıyanın karşısında aciz kalmasın diye geldim.”

Paşa memnun oldu:

“Rüştü Bey,” dedi, “öyleyse biraz vaktiniz olacak. Çakırcalı hakkında benden de bir şeyler öğrenebilirsiniz. Burada bende birkaç gün kalın da size Çakırcalının bazı taraflarını anlatayım. Onun hakkında çok şey biliyorum zannedersenem.”

“Baş üstüne Paşam, kalırım. Alakanıza çok teşekkür ederim. Nasıl emrederseniz.”

İzmirde, Paşanın yanında iki gün kaldım. Paşa bana Çakırcalının hakkında akla hayale gelmedik şeyler anlattı. Bilhassa onun Kara Sait Paşayla çarpışmalarını, her takipte de Kara Sait Paşayı ne hale getirdiğini hikaye etti.

Nazım Paşa, Çakırcalı üstüne birçok hikayeler anlattı. Çakırcalının bütün hilelerini, tabiyesini saydı döktü. Bakalım ben daha neler öğreneceğim Çakırcalı hakkında? Her insanın bir zayıf yönü, açık verdiği bir yan vardır. Ben bunca takibimde bunu öğrenmişimdir. İnsanoğlu yüzde yüz hiçbir şeyde tam değildir. Çakırcalı gibi safi irade olan bir adamın zayıf tarafı öyle kolay kolay öğrenilemez. Onu ta çocukluktan bu yana öğrenmeli. Yarattığı olayların içinde tetkik etmeli. Bütün mesele, bu Çakırcalı kimdir? Öğrenilecek tek şey bu.

İzmirden Ödemiş gelip karargahı kurdum. Bu üç ay içinde bir kerecik olsun Çakırcalıyı takibe yeltenmedim. Çakırcalı kızıyor, "İşte falan yerdeyim, takip kumandanıysa gelsin, vazifesidir gelsin," diye haberler yolluyor, ben kös dinliyorum. O burnumun dibindeki köylerde asıyor, kesiyor, yapmadığını bırakmıyor, ben oralı bile değilim. Yavaş yavaş bana ısınmaya başlayan halktan, daha çok eşraftan Çakırcalının hayatını öğreniyorum. Ama bütün inceliklerine kadar öğreniyorum. Sanki ben takip kumandanı değilim. Çakırcalının hayatını tetkike, öğrenmeye çıkmış bir meraklıyım. Çakırcalı hayranı bir meraklı. Halk, eşraf benim bu merakıma bir mana veremiyor. Onlarda da bu yüzden merak. Şükrü Beyle en küçük müsademelerini, en küçük merhametlerini, kızgınlıklarını, kurnazlığını, hastalıklarını, huyunu husunu not ediyor, notları da akşam olunca tasnif ediyorum. Bütün bu bilgiyi Çakırcalıya kızanlık edip, sonradan düze inmiş eski kızanlarından, köylülerinden, akrabalarından, onu okutan hocalardan, onunla dostluk kurmuş olan eşraftan, onu yıllar yılı takip etmiş zabitlerden, düşmanı olup da yüze inmiş öteki efelerden ediniyorum.

İşte Çakırcalının hayatını bu üç ay içinde böylece öğrenmiştik. Onun hayat macerası burada bitiyor. Biz şimdi Çakırcalıyla kendi maceramıza gelelim.

Bütün belli başlı yataklarını, tabiyesini öğrenmiştik. Biz bununla uğraşırken, o açıkça her istediğini yapmış, evinde bile kalmıştı. Bundan bizim haberimiz yok muydu? O yok sanıyordu. Benim bütün isteğim de onun öyle sanmasıydı.

Sonra benim, bilhassa kardeşim Osmanın, üzerinde durduğumuz en mühim nokta Çakırcalının kıyafetiydi. Nasıl giyinir-

di? Öteki efelerden bir farkı var mıydı? Öğrendiğimize göre Efenin giyinişi kızanlarından ayrıydı. Osman ne etti, ne eyledi bunu öğrendi. Öteki zeybekler gibi bacaklarına kısa zeybek donu giymiyor, uzun Rumelivari potur giyiyordu. Ceket, zeybeklerin giydiği nakışlı cepkenden değildi. Çok sade, siyah kadifeden bir ceket giyiyordu... Başındaki yağlığı da sadeydi Efenin. Hala şaşarım. Çakırcalı gibi sırf tabiye, sırf zeka olan bir efe, böyle bir tongaya nasıl basar, kıyafetini arkadaşlarının kıyafetinden nasıl ayırırdı? O, bütün gözlerin kendi üstünde olduğunu bilmiyor muydu? Dedim ya, buna hala şaşarım.

Çakırcalı üstüne tetkikatımı bitirdikten sonra, onun tenkil edilmesinin zor olacağını anladım. Ve anlamıştım ki, Çakırcalı eşkıyalığı hiçbir zaman istememişti. Eğer o affı kabul ederse, bu halini saraya kadar, Talat Paşaya kadar duyurabilecektim. Gidip Talat Paşaya onun bu işi hiçbir zaman istememiş olduğunu elimdeki vesikalarla ispat edecektim. Talat Paşa bunu anlayacak bir adamdı. Halk adamı tarafı vardı Paşanın.

Onun için bütün bu tekliflerimi, düşüncemi Efeye anlatabilmek için karısı Iraz Hatunu çağırdım.

"Hatun," dedim, "Efene selam söyle. Ben ona düşman değilim. O yiğit bir adam. O hiçbir zaman eşkıyalığı istemedi. Yüze inmeye söz versin, ben İstanbula gidip onu olduğu gibi devlet adamlarına anlatacağım. Yoksa onu ölü diri yakalayacağım. Ben öteki müfrezeler gibi dönmeye gelmedim. Ben ve arkadaşlarım ölmeye geldik."

Sonra aylardan beri Efenin hayatı üstünde, tabiyeleri üstünde nasıl çalıştığımı anlattım. Onu yakından tanıdığım için, kıyamayacağımı söyledim. Kimler olduğumuzu da teker teker söyledim.

"Var git Efene söyle, kabul etsin affı. Ona söz veriyorum. Bundan sonra kendisine eskisi gibi bir kötülük gelirse, onunla beraber, onun kızanı olarak, bir daha inmemek üzere ben de dağa çıkacağım. Söz veriyorum. Var git Efene söyle."

Iraz Hatun düşündü kaldı. Bir zaman oturduğu yerden kılmıdamadı.

"Ne düşünüyorsun Iraz Hatun?" diye sordum.

Gözleri yaş içinde kalmıştı. Cevap verdi:

"Şimdiye kadar kaç müfreze gelmişse buraya, senin gibi bana hürmet etmek değil, hepsi bana işkence yaptı, az çok. Sizden korkuyorum. Durumu olduğu gibi Efeye anlatırım. Talat Paşaya gidecek derim."

"Sağ ol Iraz Hatun," dedim. "İnşallah yüze iner."

Iraz Hatun, Hüseyin adlı adamı ile, bütün bu söylediklerimi Efeye duyurmuş:

"Söyle," demiş, "Efeme. Bu gelen müfreze ötekilerin hiçbirine benzemiyor. Bana hiç hakaret, işkence yapmadılar. Çok büyük bir hürmette bulundular. Yüze insin. Çok da kötü kötü düşler görüyorum."

Bu haberi alan Efe düşünüyor. Ne yapmalı? Yüze inmeli mi? Herhalde gene bundan evvelki vakayı hatırlamış olacak ki kızanlarına dönüp:

"Ben de bir rüya gördüm," diyor. "Kendimi bir çöl ortasında kaybetmişim. Dört bir yanımda kum yığınlarıyla dolu. Yani çöl Yemende. Çölde nereye gittiğimi bile bilmeden yürüyorum. Çöl Yemendeki asker gibi. Yorulmuşum, susamışım. Bir bakıyorum, dört bir yanımda kuyular. Oh, diyorum su! Koşuyorum kuyulara, hepsi bomboş. Bu boş kuyuların hepsini öğrenmek istiyorum. Sayıyorum. Kırk dört. Kırk beşinci kuyuya düşüp boğuluyorum. Sıkıntı çekeceğe benzeriz. İnelim mi Hacı?"

Hacı kızıyor:

"Gayri işimiz gücümüz düşlere mi kaldı Efe? Hele bir yol paslanan martinlerimiz konuşsun. Kırk beşinci kuyuda kim boğulur görürüz. Ne dersin Efe?"

Efe gururuna yediremiyor:

"Öyle Hacı," diyor.

Hacı, Irazın elçisine dönüyor:

"Selam söyle Iraz Hatuna, Efe, ben yapacağımı bilirim, diyor, de. Karışmasın bu işlere."

Hüseyin gelir bütün olanı biteni, Çakırcalının düşünü, bir bir Iraza anlatır.

Demek Çakırcalı affa yanaşmıyordu. Ben de öyle sanıyordum zaten. Belki de hakkı vardı. Ne kadar düze inmişse bu adam, hükümet adamlarından o kadar fenalık görmüştü.

Artık Çakırcalı ile karşılaşmaya bakmalıydı. Çakırcalının

hayatını öğrendikten sonra, içimden bir ses, "Bırak Çakırcalıyı git," diyordu. "Kıyılmaz bu adama." Sonra verdiğim söz aklıma geliyordu. Üstelik de ben dönsem arkadaşlarım dönmezdi. Bir de bu vardı ki Çakırcalı, dağa kaçmış, sıkıştırılan bir yaralı kaplandı. Önüne geleni öldürüyordu. Yaşamak, bir gün, bir saniye daha fazla yaşamak için bu adamın yapamayacağı şey yoktu. İnsan havsalasına sığmaz şeyler yapıyordu. İnsan havsalasına sığmayacak daha nice işler yapacaktı. Çakırcalının bu hali beni korkutmuyor da değildi. Ama ben de gençtim. Ben de yaşamak istiyordum. Yaşamak için ben de çok şey yapabilirdim...

Bunları uzun uzun düşünmeye zaman kalmadı. Bir haber geldi:

"Bundan birkaç saat önce Çakırcalı Arpaz bucağını bastı. Osman Beyle muhafızı Hacı İsmaili aldı, dağa kaldırdı. Yolda da, köyün üst başında Hacı İsmaili öldürdü."

1911 yılı, Kasım ayınının 13'üydü. Gece 21 sularında hareket ederek, sabaha karşı Nazilliye geldik. O zaman Nazilli Kaymakamı, sonradan İstanbula Vali olan Haydar Beydi. Bu Haydar Bey, gazetelere "Çakırcalıyı Nasıl Yakaladım" diye makaleler de yazmıştır.

Haydar Beyle görüşüp kendisine aşağıdaki talimatı verdim:

1- Ben bu kazanın hududundan çıkıncaya kadar vilayete, herhangi bir yere bir tek kelime yazmayacaksınız.

2- Ancak benden alacağınız imzama muhtevi bir yazı olursa yazabilirsiniz.

3- Çakırcalı hakkında belki makamınıza müracaatlar olacaktır; şöyle ki Çakırcalı hakkında türlü ihbarlar vuku bulabilir. Hatta, kasabada tanıdığınız bazı maruf kimseler, bu ihbarlara sizi inandırmak isterler. Bu gibi kimseler bize lazım olacaktır. Bu durum karşısında her kim olursa olsun, tevkif edip bize göndereceksiniz.

4- Tarafımızdan size gönderilecek adamları da tevkif edip ihtilattan men edeceksiniz.

Bu talimattan sonra, doğru Osman Beyin nahiyesi Arpaza gittim. Orada tahkikata başladım. Başladım da değil. Gitmek

gerekti Arpaza, gittim. Arpazda, hiç oralı olmadan gezdim durdum.

Bu arada öldürülen Hacı İsmailin yeğenleri Mecitle Yakup geldiler. Bunlara güvenilirli. Gençtiler. Cesurdular. Bizim istihbaratın en gözde kişileriydiler.

Yakup:

“Amcamı Karıncalıdağ yolundaki bir dereye öldürmüşler. Ama Çakırcalı öyle yapar. Bir yerden yön gösterir, başka bir yere gider. Karıncalıdağı göstermiş, Madran dağına gitmiştir.”

“Peki öyle ise, siz gidin,” dedim. “Müfreze kılığına girin.”

Yüzbaşı Şükrü Bey, Hacıduk Kamil, kardeşim Osmanla bir odaya kapanıp düşündük. Bir karara vardık.

Çakırcalı Madrana mı gitmişti, biz Karıncalıdağa gidecektik. Çünkü Çakırcalının burada casusları kum gibi kaynıyordu. Ona derhal bizim Karıncalıdağa gittiğimizi bildireceklerdi. O da Madranda yan gelip yatacaktı. Biz atların yönünü Karıncalıdağa çevirdikten sonra, birden Karıncalıdağa varmadan, doludizgin Madrana döndük. Casuslar, dönüşümüzü ona çabucak, ikinci sefer ulaştıramazlardı. Öyle sanıyorduk. Öyle de oldu.

Yakup:

“Madranda Ahmet Ağa vardır. Büyük yatağıdır Efenin... Ahmet Ağa bilir. Bilir ama, öldürseniz yerini söylemez. O sebepten Madranda oldukları muhakkak gibidir.”

Karıncalıdağın etekleri çadırlarla dolu. Biz atları Madrana sürüyoruz.

Birden Osman atının başını çekti:

“Rüştü,” dedi, “şu yukarıki çadırlarda bir telaş var. Bir şeyler olacak orada. Ne dersin?”

“Yanına beş kişi al, doludizgin o çadırlara sür.”

Osman gitti. Biz de arkasından vardık. Bozulmuş üç çadır. Yükler, yataklar üst üste. Ama herkeste, hele çocuklarda bir telaş, bir telaş var, gözle görülür. Çocukların göğüsleri inip inip kalkıyor. Merakla bir bize, bir üst üste yığılmış yüklere, yataklara bakıyorlar.

“Ortada hiçbir şey yok. Bu telaş ne?”

Osman:

“Ne olursa olsun, ben bu evleri arayacağım.”

Attan indi, başladı aramaya.

Bir yatak yığınının altından silahlı bir adam çıktı.

Bana geldi, Abazaca:

"Bu adamda çok iş var," dedi. "Görüyorsun nereden çıktı. Evleri de bunun için yıkmışlardır."

Maiyetime bu takipte Abazaca konuşmalarını emretmişim.

"Doğrusun Osman," dedim. "Bir yoklayalım şunu."

Adamı çağırdım. Genç, uzun boylu, kara kuru bir adamdı. İyi bir insan hali vardı onda.

"Bana bak oğlum," dedim, "sen kimlerdensin? Gözüm ısıyor seni. Ya da birisine benzetiyorum."

"Bana," dedi, "Sultan Fatmanın oğlu Hüseyin derler."

"Ben seni bundan önce görmedim mi? Bir yerlerden gözüm ısıyor. Birine benzetiyorum. Baban kimdi?"

"İbrahim. Candarmaydı eskiden."

"Ooo, bizim İbrahim mi? Baban iyi adamdı. Benim dostumdu. Severdim onu. Eee söyle bakalım Hüseyin, Çakırcalı nerede?"

"Bilmem ki..."

"Bak," dedim, "sana babanın hatırı için bir fiske bile vurmuyacağım. Çakırcalı Karıncalıdağda mı, Madranda mı?"

"Ha Çakırcalı mı? O Madran dağına gitti."

"Peki Hüseyin," dedim, "baban mert adamdı, ben de sana inanıyorum. Madranı arayacağız. Düş öne."

Madran dağı, üç koldan sardık. Doruğa kadar taradık, kimse yok.

Ben de zaten Hüseyinin sözüne inanmamıştım. Gene de Madran dağı gezmeli, Çakırcalıyı şaşırtmalıydım. Hem de onun Karıncalıdağda olduğunu yüzde yüz bilmeliydim.

Çakırcalı beni pusuya düşüremezdi. Onun bütün pusu usullerini, yerlerini biliyordum. Pusu yerlerine gelince dağılıyor, sonra düz bir yerde toplanıyordum.

Dağı tam altı saat taradıktan sonra, Hüseyinin yüzüne baktım.

"Dorukta olacaktı. Ben ne bileyim ben," dedi. "Ama ona Çakırcalı demişler, Madranı gösterir de, Madrana gelir de Karıncalıya uçuverir. Ona Çakırcalı demişler."

"Bak," dedim, "Hüseyin sen mert bir dostumun oğlusun. Onun yerini bilse bilse Yörük ağası Ahmet Ağa bilir, öyle mi? Karıncalıdağda o da, öyle mi?"

"Karıncalıdağda."

"Sen onu iyi tanırsın değil mi? O bana geçen gün babandan söz açtı. Babanın iyi dostuymuş. Seni de severmiş. Öyle mi?"

"Öyle ya. Beni de çok sever."

Tamam maksat hasıl olmuştu.

Ahmet Ağayı bulmalıydı. Atlara bindik. Hüseyin kılavuzumuz.

Biliyorduk ki, Çakırcalının adamları dayakla, işkenceyle Çakırcalının yerini söylemezler. Başka yönden hareket etmeliydi.

"Şükrü Bey," dedim Abazaca, "bu çocuk elimizde büyük kozdur. Ahmet Ağanın dilini açacak altın anahtardır."

Şükrü Bey:

"Tamam," dedi.

Sürdük, Ahmet Ağanın kılığını kıyafetini, boyunu bosunu iyice öğrenmiştik. Obasına vardık. Evine indik. Evde değilmiş. Çağırttık. Hüseyini iki nöbetçiyle yolda bırakmıştık.

Ağa geldi. Güleç yüzlü bir adamdı. Ufak tefekti.

"Buyurun, buyurun efendim. Hoş gelip safalar getirmişsiniz. Bu yanlarda olduğunuzu biliyorduk. Uğrayacağınız, yüreğime tıp etmişti. Ya efendim. Beyefendiler, neredeyse gelirler diyordum. Çünkü, bu yana uğrayan müfreze fakirhaneye uğramadan geçmez. Hoş geldiniz."

"Sağ ol Ağa ama, senden bir ricamız var."

"Ne ola ki?" diye hayretle sordu.

Her gelen müfreze ne sorardı Ahmet Ağadan? Kim bilir bu halim selim Ahmet Ağa Çakırcalı yüzünden ne dayaklar yemişti.

"Ne ola ki?" diye tekrar sorunca:

"Çakırcalının bize bulunduğu yeri söyleyeceksin. Bizi ora-ya gönderip, onunla bir müsademeyi bize temin edeceksin."

"Bilmem ki yerini efendim. Ne bilirim onun yerini. Onun yerini şeytan bile bilmez. Ben ne bilirim?"

"Bana bak Ahmet Ağa," dedim, "ben buraya boşu boşuna

gelmedim. Eli boş gelmedim. Her şeyi öğrendim de öyle geldim. Elimden kurtuluş yok Ağa. Sana dayak atmayacağım. Sana hiçbir işkence yapmayacağım. Söyle Çakırcalı nerede? Biz Çakırcalıya ne yapacağız? Onunla müsademeye tutuşacağız. O bizim gibi yüzlerce müfreze görmüş adam. Bir de biz boyumuzun ölçüsünü alalım."

"Ondan haberim yok, Bey."

"Ağa, sana hiçbir şey yapmayacağım. Ondan haberin olduğunu, onun yerini bildiğini ispat edersem, ne dersin? Sana evinin altın anahtarını gösterirsem ne dersin?"

"Hiçbir şey demem."

"O zaman Ağa, işte o zaman, seni dövmem. Ağa, sana bir fiske bile vurmam. Kılına bile kimse dokunmaz. Anladın mı Ağa. Ama seni şuracıkta kurşunlarım. Evinin altın anahtarını görünce de inkara sapsarsan, işte o zaman Ağa..."

Gene Abazaca emir verdim, dedim ki:

"Gidin Sultan Fatmanın oğlunu getirin. İçeriye öyle bir usturuplu sokun ki, Ahmet Ağayla göz göze gelmesinler. Geldiler mi hal kötü. İşler bozuldu demektir."

Gittiler. Hüseyini aldılar getirdiler. En uzun boylulardan biri Hüseyinle Ağanın arasını kapatıyor, onları göz göze getiriyordu. "Bu çocuğu tanıdın mı Ağa?"

Ağa:

"Hele bir bakayım," dedi.

Ben:

"Bizim İbrahimin oğlu canım. Tanımadın mı?"

Ağa:

"Tanıdım Bey, tanıdım. Sizin İbrahimin oğlu, bizim Sultan Fatmanın oğlu, Hüseyin..."

İşaret ettim, Abazaca, "Hemen çıkarın," dedim.

Çıkardılar.

Ağa başını sallıyor, kendi kendine mırıldanıyordu: "Demek Sultan Fatmanın oğlu ha! İnsanoğlu çiğ süt emmiş. Güven olmaz. Çiğ süt emmiş."

Yüzü sapsarı kesilmiş, elleri titriyordu.

"Bir kahve, bir sigara... Azıcık kendime geleyim de..."

Derhal bir kahve yapılmasını söyledim. Yapıldı. Ahmet

Ağa kahveyi, çubuğunu içti. Yüzüne kan geldi azıcık. Boyuna, "İnsanoğlu," diyordu. "Vay insanoğlu. Çiğ süt emmiş. Sultan Fatmanın oğlu ha! Belli olmaz."

Sonra başını kaldırdı. Gözleri yaş içindeydi. Mütevekkil:

"Bana Hasanı, Süleymanı, bir de Murat Ağayı yollasınlar. Çabuk gelsinler."

Biraz sonra çağrılanlar geldiler.

Ahmet Ağa yeni gelenlerden, yaşlı adam Murat Ağaya sor-
du:

"Şu seninle gelen, sağ yanındaki çocuk kimdir Murat Ağa?
Beylere söyle!"

"Ahmet Ağanın oğlu Hasan."

"Ya öteki?"

Murat Ağa bize döndü. Şaşkındı.

"Bu da Ahmet Ağanın kardaşının oğlu, Süleyman."

Ahmet Ağa Murata:

"Murat Ağa, senin işin bitti. Çocukları göstereceksin beyle-
re. Haydi git."

Murat Ağa çıktı.

Bu şekilde Ahmet Ağa bize karşı samimiyetini ispata çalışı-
yordu. Sonra oğlu Hasana döndü:

"Ülen, ben Çakırcalı hakkında, ne biliyorsam hepsini efen-
dilere söyledim. Siz de bir şey saklamayın. Efendiler her şeyi
bizden iyi öğrenmişler. Söylen bugün nereye gittiniz?"

Çocuk sustu. Bir iki tereddüt geçirdi.

Ahmet Ağa, sert:

"Söyle," diye bağırdı.

"Çakırcalı Efeye gittik baba."

"Efe size ne sordu?"

"Parayı sordu."

"Hangi parayı?"

"Dağa kaldırdığı Osman Beyin fidye parasını. Parayı an-
cak Osman Beyin oğlu getirebilecekmiş. Ben de Osman Beyin
oğlu ile görüştüm. Osman Beyin oğlunun paranın hazır oldu-
ğunu, yarısını da yarın hazır edeceğini söylediğini, Efeye
söyledim."

"Başka ne sordu?"

“Bir şey sormadı başka. Ama öteki zeybekler benden müfrezenin yerini sordular. Ben cevap vermeye kalmadan, Efe cevap verdi: Müfrezeye nerede olacak? dedi gülererek. Nerde karnı doyuyor, nerde kuzu dolmasını yiyorsa oradadır. Bu dağlara çıkıp da nazik bedenlerini mi incitecekler? Onlar nerede şose varsa oradadırlar. Bu kuş uçmaz dağlarda ne işleri var? dedi. Ben ayrıldım.”

Fırsat bu fırsattı. Müfrezenin derhal hazır olmasını emrettim. Ahmet Ağa buna müdahale etti:

“Bu gece, bu karanlıkta gidilmez. Yol çok sarp, çok uzak. Atla gitmenin de imkanı yok. Sonra gece Çakırcalı sizi pusuya düşürür.”

“Biz bu akşam gitmeliyiz. Yalnız bana güvenebileceğin bir kılavuz ver ki, Çakırcalıyla müsademe imkanını bulalım.”

“Haydi Hasan, sen git,” dedi.

Bu bana meydan okumaktı. Her halinden bizim Çakırcalının olduğu yere varamayacağımız okunuyordu.

Sonra Süleymana döndü:

“Sen de git!”

Sonra bana döndü:

“İşte kılavuzlarınız. Bunlar Çakırcalıyı tam ortanıza vermezlerse, ikisini de orada kurşuna dizersiniz.”

“Ahmet Ağa,” dedim, “senden bir ricamız daha var. Kese yolları delikanlılara söyle de bizi oradan götürsünler.”

“Olur,” dedi. Tarif etmeye başladı.

Sonra:

“Ağa,” dedim. “Çakırcalı şu anda bizim ona doğru gittiğimizi haber alabilir mi?”

“Belki,” dedi.

“Alamaz Ağa,” dedim. “Sen olmazsan, sen haber vermezsen alamaz. Anladın mı Ağa? Senden bilirim.”

Yola düştük, gecenin karanlığında. Vakit akşamı azıcık geçiyordu. Hafiften bir yağmur çiseliyordu. Yürüdük. Kayalığı, sarptı.

Tam altı saat yağmur yedik. Ama bizim hepimiz dağ adamlarıydık. Ovada söner de, dağa gelince parlarız. O dümdüz ovalar gözümüzü korkutur. Ama dağa gelince açılırız. Kafkas çocuğuyuz. Hepimizin çocukluğu dağda geçmiştir.

Tepeye geldiğimizde saat gecenin üçüydü. Daha da yağmur yağıyordu. Tepenin altında durduk, müfrezeyi üçe ayırdım. Birisine Şükrü Bey, birisine ben, birisine de kardeşim Osman kumanda edecekti. Kuzeye doğru Şükrü Bey, kuzeybatıyı ben, güney kısmını da Osman Bey tutacaktı. Böylece usul usul ilerliyorduk. İlerledik ve Çakırcalının bulunduğu söylediği tepeyi, yani kayalık tepeyi sardık. Ses çıkarmıyoruz. Daha saat gecenin üç buçuğu. Eğer Çakırcalı sarıldığını anlarsa, gecenin karanlığından faydalanarak kaçır gider. Sabah olunca işi tamam Çakırcalının. Şöyle ki, onun bulunduğunu söyledikleri yere hakim tepeleri tutmuşuz. Çakırcalının bulunduğu yer tabak gibi önümüzde. Bu tepeleri tutabilmemize sebep, Çakırcalının buralara nöbetçi koymayıştır.

Buralarda Çakırcalının nöbetçi sığınağı var. Bu nöbetçi sığınaqları müfrezeler için değil tabii. Eskiden düşman olduğu öteki eşkiyalar için. Çakırcalı bilirdi ki hiçbir müfreze bu dağların doruğuna kadar, buraya kadar çıkamaz. Gerçekten de çıkmamıştı. Çakırcalı, Çakırcalı oldu olalı çıkmamıştı.

Bu sefer, kendi bulunduğu yere hakim tepelere nöbetçi dikmemesi, artık kendisinden başka dağlarda eşkiya kalmadığından dolayıldı.

Bekliyoruz. İlk ışıkları bekliyoruz. Bu arada Çakırcalının bulunduğunu söyledikleri yerde, bir sigara ateşi yandı söndü. Vakit bir türlü geçmiyor, doğu yandan ışıklar bir türlü gözüküyor. Yağmur yağıyor. Soluk bile almıyoruz. Bir ses, bir soluk duysalar, sarıldıklarını anlasalar, yarar kaçarlar.

Eğer müsademeyi kabul ederlerse, bize hakim bir yerden ederler. Çünkü buralarını onlar avuçlarının içi gibi bilirler. Bir haberlenmeseler, bir gün ucunu gösteriverirse, hepsini birden, bir anda vurmak işten bile değil.

Buldukları yerin adı, "Kız Kayası." Kız Kayası Karıncalıdağın ortasında göklere doğru bir minare gibi yükselmiş. Minarenin altında mağaramsı delikler. Ve Çakırcalı o deliklerde. Sonradan gördüm, Çakırcalı "Kız Kayası"nın altını adamakıllı tahkim etmiş.

Ama ne olursa olsun, biz bulunduğumuz mevkiden Çakır-

calıyı ilk ateşte vurabiliriz. İçimizden her bir arkadaş gözünün gördüğünü sapıtmayacak kadar nişancı.

Korktuğumuz başımıza geldi.

Daha sabaha epey vardı. Çıt yok. Birden bir öksürük. Eyvah yandık. Kim öksürdü? Allah belasını versin. Çok yakınız. Çete öksürükten, kıpırtıdan sarıldığını anladı. Kaçmaya koyuldu. Ayak seslerini duyuyoruz. Gidiyorlar. Karanlık. Kurşun atamazsın ki... Atsan bile havaya. Ne olacak böyle? Efe kaçıyor.

Abaza ve Çerkeslerin çok gür, korkunç bir haykırışları vardır. Efeyi tahrik etmek, kaçırmak için, başladık haykırışmaya. Bu Kafkasların harp çığığdır.

"Seni burada, uyurken çembere alan, saran müfrezenin elinden kurtulamazsın. Erkeksen kaçma. Karşı karşıya gelelim!"

Çakırcalı bu. Aldırır mı böyle laflara. Çakırcalı sıyrılmaya çalışıyor. Biz ardındayız. Çakırcalı, bizim onu bırakmayacağımızı anlamış olacak. Müsademe edecek, iyi bir mevki elde etmeli gün ışıyınca kadar. O gidiyor, biz ardında.

Benim derdim, Efeyle arayı açmamak, müsademeyi kabul edeceği hakim mevkie yetişmeden, onu müsademeye mecbur etmekti.

Takriben iki saatlik bir takipten sonra çete, müdafaa mevkiinin eteğine gelerek, geride oyalayıcı iki kişi bırakıp kendisi öteki arkadaşlarıyla, sarp, hakim kayalıkları tuttu. Oyalayıcı arkadaşlarını yanına çekebilmek için, müfrezeyi çok şiddetli bir ateş altına aldı.

Müsademeyi kabul etsin de, artık ne olursa olsun. İsterse hepimiz vurulalım. Yeter ki eli boş geri dönmeyelim.

Bu birdenbire başlayan ateş altında on iki yaralı, bir şehit verdik. Bir anda hepimiz gideceğiz böyle devam ederse. Kurdun pençesine düştük. Bir yer bulmalı. Efenin bulunduğu mevkie hakim üç mevki tespit ettik. Hücumla geçip, işgal ettik onları. Bu duruma göre, çetenin kuzeybatısına Yüzbaşı Şükrü Bey, kuzeydoğu kısmına Hacıduk Kamil, güneydoğusuna da Osmanla ben düşüyorduk. Güney kısmı tamamen açık ve yalçın bir uçurumdu. Çarpışma devam ediyordu. Vakit daha erkendi. Ama ben düşünüyordum. Bundan kurtulursa Çakırcalı, hepi-

mizi bir pusuya düşürür mutlak öldürürdü. Çünkü dağlar onundu. Bu dağların tek hakimi oydu. Bütün köyler onun emrindeydi. Sonra da kan gövdeyi götürecekti. Bundan sonra Çakırcalı, ne kadar yatağı, ne kadar güvendiği adam varsa hepsini öldürecekti. Buradan kurtulamamalıydı. Ya hepimiz ölmeliydik, ya o kurtulamamalıydı.

O halde muhakkak bir şeyler yapmak gerekiyordu. Aşağı yukarı müsademe üç saattir devam ediyordu. Çakırcalı on beş yıldır eşkıyalık yaptığı bu dağlarda, bütün ihtimalleri düşünerek, sıkıştığı zamanlar kullanmak için birçok yerlerde istihkam yaptırmıştı. Bugün de bu eskiden hazırlattığı istihkamlardan birinde müsademeyi kabul etmişti. Bu yüzden, üç koldan muhasaraya alarak, devamlı ateşimiz Çakırcalıya hiçbir tesir etmiyordu. Buna karşılık, Çakırcalının ateşi tek yönlü olmasına rağmen bizim için daha etkili oluyor, bize göz açtırmıyordu. Vakit de boyuna akıp gidiyordu.

Bir aralık kardeşim Osman yanıma geldi:

“Rüştü,” dedi, “senin Çakırcalı bizim sandığımızdan daha çüretli, daha kuvvetli, daha çetin bir adam. Bir şeyler yapmazsak, hepimizi benzetecek. Bir şeyler düşünmeliyiz. Ben bir şeyler düşündüm. Bir plan yaptım. Bunu tatbik etmem için müsaade edeceksin. Yardım edeceksin. Müsaade etmelisin, çünkü öyle de olsa ölüm, böyle de olsa ölüm. Ne dersin?”

“Anlat bakalım Osman,” dedim.

Osman anlatmaya başladı:

“Çetenin hiç ihtimal vermediği bir yerde, şu bizim bulunduğumuz yerin cenubuna düşen yerde, bir su yarıntısı vardır. Oraya bir kimsenin çıkabileceği kimsenin aklından geçmez. Bu yarıktan, Efenin bulunduğu sırtın altına kadar çıkılabilir. Bunu iyice gördüm, tetkik ettim. Ben bu tarif edeceğim yerden yukarıya çıkacağım. Efe görürse, bu yüzde yüz ölüm demektir. Eğer görmezse yüzde yüz onun ölümü demektir. Orayla Çakırcalı arası üç yüz, çok çok dört yüz metredir. Bu kadar uzaklıktan Çakırcalının ta kalbine isabet ettirmek işten bile değil. Biliyoruz ki, Çakırcalının kılığı öbürlerinininkine benzemez. Oradan onu nişan alır, sıkarım. Buna müsaade et.”

Başka çare yoktu. Müsaade etmeliydim. Osman bu işin

hakkından gelebilirdi. Osman oldum olası dağlardaydı. Onun kadar dağ bilen bir insan belki de hiç gelmemiştir. Osman ufak tefek, çakı gibiydi. Ele avuca sığmazdı. Bıçağı ağzından vurur derler ya, onlardandı.

Ama Osmanı biz de desteklemeliyiz. Bunun için öteki grupların kumandanları olan Hacıduk Kamille Şükrü Beye birer tezkere yazdım. Şöyle dedim:

“Karanlık bastırmadan, muhakkak bir netice almak mecburiyetindeyiz. Bunun için de Osmanı feda etmek zorunda kaldım. Osman su yarığında çıkarak, Efenin bulunduğu sırta varacak. Uzak yakın, nasıl fırsat bulursa Efeyi tespit edip vuracak. Bu hareketi temin maksadıyla burada ateşi kestik. Siz emri alır almaz, ateş kudretinizi iki misline çıkarıp sürekli ateş edeceksiniz. Bu da yetmez, çetenin gözünü bütün üstünüze çekmek için beş kişilik bir hücum fedai kolu çıkarıp, Çakırcalının üstüne yollayacaksınız. Bunlar Çakırcalıya yaklaşma hareketleri gösterecekler.”

Yukardaki talimat gittikten az sonra, iki grubun ateşi iki misline çıkarıldı. Müsademeye büyük bir hız verilmişti. Bu arada da seçilen hücum fedailerini harekete başlatmışlardı.

Bunun üstüne Çakırcalı bizi tamamen bırakmış, öbür tarafta yüklenmişti. Biz serbest kalmıştık. Bilhassa Osmanın faaliyet sahası serbest kalmıştı. Çakırcalı tereddütlüydü. Bu tereddüdü kurşun sıkışından belliydi. Müsademede karşı tarafın haleti ruhiyesi kurşun atışından belli olur. Usta müsademeciler bunu bilirler, bundan da çok istifade ederler. Çakırcalı bu kadar cüretkarane ilerleyen bu takipçilerin hareketine bir mana veremiyordu. Belliydi.

Bir ara fedailerden Koca Mehmet vuruluyor. Yanındaki arkadaşları Cafer Şamil, Efeye bağırıyor:

“Erkeksen dışarı çık Efe! Dışarı çık da göstereyim sana.”

Efe gerçekten erkek, yiğit bir adam.

Cafer Şamile şöyle bir cevap veriyor:

“Bana bak delikanlı, sen çok cesur, çok yiğit bir çocuğa benziyorsun. Bu kadar cesur olmasan buraya kadar benim tüfegimin altına kadar gelmezdin. Bir de yanındaki arkadaşın vurulunca, hemen kaçırdın. Sana yiğitliğine hayatını bağışlıyo-

rum. Al! Hemen dön. Ömrünün sonuna kadar, bu sana yadigarım olsun.”

Çakırcalı “Al!” dediği anda patlayan kurşun Cafer Şamilin kalpağını başından alıp götürüyor. Cafer kalpağını alıp geri dönüyor. İşte Efe böyle bir Efeydi.

Cafer Şamil Çakırcalı hareketına iştirak edip de hayatta bulunan tek kişidir. Harekate iştirak edenlerin en genciydi. Şimdi Düzcenin Hacıhıaç köyünde oturur. Çakırcalının deldiği kalpağı hala yanındadır.

Osman, Efenin müstahkem mevkiine doğru tırmanıyordu. Oradan nasıl çıkılır? Şaşım. Minare gibi dik ve düz bir yarık. Su yarığı. El nasıl tutar, ayak nasıl tutar?

Bir baktım Osman yarığı aştı. Yüreğim daralmış bekliyorum. Yarım saat bekledim Osman yok, bir saat bekledim, yok. Yok oğlu yok. Eyvah, dedim, Osman gitti.

Ben de başladım müsademeye. Nasıl ateş ediyoruz, ben böylesini görmedim. İçim diyor ki, biraz daha bekleyelim. Sonra hep birden hücum edelim. Ölen ölür, kalan kalır. Belki Çakırcalıya bir şey yaparız.

Bir ara Şükrü Bey yanıma geldi:

“Rüştü,” dedi, “Osmana yazık ettin.”

“Ne yapalım, o istedi,” dedim. “Şimdi hücumla geçeceğiz... Hepimizin ölmeyeceği ne malum.”

Şükrü Bey gitti.

Şükrü Bey gider gitmez, su yarığına baktım. Osman orada asılmış kalmış.

Bu sefer, Şükrü Beye bir adam yolladım. Ateş, dedim, toptan ateş. İcap ederse hücum.

Onlar ateş ettiler. Ben de dayanamadım ateşi iki misline çıkardım.

Bir baktım Osman sürünerek bana doğru geliyor. Geldi, kucakladım. Elleri, avuçları, dizleri parça parça olmuş, kan içinde kalmıştı.

“Çakırcalıya benzettiğim birini nişan aldım. Üç el ateş ettim. Ayaktaydı. Kıyafeti zeybek kıyafeti değildi. Hem ateş ediyor, hem de emir veriyordu. Attığım üç kurşundan biri mutlak öldürücüydü. Düştü.”

Durumu derhal Yüzbaşı Şükrü Beye ve Hacıduk Kamile bildirdim. Çakırcalının vurulduğunu, çetenin maneviyatının tamamen bozulduğunu müfrezedeki bütün arkadaşlara söyleyin, dedim.

Çakırcalının yüzde yüz vurulduğuna niçin hemen inanıvermişim. Osman vurup vurmadiğı tereddüdü içinde olduğu halde, ben hemen niçin inanıvermişim?

Kurşunları telaşlıydı. Bir an, ateşleri birden şiddetlenmiş, sonra birden kesilmişti. Sonra tek tük atlıyordu bazan de. Çetenin kararının tamamen bozulduğu belliydi.

Sonra, bir an da oradan bağırtılar gelmiş. Şiddetli. Birden sönüvermişti.

Ateş devam ediyor. Bir ara beş on dakika öyle bir ateş açıyorlar ki dayanılmaz. Fakat devam etmiyor. Bir an öylesine ateş açıyorlar ki tek tük, ölgün, hedefi belli değil, karşındakinin Çakırcalı çetesi olduğuna inanmazsın. Müsademede insan sınıri kurşun atışına bağlıdır. Kararlı, kendine güvenmiş bir müfrezenin ateşi saat gibidir. Tıkır tıkır işler.

Çakırcalı çetesinin saati bir duruyor, bir işliyor. Bozuk.

Buna rağmen bu bozuk saat, durup işleye gecenin saat birine kadar devam etti. Yani müsademe gecenin birine kadar sürdü. Biz bu müsademede üç ölü, beş yaralı verdik.

Vurulanlar hücum fedaileri olan beş kişiden üçüdür:

1— Düzcenin Nüfrem köyünden Koca Mehmet.

2— Düzcenin Mehdibey köyünden Osman Çavuş.

3— Hendek kazasının Karaçökek köyünden Mehmet Çavuş.

Saat birde müsademe kesildi. Çete kayboldu. Müthiş bir yağmur yağıyordu. Soğuktı. Biz sabahı olduğumuz yerde, siperlerimizde bekledik. Sabah erkenden, onların buldukları yere doğru bir yaylın ateşi açtık ve dört koldan ilerledik. Buldukları müstahkem mevkiye geldik. Burada iki ceset yatıyordu. Birisi Arpaz nahiyesinden dağa kaldırılan Osman Beyindi. Ötekinin başı, elleri yoktu. Göğsünün derisi de yüzülmüştü, ama kıyafeti Çakırcalının kıyafeti değil, bizim bildiğimiz zeybek kıyafetiydi. İşte bizi bu şaşırttı. Bu ölü Çakırcalı değilse neden başını kestiler? Bu adam Çakırcalı değilse niçin

yüzdüler? Niçin elleri yerinde yok? Şimdiye kadar vurulan hiçbir zeybeğin kafası kesilmiş değildi. Bu neden? Sonra Osman Beyi neden vurdular? Eğer Çakırcalı olmasaydı bu vurulan, elindeki rehini vurduramazdı. Bunu yapmazdı. Böyle düşününce bütün deliller Çakırcalı üstüne toplanıyordu. Bütün bunları düşününce bu Çakırcalıdan başkası olamaz dersin. Ama Çakırcalı bu! Türlü hilesi var. Beni de Sait Paşa gibi alemin yüzüne bakamaz hale getirmek için de yapabilir bunu. Ben, Çakırcalıyı öldürdük diye tel üstüne tel çekerim dünyaya, bir gün sonra Çakırcalı bir yerde karşıma çıkar, bütün müfrezemi temizleyiverir. Kendi kıyafetini herhangi bir zeybeğe de giydirebilir. Sonra değişir. Her neyse, uyanık durmalı. Tuzağına düşmemeli Çakırcalının. Bu şüpheli cesedi, bizim ölülerimizle birlikte kasabaya indirmeli.

Çakırcalının, vurulduktan sonra kolay kolay ölmediği anlaşılıyordu. Bulunduğu yerde, kırk metre karelik bir yerin otlarını, köklerini tırnaklarıyla sökmüş, harman eylemişti. Demek ki çok çırpınmıştı.

Başsız ölüyü, arkadaşlarımızın ölüsünü atlara vurup kasabaya getirdik.

Kasabaya ölünün Çakırcalı da olabileceğini bildirmiştim. Fakat başsız olduğunu da bildirmiştim. Bu haberi alan Nazım Paşa, doğru Nazilliye gelmiş, Ödemiş'ten de Çakırcalının büyük karısı İrazı istemişti.

Paşa:

"Kadını içeri götür, cesedi göster," demişti.

Kadın içeri girdi, çıktı:

"Bu benim Efem değil," dedi.

"Bak hele iyi bak," dedik. "Hiçbir yerinde bir işaret yok muydu?"

"Bir beni vardı," dedi.

Tekrar içeri girdi. Az sonra gözleri yaşlı çıktı.

Kadın İraz kadın. Kadınların en sadığı, en yiğidi. Ağlayıp, çırpınacak değil ya! Ama öyle kurudu kaldı. Bir tek laf etmedi.

"Efe mi?" diye sorduğumuzda, başı ile evet işareti yaptı. Sonra gitti.

Vali Nazım Paşaya dedim ki:

“Paşam biz hemen şimdi hareket etmeliyiz. Çünkü çete bozulmuştur. Çeteyi takip etmeliyiz. Çetenin esas yatakları Ödemiş taraflarındadır. Çeteyi temizlemek kolaydır. Ama Çakırcalının vurulduğunu bütün memlekete hemen yaymalıyız.”

“Doğru,” dedi Paşa.

Çakırcalının cesedini hemen oracıkta Nazillinin meydanına ayaklarından astılar.

Bunu gören Hacıduk Kamille Osman bana gelerek:

“Rüştü Bey gördün mü yaptığımız işi? Çakırcalı gibi bir yiğit buna layık mıydı? Keşki o bizi vuraydı,” dediler.

Çakırcalının ayaklarından asılarak teşhir edilmesi çok ağrılarına gitmişti.

Yola düştük. Yolda bütün müfreze bir araya geldik.

Osman:

“Çakırcalıyı bir tek kişi vurmadı. Onun şerefi bir kırk beş kişilik müfreze aittir. Bundan sonra kimse, Efeyi kimin vurduğunu söylemeyecek. Söz mü?”

Hepimiz karar verdik. “Doğru, kimse söylemeyecek. Herkes vurdu.” O gün bugündür de kimse, kimseye söylemedi.

Sonra Ödemiş'e vardık. Çakırcalı öldürüldükten sonra bütün yataklar, teşkilat çözüldü. Yirmi günlük sıkı bir takipten sonra, çete bakiyesinin Kayaköyde olduğunu haber aldık. Hemen oraya koştuk. Çetenin bulunduğu evi sardık, müsademe başladı. Müsademe uzun sürdü. Akşam oldu. Nerdeyse karanlık kavuşacak. Bir kaçırırsak, kolay kolay bir daha ele geçiremeyiz onları. Gece olunca kaçacaklar. Karanlık kavuştu kavuşacak. Bir çare! Çareyi buldum. On, on beş teneke gaz getirip, buldukları mahallenin, kaldıkları eve yakın evlerini ateşe verdim. Sonra sıkı bir hücumla geçtik. Kaldıkları eve de ateş verdik. Ateş devam ediyor, iki taraflı. Onlar inatçı, yarı yanmış evden hala bize ateş ediyorlar ve bize zayıat verdiriyorlar. Bizden Çuğ Mehmedi vurdular.

Fakat elimizden kurtulamazlar. Ya vurulacak, ya yanacaklar.

Derken ateşten bir tanesi çıktı. Kaçmak istedi. Vurduk. Yaralı teslim aldık. Bir tane daha çıktı. Epeyi koştu. Sonunda o da kurşunu yedi, düştü, kalktı. Sonra geriye, çıktığı ateşe doğru koştu:

“Osmanlı sana teslim olmaktansa...” diye bağıarak kendini ateşe attı.

Böylelikle bütün çete imha edilmiş, çeteden yalnız Hacı Mustafa kaçıp kurtulmuştu.

Çakırcalı işini bitirmiş, dönmeye hazırlanırken, Vali Nazım Paşadan aşağıdaki teşekkürnameyi aldı:

Aydın Vilayeti

Tahrirat Kalemi

Adet:

Umumi:

Hususi: 695

Takibe memur Yüzbaşı Rüştü Beye

Mukaddema Çakırcalının ve bu kere de çetesi efradının kamilen mahv ve tenkili uğrunda sebkedem hidematı cansiparanelerinin nişanei takdiratı olarak bu kere Dahiliye Nezaretine keşide edilen telgrafnamenin bir sureti berveçhizir aynen tebliğ ve bilhassa beyanı teşekkür ve memnuniyet olunur efendim.

21 Zilhicce 329 ve

29 Teşrinisani 327

Vali

Nazım bin Hasan Tahsin

Mukaddema Çakırcalının ve bu kere de çetesi efradının kamilen mahv ve istihsalleri hususunda fevkalade yararlık ve cesaretleri meşhut olan kuvvei takibiyeye memur Yüzbaşı Şükrü ve Rüştü Beylerin bu hidematı cansiparanelerine mukafatan rütbelerinin terfii ile bu vilayet dahilindeki elviye jandarma tabur kumandanlıklarına tayinleri muktezayı şem-i kadirşinasiden bulunacağı gibi vilayet jandarma alayı zabitanı meyanında bihakkin takibi eşkıyaya muktedir zabitanı ender olmak hasebiyle öteden beri muktedir ve cesur zabite derkar olan ihtiyaç da bu suretle bertaraf edilmiş olacağı cihetle icrayı icabına delalet ve inayeti Celilei Nezaretpenahileri hassaten müstedadır.

Çakırcalının mezarı Nazillinin dışında, yol üstündedir. Köylüler mezarı o gün bugündür evliya türbesi makamında ziyaret ederler.

Sonra, bir de Çakırcalının mezar toprağı birçok dertlere deva sanılır. Sıtmaya, sızıya, ağrılara birebirdir denir. Öyle söylerler.

Çakırcalı öldürüldükten yıllar, yıllar sonra bile, o yoldan geçen köylüler mezara yarım saat kala, olanca sesleriyle bağırlar:

“Çakırcalı Efe! Çakırcalı Efe! Yol ver geçelim. Yaban değiliz...”

Çakırcalı Memed Efe, on beş yıldan fazla bir zaman boyunca eşkıya olarak Osmanlı'ya baş kaldırmış, binden fazla insanı öldürmüş, öte yandan fakir fukaranın koruyucusu olmuştur. Yaşar Kemal, Çakırcalı'yı öldüren müfrezenin kumandanı Albay Rüştü Kobaş'ın verdiği bilgiler ışığında eşkıyanın hayat hikâyesini, tanıklarının yorumlarına da yer vererek anlatır.

“Yaşar Kemal insanoğlunun çektiklerini hurs dolu bir beceriyle anlatan yürekli bir yazardır. O isyan ve öfkesini, insanlara karşı Batı yazarlarında az görülen bir güvenle desteklemesini bilmiştir.”

New Statesman (İngiltere)

“Bir epik kültürün bu ölçüde derinliklerine inmiş birini daha bulmak çok güç.”

Norrtelje Tidning (İsveç)

“Yaşar Kemal çağdaş edebiyatın eşine az rastlanır devlerinden biridir.”

Le Figaro (Fransa)

Kapaktaki resim: Abidin Dino

ISBN 978-975-08-0724-3

12 TL

9 789750 807244